

ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

THE MANAGEMENT EFFICIENCY OF ABBOTS
IN NONTHABURI PROVINCE

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโข (พรสุทธิชัยพงศ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE MANAGEMENT EFFICIENCY OF ABBOTS
IN NONTHABURI PROVINCE**

PHRAKHRUBAIDIKAAPHICHAT DHAMMASUDHO (PORNSTUTTICHAIPONG)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

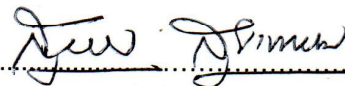
ประธานกรรมการ

(พระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร.)

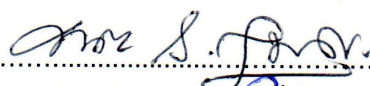
กรรมการ

(พล.ต.ดร.วีระ วงศ์สรรค์)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม)

กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ)

กรรมการ

(ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม

ประธานกรรมการ

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ

กรรมการ

ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช

กรรมการ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

.....

(พระศรีสิทธิมนี)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ประธานกรรมการ
(พระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร.)

.....กรรมการ
(พล.ต.ดร.วีระ วงศ์สรรค์)

.....กรรมการ
(ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

.....กรรมการ
(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ)

.....กรรมการ
(ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม	ประธานกรรมการ
	พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ	กรรมการ
	ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช	กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี
ผู้วิจัย : พระครูใบฎีกาอภิชาติ ฐมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์)
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม พ.ม., พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)
: พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ ประโยค ๑ – ๒, น.ธ.เอก,
พธ.บ. (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง), ศศ.ม. (พัฒนาสังคม)
: ผศ.ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของพระภิกษุ สามเณรในสังกัด ๒) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของพระภิกษุ สามเณรในสังกัด โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางในการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ศึกษาวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ พระภิกษุ สามเณรสังกัดคณะสงฆ์มหานิกายในจังหวัดนนทบุรี จำนวน ๓๕๒ รูป ซึ่งใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและมาตราส่วนประเมินค่า ๕ ระดับ และแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งผู้ศึกษาสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๘๒๙ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นโดยใช้ค่าที (t-test) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยสองกลุ่ม และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไปและเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ผลการศึกษาพบว่า

ประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนะต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวมอยู่ใน

ระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอนเท่ากับ ๓.๙๕ ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติเท่ากับ ๓.๗๘ ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลเท่ากับ ๓.๖๑ และด้านการบริหารและการปกครองเท่ากับ ๓.๕๖ ตามลำดับ

การเปรียบเทียบทัศนคติของพระภิกษุและสามเณรต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสไม่แตกต่างกันตาม สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิ การศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรมและวุฒิการศึกษาสามัญ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาส พบว่า ปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาส ได้แก่ ๑) ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ วัดในจังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่ไม่มีการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ ปัญหาเรื่องความสะดวกภายในวัด หรือบริเวณรอบนอกของวัด และ บางวัดมีโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีสภาพทรุดโทรม ๒) ด้านการบริหารและการปกครอง ระยะเวลาในการประชุมแต่ละครั้งห่างกันนานเกินไป และบางวัดมีการรวมศูนย์กลางการปกครองไปที่เจ้าอาวาสเพียงผู้เดียว ทำให้ในบางครั้งการดูแลอาจไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร ๓) ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการอบรมพระภิกษุ และสามเณร มีไม่เพียงพอ และไม่มีการอบรมครูพระ ทำให้เกิดการขาดแคลนครูพระที่จะทำหน้าที่ในการสอนหนังสือทั้งในแผนกบาลีและแผนกธรรม ๔) ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล การติดต่อบางครั้งไม่สะดวก การจัดกิจนิมนต์ไม่ทั่วถึง พิธีกรหรือมัคคทายก บางวัดยังทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์และไม่ถูกต้องตามรูปแบบประเพณี และสถานที่จอดรถภายในวัดคับแคบจนเกินไป ทำให้ญาติโยมที่มาติดต่อหรือมาทำบุญที่วัดเกิดความไม่สะดวก

แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้แก่ ๑) ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ การสรรงบประมาณบางส่วนเพื่อใช้ในการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ การจัดให้มีการทำความสะอาดและปรับทัศนียภาพภายในและรอบนอกบริเวณวัดให้มีความสวยงาม ร่มรื่น ตลอดจนการซ่อมแซมโบราณสถานและโบราณวัตถุ ๒) ด้านการบริหารและการปกครอง ควรมีการจัดประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้ง และควรมีการกระจายอำนาจการปกครองออกไปยังผู้ที่มีส่วนร่วมในการบริหารและการปกครอง ๓) ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน ควรส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนนักธรรมภายในวัด และควรสนับสนุนให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นครูสอนนักธรรม และควรจัดให้มีการอบรมครูพระทุก ๖ เดือน ๔) ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือสำนักงานและจัดให้มีผู้รับผิดชอบ ควรมีการจัดอบรมพิธีกร หรือมัคคทายกขึ้นในจังหวัดเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและเป็นรูปแบบเดียวกัน และควรจัดให้มีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ญาติโยมที่มาทำบุญหรือติดต่อในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ

Thesis Title : The Management Efficiency of Abbots in Nonthaburi Province
Researcher : Phrakhrubaidikaaphichat Dhammasudho (Pornsutichaipong)
Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Surapon Suyaprom B.A., M.A.,
Ph.D.(Pol.Sc.)
: Phrakrusangharak Kiattisak Kittipaño B.A. (1st Class), M.A.
(Soc. Dev.)
: Asst. Prof. Dr. Thatchanan Isaradet B.A., M.A.,
Ph.D.(Pol.Sc.)

Date of Graduation : November 26th, 2010

ABSTRACT

The main objectives of this research were i) to study the management efficiency of abbots in Nonthaburi Province; ii) to compare the management efficiency of abbots in Nonthaburi Province as viewed by monks and novices, classified by personal factors; and iii) to study the problems and suggestions for improvement of the management efficiency of abbots in Nonthaburi Province. The survey research was carried out in this study.

A group of samples for this research consisted of 352 monks and novices under Mahanikaya sect in Nonthaburi Province, being drawn by simple random sampling technique. The tool for data collection in this research was questionnaire comprising check-list, rating scale and opened end questions with the reliability value equal to .929. The programme for social science research was employed for data analysis. The statistics used for it are frequencies, percentage, average means and standard deviation. To test the hypotheses, t-test, One Way ANOVA and Least Significant Difference: LSD were used.

Results of Research were concluded as follows:

The overall management efficiency of abbots in Nonthaburi Province were found at high level ($\bar{X} = 3.73$). Having considered by each aspect, it was also rated at the high levels at all aspects ranking from the most to the least in terms of means such

as education, training and teaching($\bar{X}$ = 3.95), temple maintenance, affairs management and temple assets($\bar{X}$ = 3.78), convenience of merit making ($\bar{X}$ = 3.61), and management and administration($\bar{X}$ = 3.56), respectively.

On comparing the management efficiency of abbots in Nonthaburi Province as viewed by monks and novices, classified by personal factors, it was noted that status, age, years of monkhood, level of Dhamma studies, level of Pali studies and level of general education were not found significant differences even at .05 level of significance as contrast to the hypotheses expected

Regarding to the problems and suggestions for improvement of the management efficiency of abbots in Nonthaburi Province, it was found that: i) temple maintenance, affairs management and temple assets, no registration of temple materials, areas in and out temple were not clean enough, and some remains and antiques in some temple were not got repaired; ii) management and administration, large gap of meeting, there was abbot based centralization of administration in some temples resulting in inadequate taking care in general; iii) education, training and teaching, there was limited number of trainers for training and teaching monks and novices, there was rare training of monks to be monk teachers, resulting in lack of monks teaching Dhamma and Pali studies; and iv) convenience of merit making, inconvenience of contact, no equal invitation for all, temple moderators and rites performers in some temples did not guide perfect rites and rituals in the light of Buddhist tradition, and there were no sufficient parking areas in temples resulting in inconvenience for those who wanted to make merits in the temples.

Suggestions for improvement were noted as follows : i) temple maintenance, affairs management and temple assets, there should be fund allocation for temple materials and assets registration, there should be cleaning activities for improving temple views in and out the temples, there should be reparation of the remains and antiques in the temples; ii) management and administration, there should a meeting once in a month and decentralization of administration should be authorized and trusted to those concerned in management and administration; iii) education, training and teaching, there should support the learning and teaching management of Dhamma studies in the temples and support those who had capability to improve themselves to be Dhamma teachers, there should be monks teaching Dhamma studies

training in every month; and iv) convenience of merit making, offices and places responsible for merit making in the temples should be provided along with working persons in the offices, there should moderators and rites performers training all over province so that they could perform rites and rituals in the same directions and manners, and adequate parking places should be provided for the sake of convenience of those who came to make merits in the temples and contact in doing merits.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ด้วยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณหลายท่านที่ได้เมตตาช่วยให้งานลุล่วงด้วยดี ผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณ ผศ.ดร. สूरพล สุยะพรหม, พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ และ ผศ.ดร. ธัชชนันท์ อิศรเดช อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยให้คำชี้แนะแนวทางในการเขียนวิทยานิพนธ์ จนได้เนื้อหาวิทยานิพนธ์ที่ครบถ้วนสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณและอนุโมทนาขอบคุณพระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร. รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ ประธานกรรมการ, พลตรี ดร.วีระ วงศ์สรรค์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้คำแนะนำ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จอย่างสมบูรณ์

กราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระธรรมกิตติมุณี เจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ได้เมตตาอนุเคราะห์ อนุญาตในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยของ พระภิกษุ สามเณรในสังกัดการปกครองของพระเดชพระคุณ และขอขอบคุณพระภิกษุสงฆ์ สามเณรจังหวัดนนทบุรีที่ได้ช่วยตอบแบบสอบถามเพื่อดำเนินการรวบรวมข้อมูลในการวิจัย จนทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างมาก

ขอขอบคุณต่อคณาจารย์ในภาควิชาที่ได้ให้ความเมตตาชี้แนะให้ความรู้พร้อมคำแนะนำแนวทางในการศึกษาให้แก่ผู้วิจัย โดยเฉพาะ ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง ที่ได้ช่วยตรวจแก้ไขในส่วนที่เป็นภาษาอังกฤษ ที่ผู้ศึกษามีข้อติดขัด ให้กระจ่างชัดจนสามารถทำงานบรรลุเป้าหมาย ขอขอบคุณเพื่อนๆ การจัดการเชิงพุทธทุกรูป ที่ให้คำปรึกษาแนะนำในการศึกษา

ขอเจริญพรขอบคุณ รศ. ชัยยุทธ ชินกุล ที่ได้ให้ทุนส่วนหนึ่งในการวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และญาติโยมที่เป็นโยมอุปัฏฐากที่ได้ให้การสนับสนุนในการศึกษาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ

อานิสงส์ใดที่จักพึงบังเกิดจากการทำวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณบิดา คุณมารดา ปู่ ย่า ตา ยาย คุณครูอาจารย์ ผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบคุณท่านผู้ประสานงานข้อมูลการทำวิทยานิพนธ์ และผู้ใกล้ชิด ที่ให้กำลังใจและสนับสนุนในทุก ๆ เรื่องจนทำให้ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์ได้รับประโยชน์จากการศึกษา

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยวงศ์)

๓ ธันวาคม ๒๕๕๓

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญแผนภาพ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฌ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับ	๗
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ ประวัติการสร้างวัดในประเทศไทย	๘
๒.๒ ความหมายและบทบาทของวัด	๙
๒.๓ เจ้าอาวาสและหน้าที่ของเจ้าอาวาส	๑๘
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ	๓๓
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด	๔๐
๒.๖ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับผู้นำ	๔๙
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๙
๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย	๗๗

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	๗๘
๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๗๘
๓.๒	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๗๘
๓.๓	เครื่องมือการวิจัย	๗๙
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๑
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๒
บทที่ ๔	ผลการวิจัย	๘๓
๔.๑	ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๔
๔.๒	ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี	๘๖
๔.๓	ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี	๙๒
๔.๔	ปัญหาการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี	๑๐๒
๔.๕	ปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี	๑๐๓
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๐๕
๕.๑	สรุปการวิจัย	๑๐๕
๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๑๑๐
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๑๑๔
บรรณานุกรม		๑๑๖
ภาคผนวก		๑๒๔
ก.	หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๑๒๕
ข.	หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๓๑
ค.	แบบสอบถามสำหรับงานวิจัย	๑๓๓
ประวัติผู้วิจัย		๑๔๒

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑	แสดงจำนวน และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๔
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของ เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี	๘๖
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารงาน ของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติ	๘๗
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของ เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ด้านการบริหารและการปกครอง	๘๘
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของ เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน	๙๐
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารงาน ของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญ กุศล	๙๑
๔.๗	การเปรียบเทียบทัศนะของพระภิกษุและสามเณร ต่อประสิทธิภาพการ บริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามสถานภาพ	๙๓
๔.๘	การเปรียบเทียบทัศนะของพระภิกษุและสามเณร ต่อประสิทธิภาพการ บริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามอายุ	๙๔
๔.๙	การเปรียบเทียบทัศนะของพระภิกษุและสามเณร ต่อประสิทธิภาพการ บริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามพรรษา	๙๕
๔.๑๐	การเปรียบเทียบทัศนะของพระภิกษุและสามเณร ต่อประสิทธิภาพการ บริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตาม ระดับการศึกษา นักธรรม	๙๗
๔.๑๑	การเปรียบเทียบทัศนะของพระภิกษุและสามเณร ต่อประสิทธิภาพการ บริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตาม ระดับการศึกษา เปรียญธรรม	๙๙

สารบัญตาราง (ต่อ)

๔.๑๒	การเปรียบเทียบทักษะของพระภิกษุและสามเณร ต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตาม ระดับการศึกษาสามัญ	๑๐๑
๔.๑๓	ปัญหาการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทักษะของพระภิกษุและสามเณร ในสังกัด	๑๐๒
๔.๑๔	ปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี	๑๐๓

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

๒.๑

แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

หน้า

๗๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.อสีติ	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อสีตินิบาตชาดก	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า. เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗/๓๗. หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๗ หน้าที่ ๓๗ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบัน การบริหารมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากในปัจจุบันเป็นระบบทุนนิยมและวัตถุนิยมที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ทำให้การดำเนินการบริหารวัด ตกอยู่ในกระแสอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การบริหารงานมีองค์ประกอบสำคัญที่นักบริหารงานควรคำนึง เพื่อให้การบริหารงานประสบความสำเร็จประกอบไปด้วย เงิน (money) วัตถุดิบ (materials) เครื่องจักรหรืออุปกรณ์ (machine or equipment) และแรงงานหรือคน (man) องค์ความรู้ในการบริหารงาน ในยุคต้นๆ ของการพัฒนาการบริหารงานสมัยใหม่ จะคิดถึงองค์ประกอบสำคัญดังกล่าวเพื่อพิจารณากำหนดเป้าหมายขององค์กรว่าจะมีทิศทางหรือแนวทางในการบริหารองค์กรอย่างไร

ต่อมาได้มีการพัฒนาระบบการบริหารงาน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงขององค์กรตามโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง จึงมีการสร้างระบบการบริหารที่เน้นคนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารสมัยใหม่ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายขึ้น จึงได้มีแนวคิดในการบริหารคนหรือทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรของตน เพื่อความสำเร็จ โดยให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่หรือนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนการบริหารงานขององค์กรที่จะทำให้การบริหารมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล คือการดำเนินการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย รวดเร็ว คุ่มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด จำเป็นต้องมีการศึกษาเรียนรู้บุคลิกลักษณะ ความเชื่อ ค่านิยมและพฤติกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน ทำให้การบริหารประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือเป็นไปตามวัตถุประสงค์บนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรม คุณธรรมและจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการอบรมเพาะกันมาช้านาน การอบรมเพาะคุณธรรมและจริยธรรมมีสถาบันที่อบรมได้ดีที่สุด นั่นก็คือวัด วัด หมายถึงสถานที่ทางศาสนา โดยปรกติมีโบสถ์ วิหารและที่อยู่ของสงฆ์หรือนักบวช^๑

วัดเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เป็นแหล่งการศึกษาของประชาชน และทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักในการฝึกอบรมพระสงฆ์ที่จะสืบต่อพระพุทธศาสนาและพลเมืองที่จะรับผิดชอบสังคม ในอดีตพระภิกษุสงฆ์มีฐานะเป็นทั้งครูและผู้ฝึกอบรมให้แก่ประชาชน

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๕๙.

ในชุมชนเกือบทุกเรื่องทั้งด้านจิตใจและด้านความเป็นอยู่หรืออาชีพของประชาชนนอกจากนั้น วัดยังมีฐานะเป็นโรงเรียน แม้ปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบางเรื่องจะลดลงแต่ความสำคัญ เหล่านั้นก็ยังคงอยู่เฉพาะวัดในเขตภูมิภาค บทบาทของวัดยังคงมีความเข้มข้นอยู่ค่อนข้างมาก ทั้งในเรื่องการพัฒนาชุมชน การพัฒนาอาชีพหรือหน่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การรวมกลุ่ม การเป็นหน่วยสังคมสงเคราะห์และความเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจยังคงอยู่มีเสื่อมคลายแต่อย่างใด^๒

ความสำเร็จของวัดในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนย่อมขึ้นอยู่กับ การบริหารหมู่คณะหรือการปกครองดูแล ตลอดจนการแนะนำการสั่งสอนอบรมพระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่มาพำนักในวัดให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในพระธรรมวินัย ปฏิบัติตนตาม กฎหมายบ้านเมือง ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งและประกาศของมหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรสูงสุด ของคณะสงฆ์ไทยและผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารหมู่คณะเป็นหัวหน้าสงฆ์ในวัดก็คือ “เจ้าอาวาส” นั่นเอง เจ้าอาวาสจึงมีบทบาทในการเป็นผู้นำระดับท้องถิ่น ซึ่งมีความใกล้ชิดกับ ชาวบ้านมาก ชาวบ้านจะให้ความเคารพยกย่องว่าพระสงฆ์เป็นผู้นำทางวิญญาณของชาวบ้าน ทุกหมู่เหล่า เพราะผู้ที่เจ้าอาวาสได้นั้นต้องมีพรรษา ๕ ขึ้นไป เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ สมควรแก่ตำแหน่ง มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัยมีศีลจารวัตรที่น่าเคารพเลื่อมใส เป็นผู้ทรงเกียรติ เป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในท้องถิ่นนั้น^๓

เจ้าอาวาสเป็นพระสังฆาธิการผู้มีหน้าที่บริหารและปกครองวัด ที่อยู่ใกล้ชิด ประชาชนมากที่สุด พระพุทธศาสนาจะเจริญก็เพราะความเลื่อมใสของประชาชน เจ้าอาวาสย่อม เป็นตัวจักรสำคัญในความเจริญของพระพุทธศาสนา ดังนั้นการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของ ชุมชน เจ้าอาวาสจะต้องเป็นบุคคลที่ประชาชนเคารพนับถือ เป็นที่ศรัทธาของประชาชน^๔

เมื่อเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่ต้องใช้อำนาจในการปกครองดูแลกิจการต่างๆ ภายในวัดการ ใช้อำนาจของเจ้าอาวาสจึงต้องเป็นการกระทำโดยมีกฎหมายให้อำนาจไว้ เพื่อให้การบริหารและ ปกครองสามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอำนาจของเจ้าอาวาสนั้นได้มีบัญญัติไว้ใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ ซึ่งได้กำหนด อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้^๕

^๒ กรมการศาสนา, “แนวทางการพัฒนาพระสังฆาธิการ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^๓ พระมหาเสริมชัย ชยมงคล, การบริหารวัด, (กรุงเทพมหานคร : วิชนอาร์ต คอร์ปอเรชั่น, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๔.

^๔ พระธรรมวโรดม, การปกครองวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๘.

^๕ พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถร สมาคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๔.

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- (๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- (๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

- (๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- (๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- (๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

จังหวัดนนทบุรี แบ่งการปกครองออกเป็น ๖ อำเภอ ๕๒ ตำบล ๓๒๙ หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมด ๑,๐๕๒,๕๙๒ คน^๖ ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธจึงมีวัดและสำนักสงฆ์กระจายอยู่ทั่วจังหวัดและตามริมฝั่งแม่น้ำ ซึ่งมีวัด จำนวน ๑๙๑ แห่ง (พระอารามหลวง ๔ แห่ง) แบ่งเป็นวัดสังกัดมหานิกายจำนวน ๑๘๓ วัด แบ่งเป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ๗ วัด มีพระภิกษุ ๓,๗๑๓ รูป สามเณร ๔๔๖ รูป^๗ การปกครองคณะสงฆ์ยึดตามเขตการปกครองของบ้านเมืองและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคมเป็นหลัก การปกครองคณะสงฆ์ มีผู้บริหารคณะสงฆ์ภายในวัด คือ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาสวัด รองลงมาตามลำดับ

ดังนั้นผู้ศึกษา จึงมีความสนใจที่จะศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนาการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรีให้มีประสิทธิภาพต่อไป ทั้งยังเป็นการศึกษาเพื่อนำไปวางแผนพัฒนากิจการคณะสงฆ์จังหวัดอื่นๆ ด้วย

^๖ ประกาศสำนักงานทะเบียนกลาง กรมการปกครอง, เข้าถึงวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๒, [http:// www.dopa.go.th](http://www.dopa.go.th).

^๗ สถิติสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ปี ๒๕๕๒.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของพระภิกษุ สามเณรในสังกัด

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของพระภิกษุ สามเณรในสังกัด โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางในการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ทั้ง ๔ ด้าน คือ

- (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ
- (๒) ด้านการบริหารและปกครอง
- (๓) ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน
- (๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่พระภิกษุ และสามเณรสังกัดคณะสงฆ์มหานิกายในจังหวัดนนทบุรี ทั้งหมดจำนวน ๔,๑๕๙ รูป (ที่มา : สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี)

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น คือ สถานภาพส่วนบุคคล ซึ่งได้แก่ สถานภาพ อายุ พรรษา ระดับการศึกษานักธรรม ระดับการศึกษาเปรียญธรรม และระดับการศึกษาสามัญ

๒) ตัวแปรตาม คือ ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสตามทัศนะของพระภิกษุและสามเณรใน ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ ๒) ด้านการบริหารและปกครอง ๓) ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน และ ๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้กำหนดระยะเวลาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ถึงเดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ รวมเป็นระยะเวลา ๑๕ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของพระภิกษุ สามเณรในสังกัดเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ทัศนะของพระภิกษุ สามเณรในสังกัดต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามสถานภาพส่วนบุคคล แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรีที่มีประสิทธิภาพ มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ พระภิกษุและสามเณร ที่มีสถานภาพต่างกัน มีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ พระภิกษุและสามเณร ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ พระภิกษุและสามเณร ที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๖ พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาสามัญต่างกัน มีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

๑.๖ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาส หมายถึงการปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ ทั้ง ๔ ด้าน คือ (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ (๒) ด้านการบริหารและปกครอง (๓) ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน (๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

(๑) ด้านบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ พิจารณาความหมายแยกได้ ๓ ประเด็นดังนี้

การบำรุงรักษาวัด หมายถึง การก่อสร้าง ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่ง วางแบบ แปลนและแผนผัง ซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้ทั้งกำลังคน จำนวนเงินและแรงความคิด จึงจะทำให้สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นศาสนสถานและศาสนวัตถุของวัดได้รับการพัฒนาเป็นไปได้อย่างดี

การจัดกิจการของวัด ได้แก่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เหล่านี้แผนกหนึ่ง และเจ้าอาวาสยังต้องจัดการในฐานะตัวแทนของวัด เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็เป็นหน้าที่เจ้าอาวาสต้องดำเนินการให้เป็นไปด้วยดี

การจัดการศาสนสมบัติ หมายถึง ดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สิน การทำบัญชีสิ่งต่าง ๆ ของวัดให้เป็นไปด้วยดี ตามกฎกระทรวง

(๒) ด้านการบริหารและปกครอง หมายถึง พิจารณาความหมายแยกได้ ๒ ประเด็นดังนี้

การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำงานของผู้บริหารเพื่อให้กิจการต่าง ๆ ขององค์กรประสบความสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ในที่นี้คือ ผู้บริหารคือ เจ้าอาวาสหน้าที่ของเจ้าอาวาส คือการบริหารจัดการกิจการต่าง ๆ ของวัดให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ ซึ่งการบริหารของเจ้าอาวาสจำเป็นต้องสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม รวมทั้งพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

ปกครอง หมายถึง จะต้องคุ้มครองป้องกันทั้งบรรพชิตคือพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์คือชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในวัดหรือสังคมภายในวัดมีความสุข กล่าวคือ มีทั้งความสุขสงบและสะดวกสบายพอสมควรตามครรลองครองธรรม

(๓) ด้านการศึกษอบรมและสั่งสอน หมายถึง การให้การศึกษาด้านพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ พิจารณาความหมายแยกได้ ๒ ประเด็นดังนี้

การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง จัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม หรือส่งเสริมให้ผู้อยู่ภายในวัดได้ศึกษาพระปริยัติธรรมตามสมควร เช่น ถ้าเป็นพระภิกษุสามเณรก็ให้เรียนนักธรรม-บาลีและปริยัติสามัญ ถ้าเป็นศิษย์วัดก็ให้เรียนธรรมศึกษาและศาสนพิธี รวมทั้งส่งเสริมความรู้ในด้านอื่นๆ ที่จำเป็นเพื่อให้มีวิชาความรู้

การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง ดำเนินการตามระเบียบแบบแผนพระธรรมวินัย เช่น การทำวัตรสวดมนต์ในวันทั่วๆ ไป ในวันอุโบสถก็บอกศีลและแสดงธรรมต่อญาติโยม จัดให้มีการแสดงพระปาฏิโมกข์สำหรับพระสงฆ์ และจัดให้มีการทบทวนสิกขาบทหรือต่อศีลสำหรับสามเณรทุกกึ่งเดือน เป็นต้น

(๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล หมายถึง ลักษณะการอำนวยความสะดวกไว้ ๔ ประเด็น ดังนี้

- สำหรับงานการกุศลประจำปีหรืองานจรของวัดโดยตรง

- สำหรับผู้มาขอใช้อาคารสถานที่ของวัดจัดบำเพ็ญกุศลต่างๆ
- ให้คำปรึกษาสำหรับผู้มาขอเพื่อจะจัดการบำเพ็ญกุศลในที่อื่น
- จัดสร้างอาคารสถานที่ เช่น ศาลา เมรุเผาศพ เป็นต้น

วัดในจังหวัดนนทบุรี หมายถึง วัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดนนทบุรี

เจ้าอาวาส หมายถึง พระสังฆาธิการที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองวัดและบริหารจัดการวัด ซึ่งเป็นวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดนนทบุรี

พระภิกษุ สามเณร หมายถึง พระภิกษุ สามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์ มหานิกายในจังหวัดนนทบุรี

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของพระภิกษุ สามเณรในสังกัด

๑.๗.๒ ทำให้ทราบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของพระภิกษุ สามเณรในสังกัด โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

๑.๗.๔ ผลการวิจัยที่ได้ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือเจ้าอาวาสสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาวัด ในจังหวัดนนทบุรีให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษครั้งนี้ ผู้ศึกษามุ่งศึกษาถึงประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะทำการศึกษา คือ

- ๒.๑ ประวัติการสร้างวัดในประเทศไทย
- ๒.๒ ความหมายและบทบาทของวัด
- ๒.๓ เจ้าอาวาสและหน้าที่ของเจ้าอาวาส
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด
- ๒.๖ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับภาวะผู้นำ
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ ประวัติการสร้างวัดในประเทศไทย

วัดที่สร้างขึ้นในประเทศไทยในชั้นแรกสมัยทวารวดีนั้นมีเพียงสถูปเจดีย์ มีพระปรารักษ์และมณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ ดังปรากฏที่พิมาย ลพบุรีและไชยา เป็นต้น ต่อมาในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานีมีการสร้างโบสถ์ใหญ่ขึ้นและถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในวัด ซึ่งในยุคนั้นเกิดมีคตินิยมฝ่ายคฤหัสถ์ว่า ที่บรรจุนิเวศน์ของวงศ์สกุลนั้นควรสร้างเป็นเจดีย์อุทิศต่อพระศาสนา เมื่อผู้เป็นต้นตระกูลมรณภาพจึงมักสร้างเป็นพระสถูปเจดีย์บรรจุพระธาตุหรือพระพุทธรูปไว้เบื้องบนได้นั้นบรรจุนิเวศน์ ข้างหน้าสร้างวิหารไว้สำหรับเป็นที่ทำบุญ เป็นวัดประเภทอนุสาวรีย์เกิดขึ้นมาและวัดประเภทนี้ไม่มีพระอุโบสถและกุฏิสงฆ์สำหรับเป็นที่อยู่ ดังเช่นวังในเมืองสวรรค์โลกและสุโขทัยเป็นต้น^๑

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา การสร้างวัดต่างไปจากสมัยสุโขทัยเพราะมีการสร้างอุโบสถอันเนื่องมาจากในสมัยนั้นถือว่าผู้ชายทุกคนควรบวช แม้พระมหากษัตริย์เจ้าพระบรมไตรโลกนาถก็ทรงผนวชที่วัดจุฬามณี ถึง ๗ เดือน ใน พ.ศ.๑๙๙๘ จนเป็นประเพณีว่าผู้ที่จะเป็นขุน

^๑พระราชวรานุกรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), ความรู้เรื่องวัด, (เอกสารอัดสำเนา).

นางมียศศักดิ์ต้องเป็นผู้ได้บวชเรียนมาแล้ว^๒ ประกอบกับในสมัยนั้นวัดกลายเป็นสถานศึกษาที่สำคัญด้วยเหตุต่างๆ เหล่านี้ทำให้พระสงฆ์เพิ่มขึ้นมากมาย ความจำเป็นในการสร้างกุฏิเป็นที่พักสงฆ์และการสร้างอุโบสถสำหรับทำสังฆกรรม จึงมีเพิ่มมากขึ้นด้วย ในสมัยธนบุรีเป็นระยะที่เริ่มก่อสร้างตัวใหม่ หลังจากการทำลายของพม่า พระเจ้าธนบุรีทรงสร้างวัดใหม่เพียงวัดเดียวคือ วัดบางยี่เรือ (วัดราชคฤห์) จึงทำให้สังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงได้ยาก ส่วนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ยังมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา คือวัดอุเจตียอย่างหนึ่งและวัดอนุสาวรีย์อย่างหนึ่ง นอกจากนี้การสร้างก็เปลี่ยนแปลงไป โดยปกติย่อมมีพระสงฆ์อยู่ทุกวัดเว้นแต่ในพระบรมมหาราชวัง วัดที่ราษฎรร่วมกันสร้างก็มักอาราธนาพระภิกษุมาเป็นผู้อำนวยการสร้าง จึงมักสร้างกุฏิที่พักระสงฆ์ขึ้นก่อนแล้วจึงสร้างสิ่งอื่นๆ ต่อมา ส่วนพระอุเจตียและวิหาร ซึ่งตามแบบโบราณถือว่าเป็นหลักของการสร้างวัดนั้น ครั้นหลังมาถือว่าไม่จำเป็นจะต้องสร้าง น่าจะเป็นเพราะคิดเห็นว่าพระอุเจตียสร้างไว้แต่โบราณก็มีอยู่มากมายหลายแห่งก็แทบเหลือกำลังที่จะรักษาอยู่แล้ว ส่วนวิหารแบบเดิมเป็นที่สำหรับประชุมทำบุญก็มาใช้ศาลาเปรียญแทน จึงไม่จำเป็นต้องสร้างวิหารอีก แต่กิจที่จะสร้างพระอุเจตียสำหรับบรรจุอัฐิบุคคลที่ตายยังมีอยู่ จึงมักสร้างแต่พระเจดีย์ราย ถึงกระนั้นก็สร้างน้อยลงด้วยมักรักษาสถาปัตยกรรมไว้ที่บ้านเรือน^๓

๒.๒ ความหมายและบทบาทของวัด

ความหมายของวัด

สถาบันศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญของสังคมไทย แต่โดยทั่วไปคนเราจะมองศาสนาไปใน ๒ ลักษณะ คือ^๔

๑. หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ตัวหลักธรรมคำสอนเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ เพราะเป็นแนวทางปฏิบัติสามารถจัดความทุกข์ได้ และยังเป็นหลักปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของหมู่ชน เพราะฉะนั้นหลักธรรมคำสอนของศาสนาจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของศาสนา

๒. ในแง่ที่เป็นสัญลักษณ์ เช่น พระสงฆ์ วัดวาอาราม เป็นต้น ตามปกติถือว่าเป็นตัวแทนในการสืบทอดศาสนาให้ยั่งยืนมาจนถึงปัจจุบัน เพราะเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทาง

^๒ กรมการศาสนา, ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕), หน้า ๔๘.

^๓ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๐๓), หน้า ๑๕๓.

^๔ พระมหาบุญมี ปุณณวุฑโฒ (ขามเชิด), “ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๕๘ – ๕๙.

ศาสนาที่นำเอาทั้งหลักคำสอนมาปฏิบัติเป็นตัวอย่างแก่สังคม และเผยแพร่หลักธรรมคำสอนนั้นออกไปให้กว้างขวาง ดังนั้นสถาบันทางศาสนาในแง่หนึ่งจึงมีส่วนรับผิดชอบต่อความเจริญหรือความเสื่อมของศาสนาเป็นอย่างมาก เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวกันควบคู่กับศาสนาที่เป็นหลักธรรมคำสอน

คนทั่วไปมักจะเข้าใจกันว่าวัดเป็นเพียงที่อยู่ของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นความหมายที่ธรรมดาสามัญ เข้าใจกันตามสภาวะที่ปรากฏให้เห็นโดยไม่พิจารณาให้ลึกซึ้งเพียงพอ ความจริงแล้ววัดนั้นมีคำที่ใช้อยู่เดิมในภาษาบาลีอยู่ ๓ คำ คือ^๕

๑. อาราม โดยพยัญชนะแปลว่า “เป็นที่รื่นรมย์” โดยอรรถแปลว่า “สวน” เพราะในสมัยพุทธกาลนั้นพุทธศาสนิกชนนิยมถวายสวนให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ เช่น เวฬุวันอาราม เป็นสวนที่พระเจ้าพิมพิสารถวายให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ หรือเชตวันอาราม สวนที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีถวายแก่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์เพื่อเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์

๒. อาวาส โดยพยัญชนะแปลว่า “ที่อยู่” ซึ่งเป็นความหมายที่กว้าง แต่ถ้าจะจำกัดขอบเขตแคบลง หมายถึง วัด ก็ต้องมีภิกษุศุชีพ เป็นคำจำกัดความข้างหน้าว่าภิกษุมาวาโส แปลว่า ที่อยู่ของพระภิกษุสงฆ์ โดยอรรถในอภิธานปิฎก ท่านแปลว่า เรือน เป็นไวพจน์ของคำว่า ชร เป็นต้น

๓. วิหาร โดยพยัญชนะก็แปลว่าที่อยู่คล้ายกับอาวาส แต่ตามพระวินัย เช่น ในมหาลลสิกขาบทแห่งสังฆาติเสสและในอนุศาสน์ ท่านหมายเอาสิ่งปลูกสร้างเป็นหลัก และสังเกตในที่ทั่วไปดูเหมือนเป็นสิ่งก่อสร้างด้วยอิฐ ปูน คือ เป็นพวกตึก แต่เพราะวิหารนั้นสร้างไว้ในที่อยู่ของภิกษุทั้งหลาย จึงพลอยเรียกว่า วิหาร ซึ่งเท่ากับคำว่าวัดในภาษาไทย

ที่กล่าวมานั้นอาจเป็นเพียงความหมายในด้านรูปธรรมเพื่อสะดวกในการสื่อสารเท่านั้น แต่ความจริงแล้วพระพุทธศาสนาได้มีความหมายเพียงเท่านั้นไม่ พระพุทธศาสนา วัด และพระสงฆ์มีความผูกพันกับชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยมาอย่างยาวนาน ถึงแม้ในปัจจุบันสำหรับสังคมเมืองหลวงผู้คนห่างเหินจากวัดมากขึ้น แต่ก็ยังมีวัดอยู่มากมาย มีประชาชนทำบุญตักบาตรกันอยู่ทุกวัน สำหรับในชนบทนั้นความสัมพันธ์ระหว่างวัดพระสงฆ์และประชาชนยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก อาจกล่าวได้ว่า วัดและพระสงฆ์เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชนชาวไทย

คำว่า “วัด” นั้นความหมายโดยผิวเผิน หมายถึง ที่อยู่ของพระสงฆ์แล้ว วัดก็เหมือนกับที่อยู่อาศัยทั่วไปนั่นเอง วัดเป็นสถาบันที่อำนวยความสะดวกทั้งทางรูปธรรมและนามธรรมแก่สังคมอย่างมาก เพราะเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม ประเพณี และศูนย์กลางอื่นๆ อีก

^๕ สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณโก), คุณวัด, วารสารใบลาน ๕, (เมษายน – พฤษภาคม ๒๕๒๘) : ๑๐.

มาก ยิ่งหากพระซึ่งเป็นผู้นำทางจิตใจได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ควรปฏิบัติแล้วก็สามารถทำให้สังคมอยู่ได้สงบสุข ด้วยเหตุนี้วัดจึงมีความจำเป็นต่อสังคมเพราะฉะนั้นในการศึกษา ความหมายของวัด จึงควรศึกษาถึงความหมาย ความมุ่งหมายและบทบาทของวัดของพระสงฆ์มาพิจารณาด้วย จึงมองทั้งในแง่รูปธรรมและนามธรรมควบคู่กันไป สำหรับความหมายของ “วัด” ได้มีนักวิชาการในทางพระพุทธศาสนาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้คำนิยามของคำว่า วัด หมายความว่าสถานทางศาสนา โดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของพระสงฆ์ หรือนักบวช เป็นต้น^๖

“วัด” ตามพระราชพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

มาตรา ๓๑ ให้วัดมีสองอย่าง

(๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

(๒) สำนักสงฆ์

ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล

เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป^๗

บุญร่วม เทียมจันทร์ กล่าวว่าวัด หมายถึง ที่อยู่ของพระสงฆ์เป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณรและประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนา^๘

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี) กล่าวว่า วัด หมายถึง ที่อยู่ของพระ (นักบวช) ผู้ประพฤติพรหมจรรย์เป็นดินแดนแห่งพระรัตนตรัยสำหรับชุมชนมี ๓ เขต คือเขตพุทธาวาส เขตธรรมาวาสและเขตสังฆาวาส^๙

พลสิทธิ์ โพธิ์ศรีทอง กล่าวว่า วัด หมายถึง ศาสนสถานที่ประกอบกิจกรรมของชาวพุทธเป็นที่อยู่ของบรรพชิต (พระสงฆ์และสามเณร) และฆราวาสที่เกี่ยวข้องเป็นที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมตลอดจนการเผยแผ่ศาสนาธรรมของชาวพุทธ^{๑๐}

^๖ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๕๙.

^๗พระวิสุทธิกัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๓.

^๘บุญร่วม เทียมจันทร์, เจ้าอาวาส เจ้าพนักงาน ใครกำหนด?, (กรุงเทพมหานคร : สามดีพรินต์อีควิปเมนต์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๙.

^๙พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี), “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรมปริทัศน์ ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๔.

^{๑๐}พลสิทธิ์ โพธิ์ศรีทอง, “การนำ พระสงฆ์ (วัด) มาเป็นหลักในการแก้ปัญหาทางสังคมจิตวิทยาของเยาวชนไทยในยุคโลกาภิวัตน์” ในหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาพัฒนาบวรราชภัฏ, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙๗.

สุนทร สุนฺตะโยธิน กล่าวว่า วัด หมายถึง ที่พำนักสงฆ์ เป็นที่ประกอบศาสนกิจ และบำเพ็ญกุศลเป็นสถาบันการศึกษาอบรมของพระสงฆ์และเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เป็นศูนย์กลางของการสมาคมพบปะสังสรรค์ ปรีกษาหารือและบริการด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน^{๑๑}

จากความหมายดังกล่าวมาข้างต้นนั้น สรุปได้ดังนี้ว่า วัดหมายถึงสถานที่ในทางพระพุทธศาสนา เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร ในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและประกอบกิจของสงฆ์ เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมและบำเพ็ญกุศลของพุทธบริษัททั้งหลายและเป็นสถานที่ในการให้การศึกษาอบรมขัดเกลาบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

บทบาทของวัดและพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทย

นับตั้งแต่สมัยโบราณวัดมีความสำคัญยิ่งต่อสังคมไทย ทุกหมู่บ้านมีวัดเป็นศูนย์กลางมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจและสติปัญญา เป็นศูนย์กลางของความเชื่อถือและความสามัคคี ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน มีผู้กล่าวถึงบทบาท หน้าที่และความสำคัญอันเป็นภารกิจทั่วไปของวัดและพระสงฆ์ ดังต่อไปนี้

กรมการศาสนา ได้สรุปบทบาทของวัดเอาไว้ดังต่อไปนี้^{๑๒}

๑. วัดเป็นสถานที่ ที่ชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนอยู่ในสมัยนั้น
๒. วัดเป็นสถานที่ ที่พ่อแม่ตลอดจนคนแก่คนเฒ่าและสตรีมารับความรู้ด้วยการสดับพระธรรมเทศนา
๓. วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิความรู้ของคนสมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งตำราแพทย์และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บทั่วไป
๔. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ และศึกษาเล่าเรียนตลอดจนถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
๕. วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง ซึ่งวัดบางวัดได้สร้างศาลาเอาไว้กว้างขวางใหญ่โตเพื่อรองรับกิจการนี้โดยเฉพาะ
๖. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจวัดได้จัดสถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดและร่มรื่น
๗. วัดเป็นสถานที่รื่นเริงที่จัดเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด เช่น งานก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ บุญมหาชาติ เป็นต้น

^{๑๑}สุนทร สุนฺตะโยธิน, **คู่มือสมณศักดิ์ สำหรับผู้บริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กรังปรี่ชั่นอินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๔๐), หน้า ๔๒.

^{๑๒}กรมการศาสนา, **หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**, (กรุงเทพมหานคร: เอ พี กราฟิคดีไซน์, ๒๕๓๙), หน้า ๗.

๘. วัดเป็นบ่อเกิดและเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและวรรณกรรม

๙. วัดเป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ ของชาวบ้าน

๑๐. วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศลตลอดจนประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา

๑๑. วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้เมื่อคราวมีงาน

๑๒. วัดเป็นศูนย์กลางการบริหาร หรือการปกครองท้องถิ่น กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจการต่าง ๆ

กิริติ ศรีวิเชียร ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์และวัดที่ควรเป็นไปในอนาคตอันที่จะสร้างความเลื่อมใสศรัทธาแก่ประชาชนว่าควรจะต้องประกอบด้วย^{๑๓}

๑. บทบาทในการเป็นผู้นำและแบบอย่างแก่ชุมชน ในเรื่องของความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และประหยัด

๒. บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนพระพุทธศาสนาของทั้งพระสงฆ์ ชาวบ้าน และลูกหลานของชาวบ้านรอบวัด

๓. บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนเพื่อการอ่านออกเขียนได้ของชาวบ้านรอบวัด

๔. บทบาทในการเป็นแหล่งรวบรวม เก็บรักษาและศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรม แขนงต่าง ๆ ทั้งศิลปกรรม จิตรกรรม ประติมากรรมและวรรณกรรมในท้องถิ่น

๕. บทบาทในการเป็นสถานที่ใกล้เคียงข้อพิพาทของชาวบ้าน

๖. บทบาทในการสอนและฝึกฝนอาชีพที่จำเป็นในท้องถิ่นแก่ชาวบ้านรอบวัด

๗. บทบาทในการเป็นผู้นำเอาหลักการและแนวคิดใหม่ๆ มาช่วยเหลือการเกษตร

ประเวศ วะสี ได้เสนอ “บทบาทของพระสงฆ์และวัด” ไว้ดังนี้^{๑๔}

๑. พระสงฆ์เป็นผู้สร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการบวช คือเพื่อการเรียนรู้ ดังนั้นสงฆ์ คือชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งควรจะเป็น ๓ เรื่องใหญ่ ๆ คือ

๑) การเรียนรู้พุทธธรรม ให้ลึกซึ้งที่สุดทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ

๒) การเรียนรู้สังคมปัจจุบัน ให้รู้เท่าทันสังคมปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ในการสอน

^{๑๓} กิริติ ศรีวิเชียร, อดีต ปัจจุบัน และอนาคตแห่งบทบาทของสังคมวัด ในการแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๑๑๑ – ๑๑๒.

^{๑๔} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน ๒๕๔๐), หน้า ๕๗.

๓) การเรียนรู้การสื่อสาร ให้เป็นที่สนใจผู้คน ให้จับใจผู้คน ให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือที่เรียกว่า อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ รวมทั้งความสามารถในการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

๒. การศึกษาของสงฆ์ เป็นเรื่องที่ควรคำนึงและควรกำหนดอยู่ในนโยบายของรัฐบาล ในแผนการศึกษาชาติ มหาวิทยาลัยสงฆ์และมหาวิทยาลัยทางโลกควรจะร่วมกันพัฒนาหลักสูตรสำหรับการศึกษาของพระสงฆ์

๓. การทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญของวัด คือการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้นถ้าวัดเข้มแข็งทำให้โครงสร้างของชุมชนเข้มแข็งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการมีศีลธรรมอันดีงามของสมาชิกในชุมชน ถ้าวัดลอยตัวออกจากโครงสร้างของสังคมในชุมชน จะทำให้ชุมชนและสังคมอ่อนแอและส่งผลให้สถาบันอื่นๆ รวมทั้งสถาบันทางศาสนาอ่อนแอไปด้วย

๔. วัดกับการจัดการศึกษา การศึกษาในระบบโรงเรียนจากระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๓๐,๐๐๐ โรงเรียน ยังไม่สามารถผลิตคนให้มีความเข้มแข็งทางปัญญาและศีลธรรม ในส่วนที่ยังขาดนี้หากวัดสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพได้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

๕. พระสงฆ์กับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เนื่องจากในโลกปัจจุบันมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในสังคมระดับต่างๆ พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจว่า ความรุนแรงนั้นหมายถึงอะไร ขอบเขตแค่ไหน มีกี่ประเภท มีสาเหตุอะไรบ้าง มีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไร วิธีใดได้ผล และจะพัฒนาวิธีการป้องกันให้ดีขึ้นอย่างไร

๖. วัดกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นกระแสใหญ่ของโลกที่มีการระดมศาสตร์ทางด้านต่างๆ มาเชื่อมโยง พระสงฆ์จึงควรต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิธีการแก้ไข ให้ลึกซึ้งเพื่อจะได้สอนประชาชนได้ถูกต้องและวัดควรเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน

๗. การบริหารจัดการวัด วัดเป็นทรัพยากรอันทรงค่าของประชาชนในสังคม ดังนั้นการบริหารจัดการวัดที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์แห่งพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาส คณะสงฆ์ รัฐบาล และผู้เกี่ยวข้องจะต้องให้ความร่วมมือในการจรรโลง พระศาสนาเพื่อสังคมต่อไป

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวถึงบทบาทของวัดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันดังนี้^{๑๕}

๑. วัดเป็นที่สงบปรนรมย์
๒. วัดเป็นที่ปมศีลงาม
๓. วัดเป็นแหล่งความรู้
๔. วัดเป็นแหล่งชุมชนระ
๕. วัดเป็นแหล่งละอวยมุข
๖. วัดเป็นแหล่งปลูกปลูกใจ
๗. วัดเป็นแหล่งให้บริการ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้สรุปบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางของสังคม ดังนี้^{๑๖}

๑. เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น
๒. เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียนตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ
๓. เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนสมัยนั้น
๔. เป็นที่พักคนเดินทาง
๕. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม
๖. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด
๗. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตของมนุษย์
๘. เป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติตลอดจนเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์
๙. เป็นคลังวัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานวัดหรือยืมไปใช้เมื่อตอนมีงาน
๑๐. เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน บอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ (ในยามสงคราม อาจใช้เป็นที่พักผ่อนอาหารด้วย)
๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือใช้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะเวลาต่างๆ ของชีวิต

^{๑๕}พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พระสงฆ์กับการศึกษาไทยในบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑.

^{๑๖}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕ – ๑๙.

การที่วัดกลายเป็นศูนย์กลางของสังคม ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำทางจิตใจ เป็นศูนย์รวมความร่วมมือ อาจเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่นการเป็นที่ประกอบพิธีกรรม พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่างๆ เป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในปัญหาต่างๆ ได้และในฐานะเป็นศิษย์กับอาจารย์ทำให้สังคมไทยเชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละบำเพ็ญผลประโยชน์และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตติเมธี) ได้กล่าวถึงวัดในสังคมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ดังนี้^{๑๗}

๑. เป็นสถานที่ประเพณีพรหมจรรย์ของพระภิกษุสามเณรและประชาชนผู้ไคร้ธรรม
๒. เป็นสถานที่สำหรับประชาชนไปบำเพ็ญกุศล
๓. เป็นดินแดนแห่งความสงบ คือเป็นที่อยู่ของผู้สงบเป็นดินแดนไปมาหาสู่ของผู้รักสงบ
๔. เป็นสาธารณูปการที่ชาวบ้านได้อาศัยใช้สาธารณูปโภค เช่น ตักน้ำกินน้ำใช้ที่สระวัด
๕. เป็นสถานศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้แทบทุกสาขาวิชาตั้งแต่ชั้นต่ำจนถึงชั้นสูง
๖. เป็นสโมสรสถานหรือสมาคมที่ชุมนุมพักผ่อนหย่อนอารมณ์ของประชาชนทั่วไปในบางโอกาส
๗. เป็นสุขาศาลา โรงพยาบาลหรือแพทย์สถานที่พระบริการชาวบ้าน ผู้ป่วยไข้
๘. เป็นสถานที่พึ่งพำนักของคนไร้ที่พึ่ง เช่น กำพร้า อนาคตหรือประสบไฟไหม้น้ำท่วม
๙. เป็นที่พึ่งหลบลี้หนีภัยของคนที่ถูกภัยคุกคาม เช่น ภัยสงคราม หรือโรคภัยร้ายแรงคุกคาม
๑๐. เป็นสถานที่พึ่งของผู้ตายและญาติของผู้ตาย
๑๑. เป็นสนามเด็กเล่นหรือเล่นกีฬาของประชาชน
๑๒. เป็นสถานที่พักของผู้เดินทาง เสมือนเป็นโรงแรมของประชาชนคนเดินทาง
๑๓. เป็นสถานที่เปรียบเทียบคติความเสมือนหนึ่งเป็นโรงศาลวินิจฉัยเรื่องราวแก่ประชาชน
๑๔. เป็นสถานที่พบปะกันแห่งชายหนุ่มหญิงสาวตามประเพณีไทยแท้แต่โบราณ
๑๕. เป็นศูนย์กลางแห่งศิลปวัฒนธรรมของสังคมไทย

^{๑๗}พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตติเมธี), “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ใน *ธรรมปริทัศน์ ๔๖*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๕-๑๖๖.

พื้น ดอกบัว ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของวัดไว้ดังนี้^{๑๔}

๑. วัดเป็นสถานที่อยู่ของผู้ทรงศีลทรงธรรม
๒. วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล
๓. วัดเป็นสถานที่ศึกษาวิชาต่างๆ
๔. วัดเป็นสถานสังคมสงเคราะห์
๕. วัดเป็นรมณีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
๖. วัดเป็นสถานที่พักแรมของคนเดินทาง
๗. วัดเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรม
๘. วัดเป็นสถานที่ฝึกอาชีพ
๙. วัดเป็นสถานที่บันเทิงของชาวบ้าน
๑๐. วัดเป็นสถานที่เลือกคู่
๑๑. วัดเป็นสโมสรของชาวบ้าน
๑๒. วัดเป็นศาลของชาวบ้าน
๑๓. วัดเป็นคลังพัสดุของชาวบ้าน

อนันต์ วิริยพินิจ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยว่า งานที่กระทำโดยตรง คือ การสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนการสงเคราะห์ทางวัตถุจะกระทำได้โดยอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไปโดยการสงเคราะห์นั้น ต้องคำนึงถึง ความเหมาะสมกับกาลเทศะ บทบาทของพระสงฆ์ จึงประกอบด้วย^{๑๕}

๑. การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่างๆ
๒. การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจด้วยความประพฤติเป็นตัวอย่าง ตลอดจนสถานที่ของวัดวาอารามที่สงบร่มรื่นเป็นองค์ประกอบสำหรับหล่อเลี้ยงจิตใจสังคมอย่างหนึ่ง
๓. การให้คำแนะนำปรึกษาด้านอื่นๆ เท่าที่ทำได้ เช่น ในทางวิชาการ เป็นต้น
๔. ในสังคมที่กำลังพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเอง ถ้าได้พระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่นที่มีโอกาสเตรียมตัวพร้อมเป็นศูนย์กลางเป็นผู้นำชี้ช่องในการนำท้องถิ่น ให้ได้รับความเจริญใหม่ๆ ได้

^{๑๔}พื้น ดอกบัว, วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุรพาสาส์, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๔.

^{๑๕}อนันต์ วิริยพินิจ, บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๔๕ - ๔๖.

จากบทบาทของวัดดังที่กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า วัดมีบทบาทต่อชุมชนและสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบันอย่างมากมาย นอกจากจะเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ในการฝึกอบรมพระสงฆ์ เพื่อให้ออกมาทำหน้าที่ในการสืบสานพระพุทธศาสนาแล้ว วัดยังคงเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน นอกจากนี้วัดยังมีบทบาทในการพัฒนาอาชีพของประชาชน เช่น เป็นสถานศึกษากลางสำหรับประชาชนทั่วไป เป็นแหล่งรวมศิลปะวิทยาการในด้านต่างๆ ที่ป็นความรู้เพื่อการดำรงรักษาสังคม ซึ่งได้แก่ วิชาก่อสร้างช่างฝีมือ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม เกษตรกรรม นิติศาสตร์ พงศาวดาร ตำนานเมืองและท้องถิ่นเป็นศูนย์รวมในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนและสังคม

๒.๓ เจ้าอาวาสและหน้าที่ของเจ้าอาวาส

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมได้อำศัยอำนาจดังกล่าวออกกฎหมายมหาเถรสมาคมเพื่อจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความเรียบร้อยดียิ่งขึ้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มีกฎหมายมหาเถรสมาคม รวมทั้งสิ้น ๒๔ ฉบับ ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) หมวด ๑ ข้อ ๔ ได้ให้ความหมายพระสังฆาธิการไว้ว่า พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ กำหนดการปกครองตามลำดับชั้นตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

คำว่า “พระสังฆาธิการ” มาจากคำ ว่า “สังฆ” และ “อธิการ” เป็น พระสังฆาธิการ แปลตามรูปศัพท์ได้ว่า พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์ หรือพระภิกษุผู้ทำงานในคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่งจึงหมายถึงพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์^{๒๐}

ความสำคัญของเจ้าอาวาส

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมายและกฎหมายมหาเถรสมาคม พระสังฆาธิการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดูแลพระภิกษุ สามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุ สามเณร มีจริยาวัตรงดงามประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย พระสังฆาธิการโดยเฉพาะ เจ้าอาวาส จะต้อง

^{๒๐} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ, การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา โครงการประชุมพระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

บำรุงรักษาจัดการวัดและสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด

กรมการศาสนา กล่าวถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัด ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๑}

ดังนั้นพระสังฆาธิการ จึงเป็นผู้ที่ปฏิบัติภารกิจของพระพุทธศาสนาซึ่งจะช่วยส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองและสร้างศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระพุทธศาสนาและสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ดังนั้นพระสังฆาธิการจะต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารและการจัดการวัดเพื่อให้การจัดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของวัดสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ซึ่งจะทำให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองถาวรมั่นคง เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวพุทธศาสนาสืบไป

หน้าที่ของเจ้าอาวาส

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงการปรับระบบบริหารองค์การชาวพุทธไว้ในหนังสือเรื่องพระพุทธศาสนา ในยุคโลกาภิวัตน์ว่า การบริหารองค์การชาวพุทธควรกระจายอำนาจให้มากขึ้นแม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบระบบราชการที่ชักช้าไม่ทันการและคณะสงฆ์อาจจะคิดระบบการปกครองให้มุ่งพัฒนาให้วัดแต่ละวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลายก็ต้องสร้างเครือข่ายโยงใยร่วมกันทำงานทั่วประเทศ ทั้งพยายามลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อนไม่ทันการโดยปรับปรุงระบบพระสังฆาธิการหรือทำรีเอนจิเนียริงให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕^{๒๒}

^{๒๑} กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), คำนำ.

^{๒๒} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๖.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้^{๒๓}

- (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- (๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

(๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวมานี้ เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะอย่างกว้างๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะวิธีปฏิบัตินั้นได้กำหนดหรือจะกำหนดไว้ในกิจการประเภทนั้นๆ แต่พอกำหนดได้โดยลักษณะงานเป็น ๔ คือ^{๒๔}

๑. หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

- ๑) บำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๓) จัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

การบำรุงรักษาวัด คือการก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงเงินแรงงานและแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถานและศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่างๆ จักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดี ด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาสข้อนี้

การจัดกิจการของวัด คือ การจัดกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดกิจการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล กิจการของวัดโดยซึ่งหมายถึงกิจการ ๕ ประเภท คือ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาคซึ่งวิธีปฏิบัตินั้นมหาเถรสมาคมได้กำหนดขึ้น หรือที่จะกำหนดขึ้นในกาลต่อไปหรือที่ต้องปฏิบัติ

^{๒๓} พระวิสุทธิกษัตริย์ (ประสิทธิ์ พุทธิมรฺส), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม, หน้า ๘๔.

^{๒๔} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), “หน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาส” ในคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (ฝ่ายฝึกอบรม กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐), หน้า ๗๖ – ๗๘.

ตามจารีตประเพณีอันดีงาม ส่วนกิจการที่ต้องจัดการแทนวัดในฐานะผู้แทน เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี กิจการเหล่านี้ เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปด้วยดี คือเป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตว่าด้วยเรื่องนั้น

การจัดการศาสนสมบัติ หมายถึง การดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชีทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถานและศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาสให้เป็นไปด้วยดี คือ ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๒. หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

๑) ปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

๒) สอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

ปกครอง หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุก ให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าวด้วยพรหมวิหารธรรมตามควรแก่เหตุ

สอดส่อง หมายถึง การตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามรวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าวให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคมและรวมถึงการว่ากล่าวและนำชี้แจง เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม^{๒๕}

การปกป้องคุ้มครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ คือ การคอยปกป้องผองภัยอันตรายทั้งหลายภายนอก ไม่ให้เข้ามาเบียดเบียนทำร้ายพระภิกษุสามเณรหรือคฤหัสถ์ ที่อยู่ภายในวัดของตนให้มีความปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลายเปรียบเสมือนแม่ไก่กางปีกป้องกันคุ้มครองลูกของตนให้มีความปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวงนั่นเอง^{๒๖}

๓. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม

๑) ในการจัดการศาสนศึกษา

๒) ในการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย

การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณีที่โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรง

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘ – ๗๙.

^{๒๖} พระมหาบุญมี ปุณณวุฑโฒ (ขามเชิด), “ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย”, หน้า ๖๖.

ได้แก่ การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกบาลีและแผนกธรรม หรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียงซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว

การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ.๒๕๒๘ และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่นๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ ฝึกซ้อมเรื่องสังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถศีลและปฏิบัติศาสนพิธีอื่นๆ^{๒๗}

๔. หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในสวนวัดและนอกวัด และเป็นหน้าที่อันเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะ คือ^{๒๘}

๑) การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล ทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

๒) การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง ทั้งที่เป็นการประจำและเป็นการจร

๓) การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

๔) การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาพักรับหรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น

หน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้ มีคำที่ต้องพิเคราะห์คือ คำว่า “ตามสมควร” คือต้องให้การบำเพ็ญกุศลที่เกิดจากการอำนวยความสะดวกนั้น เป็นไปตามระเบียบแบบแผนไม่มีสิ่งที่เป็นพิษภัย เช่น อบายมุขแฝงอยู่ เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังมีภารกิจที่เจ้าอาวาสต้องรับผิดชอบตามขอบข่ายภารกิจของคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ กฎหมาย ๓ ฉบับนี้ได้ระบุอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาสตามภารกิจของคณะสงฆ์ ๖ ด้าน ดังนั้น

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗.

^{๒๘} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), “หน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาส” ในคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๘๐ -๘๑.

เจ้าอาวาสซึ่งเป็น พระสังฆาธิการระดับวัดจึงมีผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการวัดและปฏิบัติภารกิจดังกล่าวให้บรรลุเป้าหมาย ดังที่จะกล่าวต่อไป

๒.๓.๑ ด้านการปกครอง

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมาย การปกครอง หมายถึง การสอดส่องดูแล เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศ ของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช^{๒๙}

การปกครองในสมัยพุทธกาลไม่มีความซับซ้อนมากนัก หลังจากเจ้าชายสิทธัตถะ ตรัสรู้จนตรัสสมาธิโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าและทรงประกาศพระพุทธศาสนาให้เจริญ แพร่หลายหยั่งรากลึกลงในสังคมชุมชนในขณะนั้น จนมีผู้ศรัทธาเลื่อมใสหันมาอมรับนับถือและ อุทิศตนเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนากันเป็นจำนวนมากนับตั้งแต่ยากจนจนกระทั่งถึงกษัตริย์ บุคคลเหล่านี้เมื่อเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาตั้งฐานะเป็นพระภิกษุสงฆ์เสมอกันหมด มิได้มีการแบ่งแยกชนชั้นวรรณะ แม้ผู้ใดเข้ามาบวชแต่ดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมอันเป็น แบบอย่างแห่งการดำเนินชีวิตอันประเสริฐนี้ ก็จะไม่ยึดติดอยู่กับระบบชนชั้นวรรณะอย่างงมงาย แต่จะยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญ อันเป็นเหตุผลให้บุคคลทุกชนชั้นวรรณะในสังคมอยู่ ร่วมกันได้อย่างสงบสุขนับเป็นการทำลายกำแพงแห่งวรรณะหรือระบบชนชั้นขณะนั้นลงได้อย่าง มีประสิทธิภาพซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิรูประบบสังคมให้ดำเนินไปตาม หลักการแห่งพุทธธรรมโดยยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นพื้นฐาน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าด้วย พระวิริยาคฤณอันบริสุทธิ์พระปัญญาธิคุณอันเจียบแหลม พระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ พระพุทธเจ้าทรงสามารถสถาปนาหลักคำสอนของพระองค์ให้หยั่งรากลึกและเจริญงอกงามอย่าง มั่นคงลงในท่ามกลางสังคมซึ่งขณะนั้นมีความแตกต่างทางสังคมอย่างมากได้เป็นผลสำเร็จ^{๓๐}

อย่างไรก็ตาม แม้ในสมัยพุทธกาลจะไม่มีการแต่งตั้งเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะการ ปกครองต่าง ๆ แต่ภายในวัดก็มีความเป็นอยู่อย่างเป็นระบบเพราะมีระเบียบแบบแผนที่ดี เช่น ระบบการถือณิสัย ที่พระภิกษุเมื่ออุปสมบทแล้วต้องถือณิสัยอยู่ในสำนักของอุปัชฌาย์อาจารย์ เพื่อฝึกฝนอบรมตนเองได้ปรณินิบัติและเรียนรู้จากท่านจนกว่าจะครบ ๕ พรรษา จึงจะพ้นจาก การถือณิสัย เรียกว่า นิสัยมุตกะ ระเบียบการปฏิบัติตามหลักอุปัชฌาย์วัตร อาจารย์วัตร สัทธีวิหาริกวัตร อันเตวาสิกวัตรและระบบการเคารพกันตามพรรษาแห่งการถือบวช คือภิกษุ

^{๒๙} กรมการศาสนา, วินัยบัญญัตินักธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๔.

^{๓๐} พระมหาทองชัย บุรณพิสุทธ์, “บทบาทของวัดในเขตชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๓๓-๓๔.

ผู้บวชใหม่ต้องเคารพผู้ปานกลางและผู้เถระตามลำดับเป็นต้น ระบบต่างๆ เหล่านี้อาจเรียกว่าเป็นระบบความสัมพันธ์กันที่อยู่ในวัดเดียวกันในฐานะอุปัชฌาย์ อาจารย์ ลัทธิจาริกอันเตวาลิกของกันและกัน ซึ่งต้องปฏิบัติต่อกันโดยเอื้อเฟื้อโดยธรรม โดยวินัย นอกจากปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลด้วยกันแล้ว ในด้านวัตถุสิ่งของและกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดก็มีธรรมเนียมการปฏิบัติและการแบ่งหน้าที่กันโดยอิงอาศัยพระธรรมวินัยเป็นหลัก เช่น การสมมติภิกษุให้เป็นเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์ คือคณะสงฆ์ในวัด สมมติหรือแต่งตั้งพระภิกษุภายในวัดให้หน้าที่ต่างๆ เกี่ยวกับกิจการของส่วนรวมในวัด^{๓๑}

เพื่อให้การบริหารปกครองวัดเป็นไปได้อย่างดี มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดให้แต่ละวัดมีพระภิกษุดำรงตำแหน่งบริหารปกครองคณะสงฆ์ภายในวัด ซึ่งได้แก่ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส โดยในมาตรา ๓๖ – ๓๗ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้ ดำเนินการปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณรที่อยู่ในวัด ให้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม การดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความดีงามภายในวัด การปกครองและสอดส่องให้คฤหัสถ์ที่มาพำนักอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามระเบียบต่างๆ ของวัดด้วยดี^{๓๒}

ในส่วนของการปกครองสงฆ์นั้น วัดแต่ละวัดนอกจากจะจัดการปกครองโดยมีกฎ ระเบียบ กติกา เฉพาะของแต่ละวัดแล้ว ยังจะต้องอยู่ภายใต้ระเบียบการปกครองแห่งราชอาณาจักรและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย เช่นกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม กฎกระทรวงเป็นต้น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดแย้งต่อหลักการแห่งพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ส่วนการปกครองบุคลากรภายในวัดที่นอกเหนือจากภิกษุสงฆ์ สามเณร ซึ่งได้แก่ ศิษย์วัด แม่ชี คณางาน รวมทั้งฆราวาสผู้อาศัยในวัดคนอื่นๆ เจ้าอาวาสจะมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารวัดและกระจายอำนาจหน้าที่เพื่อช่วยกันดูแลและพัฒนาวัดบุคลากรทั้งหมดที่มีอยู่ภายในวัด รวมทั้งคณะกรรมการบริหารวัด ล้วนมีความสำคัญเพราะต่างก็มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อกิจการของวัดและมีส่วนทำให้วัดก้าวหน้าหรือตกต่ำได้เช่นกัน แต่หากช่วยกันบริหารวัด โดยปฏิบัติตามระเบียบที่วางไว้ หมั่นปรึกษาหารือเกี่ยวกับกิจการของวัดเพื่อปรับให้เข้ากับความต้องการของส่วนรวมก็จะทำให้ภารกิจของวัดประสบความสำเร็จได้^{๓๓}

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒.

^{๓๒} ทวี เขจรกุล, “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๔๐ – ๔๑.

^{๓๓} พระมหาทองชัย บุรณพิสุทธิ์, *บทบาทของวัดในเขตชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร*, หน้า ๔๙ - ๕๑.

กล่าวโดยสรุป บทบาทภารกิจในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองในปัจจุบัน นอกจากเจ้าอาวาสจะต้องคำนึงถึงพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมืองและกฎหมายคณะสงฆ์เป็นต้นแล้ว สิ่งที่สำคัญที่พึงตระหนัก คือความเจริญมั่นคงของวัดการพัฒนาวัดให้มีศักยภาพที่เอื้ออำนวยคุณประโยชน์ต่อประชาชน ชุมชนและสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกลไกการบริหารจัดการอย่างมีระเบียบและต้องการทำอย่างต่อเนื่อง

๒.๓.๒ ด้านการศาสนศึกษา

สำหรับภารกิจด้านการศาสนาวัดมีหน้าที่ในการส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรตลอดจนให้ความรู้หรือแสงสว่างปัญญาแก่ประชาชน โดยมุ่งตรงต่อหลักไตรสิกขา นั่นคือมุ่งให้เกิดกระบวนการเรียนรู้หรือพัฒนาไตรทวาร คือ กายทวาร วาจาทวารและ มโนทวาร ตามหลักไตรสิกขาหรืออริยมรรคมีองค์ ๘ โดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การเข้าถึงองค์ความรู้หรือปัญญาที่สามารถจัดความทุกข์หรือปัญหาต่างๆ ได้อย่างแท้จริง

กรมศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์ สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย^{๓๔}

การจัดการศาสนศึกษา ดังกล่าว คณะสงฆ์ยังมีได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาของวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ^{๓๕}

๑. เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
๒. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๓. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระพุทธศาสนา
๔. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
๕. เพื่อรักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
๖. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
๗. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
๘. เพื่อความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม
๙. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

^{๓๔} กรมการศาสนา, **คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^{๓๕} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), **วัดช่วยชาวบ้านอย่างไร, การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของคณะสงฆ์ไทย**, (มปป. : มปป.), หน้า ๔๑.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆอันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์มาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการ คือ^{๓๖}

๑. คันถะธุระ คือ ธุระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

๒. วิปัสสนาธุระ คือ ธุระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมนยอด

กล่าวโดยสรุป การศาสนศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้กับพระภิกษุ สามเณร หรือการสนับสนุนส่งเสริมให้พระภิกษุ รวมทั้งการส่งเสริมทุกทางที่จะทำให้ภิกษุสงฆ์ สามเณร ได้มีโอกาสศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการต่างๆ ทุกๆ วิธี ซึ่งมีตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

๒.๓.๓ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึงการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใดๆ ของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าการกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^{๓๗} ซึ่งเป็นนิยามที่สอดคล้องกับที่พระธรรมกิตติวงศ์ได้กล่าวว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึงการสอนกรรมฐาน การสอนจริยธรรมแก่เด็กๆ และชาวบ้านทั่วไปนั่นเอง^{๓๘}

^{๓๖} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๗.

^{๓๗} กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๒), หน้า ๙.

^{๓๘} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), “พระสงฆ์กับกรมการศาสนา” ใน กรมการศาสนาสู่ทศวรรษแห่งการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๒.

บุญศรี พานะจิตต์ กล่าวว่า การประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์ งานเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีดังนี้^{๓๙}

๑. งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ.๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมควรบำเพ็ญประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศ เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่างๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนา ธรรมมีกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียนนำพัฒนาท้องถิ่น สาริตและนำจัดกิจกรรม วัตถุประสงค์สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี ๔ ประการ คือ

๑) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

๒) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน

๓) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างข้าราชการ ประชาชน พระสงฆ์และผู้นำทางศาสนาในการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน

๔) เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ.๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้ภิกษุสงฆ์ในชนบทได้มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

^{๓๙}บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรม มีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. การบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดภาคฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดจัดให้มีขึ้นในวัดในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียกพุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือคณะประถมพุทธมามกะ ได้แก่เด็กอายุ ๗ – ๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่เด็กอายุ ๑๑ – ๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่เด็กอายุ ๑๖ – ๑๘ ปี

๖. การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรมในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗. การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานกีฬา เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การเผยแพร่ศาสนธรรม เป็นการประกาศหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา แก่ประชาชน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชน ได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

๒.๓.๔ ด้านการสาธารณูปการ

กรมการศาสนา ได้กำหนดแนวทางในการจัดการด้านสาธารณูปการวัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัด บริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับไม้เกี่ยวกับพุทธประวัติทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษา สถานที่ที่รื่นรมย์ ลานวัดสะอาด ปราศจากขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูล มีถังรองรับขยะ มีถนนทางเดินเท้าภายในวัด วัดควรมีประตูปิดเปิดตามวันเวลาเพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินของวัด มีป้ายแสดงสิ่งสำคัญๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตามสมควร การทาสีเสนาสนะก็ดี แผ่นป้ายก็ดี ให้ใช้สีเรียบๆ ไม่ฉูดฉาด การปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัด ให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทยมีการจัดระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ ไฟฟ้าที่อยู่อาศัยมีระบบ

กำจัดสิ่งปฏิกูล ห้องน้ำ ห้องส้วม จัดสวัสดิการให้ภิกษุสามเณรได้รับความผาสุกในการบำเพ็ญสมณธรรม^{๔๐}

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโม) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดว่าเป็นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเติมภายในวัด รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจการพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสมบูรณ์ เพื่อสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรือง มีศาสนวัตถุ ศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม บุคลากรทางศาสนามีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างแก่ประชาชน สังคม สามารถแนะนำให้ประชาชนในสังคมพ้นจากความลุ่มหลง ฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข มีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลาย ทั้งในด้านศาสนพิธี การให้การศึกษ การเผยแผ่ศาสนาธรรมและการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและที่สำคัญเพื่อให้พระศาสนาสร้างความสงบสุขได้อย่างแท้จริง^{๔๑}

กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม ได้เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาวัดด้านสาธารณูปการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณค่าสิ่งแวดล้อมและศิลปกรรมดังนี้^{๔๒}

๑. วัดต้องมีความรู้ในการต่อเติมอาคาร จะต้องคำนึงถึงรูปแบบที่สอดคล้องกับอาคารเดิม เพื่อเป็นการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม
๒. อาคารที่เป็นองค์ประกอบของวัด เช่น ศาลาทำน้ำ ร้านค้า ห้องสุขา ควรอยู่ห่างจากอาคารสำคัญและต้องมีสภาพเรียบง่ายสอดคล้องกลมกลืนส่งเสริมซึ่งกันและกันกับตัววัด
๓. บริเวณที่เป็นเขตพุทธาวาส ไม่สมควรจะสร้างสิ่งก่อสร้างใดๆ เพิ่มเติม
๔. บริเวณที่เป็นลานธรรมต้องกำหนดขอบเขตให้เป็นสัดส่วน
๕. บริเวณที่เป็นเขตสังฆาวาส อันเป็นที่ตั้งกุฏิสงฆ์ การก่อสร้าง สิ่งก่อสร้างใหม่ต้องให้คงรูปลักษณะเดิม เพื่อไม่ให้เกิดการทำลายรูปแบบ
๖. กรณีเป็นวัดที่มีความสำคัญ หากมีการสร้างร้านค้าต้องอยู่ในที่ไม่บังสายตาดูเมื่อมองไปยังตัวอาคารหลัก
๗. พื้นที่ลานวัดจะต้องส่งเสริมให้พื้นที่วัดมีบรรยากาศที่เหมาะสม

^{๔๐} กรมการศาสนา, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : เอ พี กราฟิคดีไซน์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓.

^{๔๑} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโม) , การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๕.

^{๔๒} กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, การพัฒนาวัดเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑๙.

๘. หลีกเลี้ยงการติดป้ายโฆษณาสินค้าขนาดใหญ่ ไม่ว่าด้านกำแพงวัดหรือในบริเวณวัด

๙. ต้นไม้ที่จะปลูก ควรเป็นต้นไม้ประจำท้องถิ่นและเป็นต้นไม้ที่นิยมปลูกกันในวัด ควรดูแลรักษาไม่ให้เสื่อมโทรม

๑๐. รักษาความสะอาด จัดที่ทิ้งขยะที่มีสสันกลมกลืน มีรูปทรงไม่สะดุดตาและมีความแข็งแรงรักษาง่าย

๑๑. วัดควรจัดให้มีการสอดส่องดูแลพื้นที่ใกล้เคียงบริเวณวัดว่า จะดำเนินกิจกรรมใดๆ ที่ขัดแย้งกับสภาพวัด ควรจะหาทางคัดค้านกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม

๑๒. วัดจะต้องให้ความรู้ ความเข้าใจเพื่อสร้างความตระหนักให้แก่ผู้มาเยือนให้เห็นความสำคัญในฐานะวัดเป็นแหล่งศิลปกรรม

๑๓. วัดควรมีแนวทางในการลด เลิก การแข่งขันสร้างศาสนวัตถุ

๑๔. วัดควรดำเนินทางสายกลาง เพื่อสอดคล้องกับพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

๑๕. วัดที่มีโบราณสถานขึ้นทะเบียนไว้ การดำเนินงานด้านต่างๆ ต้องประสานกับกรมศิลปากร

กล่าวโดยสรุป ความมุ่งหมายของการสาธตูปการก็เพื่อบำรุงรักษาวัด ให้เป็นที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชน เป็นการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานภายในวัดให้เรียบร้อยดีงาม

๒.๓.๕ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึงการศึกษาที่ภิกษุสงฆ์ได้ดำเนินการในปัจจุบัน ๔ ลักษณะ คือ^{๔๓}

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนชาย – หญิง เรียนร่วมกันกับภิกษุสงฆ์ สามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้สังกัดคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

๒. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์ และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

๓. ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์

๔. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้าน

^{๔๓}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๔๘-๔๙.

ร่างกาย อารมณ์สังคมและสติปัญญา ส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและ
เป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน

การจัดการศึกษาและการจัดอบรม ทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์
มีโอกาสดำเนินการชาติบ้านเมืองโดยแท้

การสงเคราะห์การศึกษาอื่นที่เจ้าคณะ เจ้าอาวาส และพระภิกษุทั่วไป จัดการ
สงเคราะห์เป็นการส่วนตัว หรือเป็นรูปคณะสงฆ์ได้อีกหลายรูปแบบ ได้แก่^{๔๔}

๑. จัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
๒. การช่วยพัฒนาสถานศึกษา
๓. การช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา
๔. ช่วยเฉพาะบุคคลกำลังศึกษา

การช่วยเหลือในรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นการสงเคราะห์การศึกษาเป็นผลดีแก่
ประเทศชาติ โดยส่วนรวมและผลสะท้อนย้อนกลับถึงพระสงฆ์ การจัดการศึกษาเองก็ดี
การช่วยเหลือทางด้านการศึกษาดำเนินการจัดตั้งกองทุนก็ดี การช่วยพัฒนาการศึกษาก็ดี
การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาก็ดี การช่วยเหลือเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษาก็ดี เหล่านี้ล้วน
แต่เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์โดยแท้

การศึกษาสงเคราะห์ นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือ
แล้ว ภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่กำลังศึกษาในสถานศึกษา
ทั่วประเทศ อาทิ ตั้งทุนสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุก
ระดับชั้น ได้แก่ชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ช่วยพัฒนาสถานศึกษา ช่วยเหลือ
อุปกรณ์การศึกษาและช่วยเหลือเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษา วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนใน
การช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษาเป็นสถานอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชน
มาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะเด็กที่ยากจนขาดแคลนและกำพร้าบิดาก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์ให้
ภิกษุสงฆ์เป็นผู้อุปการะเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนาและเป็นโอกาสให้ภิกษุ
สงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคม
ต่อไป^{๔๕}

^{๔๔} พระมหาชาลิต ชาติเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ :
ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขา
รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๕๗ - ๕๘.

^{๔๕} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๕๐-๕๑.

กล่าวโดยสรุป การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไปเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติ ทั้งด้านการศึกษา การอบรมสั่งสอนให้ที่อยู่อาศัย อาหาร รวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ เพื่อจักได้เป็นอนาคตที่ดีของชาติสืบไป

๒.๓.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึงการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรที่วัดประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่นให้ใช้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น^{๔๖}

พระราชรัตนมูณี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่างๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายก ทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^{๔๗}

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ เพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาพระสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส^{๔๘}

^{๔๖} กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

^{๔๗} พระราชรัตนมูณี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด, หน้า ๑๔.

^{๔๘} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, หน้า ๒๕.

กล่าวโดยสรุป การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึงการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์สามเณร การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้ยากไร้ การสร้างหอสมุดโรงเรียน เป็นต้น

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

คำว่า การบริหาร (Administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “Administatrae” หมายถึง ช่วยเหลือ (Assist) หรืออำนาจการ (Direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “Minister” ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า Administer หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่างๆ ส่วนคำว่า การจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (Profits) หรือกำไรสูงสุด (Maximum Profits) แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองคำนี้ก็อาจใช้แทนกันได้ ซึ่งหมายถึงการบริหาร เช่นเดียวกัน นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารหลายทัศนะแตกต่างกัน ดังนี้

เฮอริเบิร์ต เอ. ซีม่อน (Herbert A. Simon) กล่าวถึงการบริหารว่าหมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์^{๔๙}

ฮัทชินสัน (Hutchinson) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะหรือความสามารถในการรวมวัตถุและกำลังคนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด^{๕๐}

คุนทซ์ และ ดอนเนลล์ (Koontz and Donnell) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น^{๕๑}

เออร์เนสต์ เดล (Ernest Dale) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า^{๕๒}

ปีเตอร์ เอฟ. ครัคเกอร์ (Peter F. Drucker) กล่าวว่า การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น ภายในสภาพองค์กรนั้นๆ ทรัพยากรด้านบุคคลจะเป็นทรัพยากรหลักขององค์กรที่เข้ามาร่วมกันทำงานในองค์กร ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากร

^{๔๙} Herbert A. Simon, **Administrative Behavior**, (New York : Macmillan, 1947), p. 3.

^{๕๐} Hutchinson, John G., **Organization : Theory and Classical Concepts**, (New York : McGraw-Hill, 1967), p. 12.

^{๕๑} Koontz, Harold & Cyril O' Donnell, **Principle of Management : An Analysis of Managerial Functions**, (New York : McGraw-Hill, 1972), p. 43.

^{๕๒} Ernest Dale, **Management : Theory and Practice**, (New York : McGraw-Hill, 1973), p. 4.

ด้านวัตถุอื่นๆ เครื่องจักร อุปกรณ์ วัตถุดิบ เงินทุน รวมทั้งข้อมูลสนเทศต่างๆ เพื่อผลิตสินค้าหรือบริการออกจำหน่ายและตอบสนองความพอใจให้กับสังคม^{๕๓}

ไพบูลย์ ช่างเรียน ให้ความหมายการบริหารว่า หมายถึง ระบบที่ประกอบไปด้วยกระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุและคนมาดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๕๔}

ติน ปรัชญพฤทธิ์ มองการบริหารในลักษณะที่เป็นกระบวนการโดยหมายถึงกระบวนการนำเอาการตัดสินใจและนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจหมายถึงเกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ^{๕๕}

บุญทัน ดอกไธสง ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์กรหรือประเทศ หรือการจัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์กร^{๕๖}

ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึงภาระหน้าที่ของบุคคลใดๆ ที่ปฏิบัติตนเป็นผู้บริหารที่จะต้องเข้ามาทำหน้าที่จัดระเบียบและดำรงไว้ซึ่งสภาพภายใน (ทั้งที่เป็นคน วัสดุ เงินทุน ฯลฯ) ของกลุ่มหรือหน่วยงานเพื่อให้กลุ่มดังกล่าวสามารถทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๕๗}

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิและวิบูลย์ ไตวณะบุตร กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การจัดการ หรือการควบคุมกิจการต่างๆ ของรัฐ เช่น การบริหารการเงินของมูลนิธิ การบริหารกิจการภาษี การบริหารกิจการแพทย์ การบริหารที่ดินรกร้างว่างเปล่า การบริหารการก่อสร้าง การบริหารกิจการอุตสาหกรรมและอื่นๆ ที่เป็นงานที่เรียกกันว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration)^{๕๘}

^{๕๓} Peter F. Drucker อ้างใน สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๖.

^{๕๔} ไพบูลย์ ช่างเรียน, วัฒนธรรมการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๗.

^{๕๕} ติน ปรัชญพฤทธิ์, ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘.

^{๕๖} บุญทัน ดอกไธสง, การจัดองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^{๕๗} ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^{๕๘} ภาวิดา ธาราศรีสุทธิและวิบูลย์ ไตวณะบุตร, หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

วัชร บวรณสิงห์ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคม ซึ่งพิจารณาได้เป็น ๓ ทาง คือ^{๕๙}

๑. ทางโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นตอนของสายการบังคับบัญชา

๒. ทางหน้าที่ เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่ บทบาท ความรับผิดชอบ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆเพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย

๓. ทางปฏิบัติการ เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์กันหรือร่วมทำปฏิกริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคมของบุคคลตั้งแต่ ๒ ขึ้นไป ร่วมกันทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดโดยอาศัยกระบวนการและทรัพยากรที่มีอยู่ คือ เงิน วัสดุ อุปกรณ์ อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร

กระบวนการบริหาร

อองรี ฟาโยล เป็นบุคคลแรกที่วิเคราะห์ถึงองค์ประกอบมูลฐานของการจัดการ ปัจจุบันเรียกว่ากระบวนการบริหารจัดการ มี ๕ ประการ (POCCC) ดังนี้^{๖๐}

๑. การวางแผน (Planning) คือ การศึกษาข้อมูลในปัจจุบันและคาดการณ์ในอนาคต แล้ววางแผนเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติไว้

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การจัดโครงสร้างของหน่วยงานหรือองค์การออกเป็นหน่วยงานย่อยๆ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน การจัดสรรคนเข้าทำงานในตำแหน่งงานต่างๆ

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) คือ การสั่งให้คนทำงานตามที่ได้รับมอบหมายงานให้ทำ บังคับบัญชาให้พนักงานทำงานตามภารกิจของหน่วยงาน

๔. การประสานงาน (Coordination) คือ การดูแลควบคุมและอำนวยความสะดวกให้พนักงานสามารถได้โดยสะดวกเต็มความสามารถ

๕. การควบคุม (Controlling) คือ การควบคุมให้งานดำเนินไปตามแผนที่วางเอาไว้ ตรวจสอบให้ผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

สำหรับแนวปฏิบัติของผู้บริหาร Fayol อธิบายว่า ผู้บริหารจะต้องมีคุณลักษณะที่พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ ใจไหวพริบ การศึกษาหาความรู้ เทคนิคการทำงาน ประสบการณ์ต่างๆ

^{๕๙}วัชร บวรณสิงห์, การบริหารหลักสูตร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

^{๖๐}อองรี ฟาโยล, อ้างใน สมคิด บางโม, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : วิทยพัฒน์, ๒๕๔๕), หน้า ๗๑.

โดยเฉพาะประสบการณ์ด้านการบริหารยังมีความจำเป็นมาก ฟาโยล ได้เสนอหลักปฏิบัติสำหรับผู้บริหารไว้ ๔ ประการ คือ

๑. ผู้บริหารต้องรับผิดชอบต่อผลงานที่อยู่ในขอบข่ายความรับผิดชอบของตน แม้ว่าหน้าที่นั้นจะได้รับมอบหมายให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาไปปฏิบัติแล้วก็ตาม

๒. ในการมอบงานจะต้องมอบทั้งหน้าที่และอำนาจให้ได้สัดส่วนกับเอกภาพในการบังคับบัญชาเป็นสิ่งสำคัญต่อหน่วย หากขาดเอกภาพในการบังคับบัญชาแล้วจะทำให้งานในองค์การเกิดความยุ่งยากสับสน ทำงานไม่สะดวก

๓. การบริหารงานองค์การจะต้องให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักขององค์การ แม้ว่าองค์การนั้นจะมีหลายหน่วยงานก็ตาม แต่วัตถุประสงค์หลักขั้นพื้นฐานขององค์การย่อมตรงกัน

๔. ผู้บริหารจะต้องจัดให้ทุกหน่วยงานในความรับผิดชอบปฏิบัติงานสนองวัตถุประสงค์หลักขององค์การ นักบริหารจะต้องแสวงหาวิธีที่จะอำนวยความสะดวกและประหยัดเวลาในการทำงาน

ลูเธอร์ กุลลิค และลินดัล เออร์วิก (Luther Gulick and Lyndall Urwick.1937) ได้นำหลักการบริหารจัดการของ ฟาโยลมาปรับปรุงประยุกต์กับการบริหารราชการ ในที่สุดได้คำตอบสั้นๆ คือ POSDCORB ซึ่งหมายถึงกระบวนการบริหาร ๗ ประการ คือ^{๒๑}

P = Planning หมายถึง การวางแผนเป็นการกำหนดโครงการอย่างกว้างๆ ว่าจะทำอะไรบ้าง เพื่ออะไร มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร การวางแผนจะต้องทำก่อนการลงมือปฏิบัติ

O = Organizing หมายถึง การจัดการองค์กร กล่าวคือ เป็นการจัดสายงานแบ่งแยกอำนาจการบริหารให้ผู้ปฏิบัติงานทราบบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน เพื่อจะได้ทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

D = Directing หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการบอกทิศทางการทำงานเสนอแนะวิธีการทำงานหลังจากที่ได้วิเคราะห์อย่างรอบคอบแล้วว่า ควรทำอะไรบ้าง อย่างไร ไปในทิศทางใด

CO = Coordinating หมายถึง การประสานงาน อันได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยและบุคคลในตำแหน่งต่างๆ ให้สามารถทำงานร่วมกันได้ซึ่งอาจจะต้องใช้เทคนิคต่างๆ เช่น การสื่อสารการกำหนดระเบียบแผนในการทำงาน เป็นต้น

R = Reporting หมายถึง การรายงาน การทำงานทุกอย่างจะมีการรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปว่าตนเองได้ทำอะไรบ้าง อย่างไร ได้ผลประการใด

B = Budgeting หมายถึง การจัดทำงบประมาณค่าใช้จ่ายให้ถูกต้องเหมาะสมกับกิจกรรม

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑ - ๗๒.

จะเห็นได้ว่า PODSCORB ของกูลิคนีมีลักษณะซ้ำซ้อนกับ POCCC ของฟาโยล แต่จัดขั้นตอนไว้ละเอียดกว่าจึงได้มีผู้นิยมนำมาใช้และเผยแพร่ในเวลาต่อมาการบริหารเป็นการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีขั้นตอนและเหมาะสมกับหน่วยงานหรือองค์กร ซึ่งกระบวนการบริหารบางตำราเรียกว่า หน้าที่ของการจัดการ ซึ่งมีหลายหน้าที่แตกต่างกันไปตามแนวคิดของนักวิชาการแต่ละคน แต่จะมีหลักการใหญ่ๆ คล้ายคลึงกัน

การบริหารองค์กรต่าง ๆ เป็นงานในหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับ

๑. การปกครอง ปัญหา การพิจารณาวินิจฉัย การตัดสินใจ การสั่งงาน
 ๒. การกำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผนนโยบาย การจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนของโครงการ การวางแผนและการบริหารโครงการ การแบ่งงาน การมอบหมายหน้าที่ รับผิดชอบ การจัดการรวมทั้งการตรวจงานการติดตามผล การประเมินผลงาน การรายงาน การติดต่อสื่อสาร และการประชาสัมพันธ์
 ๓. การจัดการด้านบุคลากร การเงินหรือการคลัง และทรัพย์สิน
- ดังนั้น การบริหารที่ได้ผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพสูง คือการบริหารที่ได้ผลผลิตผลงานที่ทำสำเร็จอย่างดีมากกว่ปกติทั่วไป ด้วยต้นทุนหรือค่าลงทุนที่ต่ำที่สุด ซึ่งหมายความว่า นักบริหารที่ดีจะต้องรู้จักเลือกใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างประหยัดที่สุด และให้ได้ผลงานที่ดีที่สุด

หลักการสำหรับการบริหาร

การบริหารจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งนั้นก็ขึ้นอยู่กับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารในการบริหารองค์การเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุด ผู้ศึกษาได้รวบรวมหลักการสำหรับการบริหาร ดังนี้

นิตยั สัมมาพันธ์ กล่าวถึงคุณธรรมสำหรับผู้บริหารไว้ว่า นักบริหารทุกประเภท ตั้งแต่ระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับองค์การ หน่วยงาน ครอบครัว ตลอดจนจนถึงตนเอง ควรมีวิสัยและควรก่อให้เกิดวินัยในหมู่คณะที่ตนรับผิดชอบในฐานะผู้นำด้วย ในทางพระพุทธศาสนาวินัยสำหรับฆราวาสก็คือ ศีล ๕ ซึ่งการที่จะรักษาศีลให้ได้ผลดี ควรจะต้องมีเบญจธรรมประกอบด้วย ผู้บริหารที่ดีควรจะต้องมีวินัยดังกล่าว เพื่อที่จะนำหมู่คณะไปสู่การพัฒนาในระยะยาว ในการปฏิบัตินักบริหารนอกจากจะต้องรักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์แล้วจะต้องมีธรรมอื่น ๆ ประกอบอีก เช่น ความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงความเที่ยงตรง ไม่ผิดหรือบิดเบือนไปจากความจริง นักบริหารจะต้องประพฤติปฏิบัติให้ตรงตามนิยมของสังคมอยู่เสมอ โดยไม่มีอคติเข้ามาประกอบการตัดสินใจเป็นอันขาด อคติ ๔ ได้แก่^{๖๒}

^{๖๒}ที่.ป.า.(ไทย) ๑๑/๓๑๑/๒๕๕๕.

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก
๒. โมหาคติ ลำเอียงเพราะชัง
๓. โทสาคติ ลำเอียงเพราะเขลา
๔. ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

และนอกจากนี้นักบริหารจะต้องมีธรรมประจำใจอีกประการหนึ่ง คือ ขันติ ความอดทน นักบริหารจะต้องมีความอดทนต่อสภาวะการณ์ต่างๆ ๓ ประการ คือ^{๖๓}

๑. อดทนต่อความลำบาก
๒. อดทนต่อความตรากตรำ
๓. อดทนต่อความเจ็บใจ

ธรรมข้อนี้ทำให้เกิดความงามทางจรรยา ทำให้ไม่มีพฤติกรรมอันทุจริตทั้งหลายทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เพราะสามารถอดทนต่อ โลภะ โทสะ โมหะ ได้เป็นอย่างดี

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึง นักบริหารแบบธรรมาธิปไตย ควรยึดหลักธรรมในการบริหารที่เรียกว่า พละ ๔ ประการ คือ^{๖๔}

๑. ปัญญาพละ	กำลังความรู้หรือความฉลาด
๒. วิริยพละ	กำลังแห่งความเพียร
๓. อนวัชชพละ	กำลังการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต
๔. สังคหพละ	กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์

พละหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผน จัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากร อำนาจการ และควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษยสัมพันธ์ ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้เพิ่มมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ตรงกันข้ามถ้าใครคนใดขาดคุณธรรมทั้ง ๔ ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นนักบริหารที่ดีไม่ได้^{๖๕}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึง คุณธรรมที่นักบริหารพึงมี คือ อปรีหานิยธรรม ๗ ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอปริหานิยธรรม ๗ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง ได้แก่^{๖๖}

^{๖๓} นิตย สัมมาพันธ์, การบริหารเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๔๔ - ๕๓.

^{๖๔} อด.นวก. (ไทย) ๒๓/๕/๔๓๙.

^{๖๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔-๔๕.

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๑ - ๒๑๒.

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า : พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม

๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง

๕. บรรดาภุมมัตริภุมมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือจู้จี้รำคาญใจ

๖. เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมีได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก

อปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุแยกให้แตกสามัคคี

มัทหนา อินทุสมิต กล่าวถึง คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร เป็นหลักสำคัญในการประพฤติ ปฏิบัติตนของผู้บริหาร นอกจากจะใช้กับผู้ใต้บังคับบัญชาแล้ว ยังต้องมีการติดต่อประสานงานกับบุคคลหลายฝ่าย เช่น ชุมชน สังคม หรือผู้บังคับบัญชาในองค์กรอื่น เป็นต้น จึงสามารถรวบรวมเกี่ยวกับคุณธรรมของผู้บริหารพื้่นนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของหน่วยงาน ดังนี้^{๒๗}

๑. คุณธรรมในการดำรงตน เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้บริหาร เพื่อให้ผู้บริหารมีคุณสมบัติเป็นสัปบุรุษ มีคุณธรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นมนุษย์หมวดธรรมที่จำเป็น เช่น สุจริต ๓ พรหมวิหาร ๔ สัปบุรุษธรรม ๗ นาถกรณธรรม ๑๐ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคุณธรรมอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมความเป็นคนดี คุณธรรมเหล่านี้นับเป็นคุณธรรมที่ควรค่าแห่งการดำรงตนของผู้บริหารเป็นอย่างยิ่ง ถ้าผู้บริหารมีคุณธรรมแห่งการดำรงตนแล้ว

^{๒๗} มัทหนา อินทุสมิต, คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร : พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา, (เลย : สถาบันราชภัฏเลย, ม.ป.ป.), หน้า ๒๖.

ย่อมจะส่งเสริมให้ตัวผู้บริหารเอง เป็นที่เคารพ ศรัทธา น่านับถือ ในความเป็นคนคนดีของผู้บริหารต่อเพื่อนร่วมงาน และคนทั่วไปเป็นอย่างดี

๒. คุณธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม และช่วยส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับเพื่อนร่วมงาน ถือว่าเป็นการครองใจคน ผู้บริหารจึงควรมีคุณธรรมเหล่านี้ คือ ธรรมคัมครองโลก ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ขรรวาสธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ มิตรแท้ ๔ ทศ ๖ คุณเหล่านี้นับเป็นคุณธรรมที่ผู้บริหารควรใช้ในการปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงานให้เกิดความสามัคคี กลมเกลียว รักใคร่ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันแก้ปัญหา พัฒนาการทำงานของหน่วยงานให้เจริญก้าวหน้า

๓. คุณธรรมในการปฏิบัติงาน จะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน การปกครองโดยช่วยจัดและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน ผู้บริหารควรมีคุณธรรมตามหมวดธรรมต่อไปนี้ คือ อธิปไตย ๓ สังคหวัตถุ ๔ อคติ ๔ พรหมวิหาร ๔ พละ ๔ อปริหาयरธรรม ๗ ราชธรรม ๑๐ คุณธรรมเหล่านี้ จะช่วยส่งเสริมการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างดียิ่ง

คุณธรรมของผู้บริหารทั้ง ๓ ประการ คือ คุณธรรมในการครองตน คุณธรรมในการครองคนและคุณธรรมในการครองงาน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานในองค์การ เพราะองค์การจะดีเยี่ยมไม่ได้ ถ้าหากว่าผู้บริหารแย่ และองค์การจะแย่ไม่ได้ ถ้าผู้บริหารเยี่ยม นั่นเป็นการแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ หรือผู้บริหารที่ดีจะต้องบริหารองค์การได้ดีตามไปด้วย

สรุปได้ว่า หลักธรรมของผู้บริหารในที่นี้ หมายถึงเจ้าอาวาสที่จะทำให้การบริหารวัดให้มีประสิทธิภาพ ควรมีอยู่ด้วยกันให้ครบทั้ง ๓ ด้าน คือ หลักธรรมในการดำรงตน เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับเจ้าอาวาส หลักธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม และช่วยส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างเจ้าอาวาสและพระสงฆ์ และหลักธรรมในการปฏิบัติงาน จะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน การปกครองโดยช่วยจัดและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน นอกจากนี้ เจ้าอาวาสในฐานะที่เป็นทั้งผู้บริหารและผู้นำยังต้องมีความอดทนอดกลั้นต่อสภาวะต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งจากภายนอกและภายใน เพื่อให้การบริหารเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพไม่ว่าในสภาวะใดก็ตาม

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด

ความหมายของประสิทธิภาพ

แนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่กล่าวถึงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานโดยทั่วไปจะกล่าวถึงผลการปฏิบัติงาน (Performance) ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (Efficiency) คือ เมื่อมีผลการปฏิบัติก็ถือว่ามีประสิทธิภาพในการทำงานสูง ถ้าผลการปฏิบัติงาน

ไม่ดีก็ถือว่ามีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานต่ำ ซึ่งในส่วนของความหมายของคำว่า ประสิทธิภาพ ได้มีผู้ให้ความหมายต่างๆ ไว้อย่างสำคัญมีดังนี้

จอห์น ดี มิลเลต (John D. Millet) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพไว้ว่า ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่มวลมนุษย์ และได้รับผลกำไรจากการปฏิบัติงานนั้นด้วย (Human Satisfaction and Benefit Produced)^{๖๘}

เฮอริเบิร์ต เอ ซีม่อน (Herbert A. Simon) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพไว้ว่า ประสิทธิภาพคล้ายคลึงกับ Millet คือ ถ้าพิจารณาว่าทำงานได้มีประสิทธิภาพสูงสุดนั้นให้ดู จากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) กับผลผลิต (Output) ที่ได้รับออกมา เพราะฉะนั้น ตามทัศนะนี้ ประสิทธิภาพจึงเท่ากับผลผลิต หารด้วยปัจจัยนำเข้า และถ้าเป็นการบริหารราชการ และองค์กรของรัฐบาลก็บวกกับความพึงพอใจของผู้รับบริการ (Satisfaction) เข้าไปด้วย ซึ่ง เขียนเป็นสูตร ได้ดังนี้

$$E = (O - I) + S$$

E = Efficiency คือ ประสิทธิภาพของงาน

O = Output คือ ผลผลิตหรือผลงานที่ได้รับออกมา

I = Input คือ ปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรทางการบริหารที่ใช้ไป

S = Satisfaction คือ ความพึงพอใจในผลงานที่ออกมา^{๖๙}

นอกจากความหมายของประสิทธิภาพในเชิงธุรกิจและการบริหารแล้ว Ryan and Smith ยังได้พูดถึงประสิทธิภาพของบุคคล (Human Efficiency) ว่าเป็นความสัมพันธ์ในแง่บวก กับสิ่งที่ทุ่มเทกับงานซึ่งประสิทธิภาพในการทำงานนั้นมองจากแง่มุมของการทำงานแต่ละบุคคล โดยพิจารณาเปรียบเทียบกับสิ่งที่ให้กับงาน เช่น ความพยายาม กำลังคน กับผลลัพธ์ที่ได้จาก งานนั้น^{๗๐}

ปัจจัยที่ทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ

สำหรับแนวความคิดในเรื่องปัจจัยที่สำคัญในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ หรือ ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการปฏิบัติงานนั้น มีนักทฤษฎีหลายท่านได้ทำการศึกษาและสรุปเป็น ปัจจัยสำคัญๆ ที่น่าสนใจดังนี้

^{๖๘} John D. Millet, 1954, อ้างในชาญวิทย์ มูลโคตร, “ประสิทธิภาพการบริหารงานโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาอำเภอวังหิน จังหวัดศรีสะเกษ”, ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม), (คณะพัฒนาสังคม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๘.

^{๖๙} Herbert A. Simon, 1960, Ibid, p 180.

^{๗๐} Ryan and Smith, 1954, Op. cit.

Abraham Zaleanik and other กล่าวว่าในการที่จะปฏิบัติงานได้ดีหรือไม่ได้นั้น ผู้ปฏิบัติจะต้องตอบสนองความต้องการทั้งภายในและภายนอก (Internal and External Needs) ซึ่งหากได้รับการตอบสนองแล้วย่อมหมายถึง การปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความต้องการภายนอก ได้แก่^{๗๑}

๑. รายได้หรือค่าตอบแทน
๒. ความมั่นคงปลอดภัยในการปฏิบัติงาน
๓. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ
๔. ตำแหน่งหน้าที่
๕. รักษาระเบียบวินัยในการทำงาน
๖. ปฏิบัติงานด้วยความยุติธรรม
๗. การทำงานต้องเชื่อถือได้มีความฉับพลันมีประสิทธิภาพและมีการลงทะเลี่ยนเป็น

หลักฐาน

๘. งานควรมีลักษณะแจ้งให้ทราบถึงการดำเนินงานอย่างทั่วถึง
๙. งานสำเร็จทันเวลา
๑๐. ผลของงานได้มาตรฐาน
๑๑. การดำเนินงานสามารถยึดเป็นมาตรฐานได้
๑๒. กำหนดมาตรฐานที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการทำงาน
๑๓. ให้บำเหน็จรางวัลแก่งานที่ดี

ปีเตอร์สัน และโพรแมน (Peterson and Plowman) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพประกอบด้วยปัจจัย สำคัญ ๕ ประการ คือ^{๗๒}

๑. คุณภาพของงาน (Quality) จะต้องมีความสูง หรือผู้ผลิตและผู้ใช้ประโยชน์ คำนึงค่าและมีความพึงพอใจ
๒. ปริมาณงาน (Quantity) ปริมาณของงานที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นไปตามความคาดหวังของหน่วยงาน

^{๗๑} Abraham Zaleanik and other, 1958, อ้างในวิศรุต มีแก้ว, "ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน : ศึกษาเฉพาะกรณีสถานีตำรวจสังกัดตำรวจภูธร จังหวัดอุบลราชธานี", ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม), (คณะพัฒนาสังคม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

^{๗๒} Peterson and Plowman, อ้างในพระมหาสมหมาย ตุ่นพันธ์, "ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานองค์กรสงฆ์ไทย", ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม), (คณะพัฒนาสังคม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๘.

๓. เวลา (Time) คือเวลาที่ใช้ในการดำเนินงานจะต้องเหมาะสมกับคุณภาพและปริมาณของงาน รวมทั้งจะต้องเป็นไปตามกำหนดและสถานการณ์ด้วย

๔. วิธีการ (Method) ในการดำเนินงานจะต้องอยู่ในลักษณะที่ถูกต้องและเหมาะสม

๕. ค่าใช้จ่าย (Costs) ในการดำเนินงานทั้งหมดจะต้องเหมาะสมกับงานและวิธีการ คือจะต้องลงทุนน้อยและได้ผลกำไรมาที่สุด

ลักษณะการบริหารงานจัดการที่มีประสิทธิภาพ

Shartle เห็นว่าปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพของผู้บริหารประกอบด้วย^{๗๓}

๑. พฤติกรรมส่วนตัว
๒. ประสิทธิภาพขององค์กร
๓. คุณสมบัติเฉพาะตัวผู้บริหาร
๔. ความสามารถพิเศษเฉพาะตัวผู้บริหาร

Shartle เสนอแนวทางการประเมินประสิทธิภาพของผู้บริหารว่าพิจารณาได้จาก^{๗๔}

๑. จุดมุ่งหมายขององค์กรมีการกำหนดไว้เหมาะสมหรือไม่
๒. เป้าหมายและวัตถุประสงค์หลักขององค์กรมีการกำหนดไว้หรือไม่
๓. สภาวะทางการเงินมีปัญหาเล็กน้อยเพียงใด
๔. โครงสร้างขององค์กรมีการจัดเหมาะสมหรือไม่
๕. มีวัสดุ เครื่องมือ สถานที่ ตลอดจน สิ่งอำนวยความสะดวกพร้อมเพียงหรือไม่
๖. มีบุคคลทำงานพอเพียงและมีคุณสมบัติเหมาะสมหรือไม่
๗. ชื่อเสียงขององค์กรในสายตาของบุคคลทั่วไป
๘. ปริมาณและคุณภาพของงานอยู่ในระดับที่น่าพอใจหรือไม่

สมยศ นาวิการ ได้กล่าวถึงแนวความคิดที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในองค์กร ซึ่งมีปัจจัย ๗ ประการ คือ^{๗๕}

๑. กลยุทธ์ (Strategy) กลยุทธ์เกี่ยวกับการกำหนดภารกิจ การพิจารณาจุดอ่อนจุดแข็งในองค์กร โอกาส และอุปสรรคภายนอก
๒. โครงสร้าง (Structure) โครงสร้างองค์กรที่เหมาะสมจะช่วยให้การปฏิบัติงาน
๓. ระบบ (System) ระบบขององค์กรที่เหมาะสมจะช่วยให้การปฏิบัติงาน
๔. แบบ (Styles) แบบของการบริหารของผู้บริหารเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร
๕. บุคลากร (Staff) ผู้ร่วมองค์กร

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

^{๗๔} อ้างแล้ว.

^{๗๕} สมยศ นาวิการ, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้า, ๒๕๓๘), หน้า ๕.

๖. ความสามารถ (Skill)

๗. ค่านิยม (Shared Values) ค่านิยมร่วมของคนในองค์กร

จากแนวคิดในเรื่องของประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของนักวิชาการและนักทฤษฎีต่างๆ อาจกล่าวได้ว่าประสิทธิภาพในการทำงานในเชิงเศรษฐศาสตร์นั้น หมายถึง การผลิตประหยัดเวลาที่สุด ในขณะที่ประสิทธิภาพในการทำงานของแต่ละบุคคลนั้น ปัจจัยนำเข้าพิจารณาเปรียบเทียบกับผลที่ได้ คือ การบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ฉะนั้นประสิทธิภาพในความหมายของผู้ศึกษาศึกษา หมายถึง การที่เจ้าอาวาส สามารถบริหารจัดการวัดตามภารกิจอำนาจหน้าที่ ได้บรรลุวัตถุประสงค์และเกิดความพึงพอใจและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในชุมชนหรือในสังคมมากที่สุด

การบริหารจัดการวัด

การบริหารจัดการวัดมีผู้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายของการบริหารวัด ไว้ว่า การบริหารวัด หมายถึง การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำ สั่งสอนภิกษุสงฆ์ สามเณร และฆราวาส ผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดีและดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ของวัด ให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๗๖}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การจัดการงาน เงิน คนวัสดุ แผนงาน เพื่อให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยบุคคลเป็นผู้สร้างงาน ทำงาน และแก้ไขงาน^{๗๗}

บุญช่วย จันทร์เหาะ กล่าวว่า การบริหารจัดการวัด หมายถึง การทำงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยการให้เจ้าอาวาส หรือคณะผู้บริหารตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันและใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างผสมผสานให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน^{๗๘}

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการวัด หมายถึง หมายถึง การที่เจ้าอาวาสใช้ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในการตัดสินใจ และใช้ทรัพยากรการบริหารที่มีอยู่เพื่อดำเนินงานตามภารกิจ ๖ ประการ คือ การปกครอง การเผยแผ่ศาสนาธรรม การศาสนศึกษา

^{๗๖} กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๗๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), “พระสงฆ์กับกรมการศาสนา” ในกรมการศาสนาสู่ทศวรรษแห่งการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๒.

^{๗๘} บุญช่วย จันทร์เหาะ, “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔), หน้า ๙๐.

การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นไปอย่างราบรื่น เกิดความร่วมมือและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของการบริหารวัด

การบริหารเป็นสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน เพราะการทำงานจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้น ก็เพราะนักบริหารมีเทคนิคและวิธีการทำงานไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะการบริหารวัดซึ่งเป็นศาสนสถานที่มีมีความใกล้ชิดกับประชาชน การบริหารวัดอย่างเป็นระเบียบจะส่งผลให้ร่มรื่นน่าอยู่ นำเข้าไปประกอบกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนที่เข้าไปสัมผัสพบเห็นการบริหารจึงมีความสำคัญ ในที่นี้จึงได้นำแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของการบริหารและการบริหารวัดที่ผู้รู้ได้กล่าวไว้ตามลำดับ ดังนี้

กรมการศาสนา ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารวัดไว้ว่าทำให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นระบบมากขึ้น ทำให้สะดวกในการประสานงาน ทำให้เกิดประสิทธิภาพ และเกิดความประหยัดในการดำเนินงาน สามารถติดตามตรวจสอบการดำเนินงานได้ และทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จทุกคนพึงพอใจ^{๗๙}

พระศรีปริยัติโมลี (พระมหาสมชัย กุศลจิตโต) ได้กล่าวถึงการบริหารงานของวัดว่ามีความสำคัญในการทำให้วัดสามารถพัฒนาไปในแนวทางที่ถูกต้อง กล่าวคือ ทำให้ภิกษุสงฆ์ สามเณรมีความรู้มีความสามารถ ทำให้พระภิกษุสงฆ์ สามเณรปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ทำให้วัดสามารถทำหน้าที่เผยแผ่วิถีชีวิตที่ประเสริฐไปสู่สังคม ทำให้ประชาชนรู้สึกาวัดเป็นของชุมชน ทำให้วัดเป็นศูนย์การศึกษาเล่าเรียน และทำให้วัดมีความร่มรื่นเป็นที่พบบปะนันทนาการของประชาชน^{๘๐}

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารวัดไว้ ๓ ดังนี้^{๘๑}

๑. สามารถสร้างสังคมสงฆ์ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
๒. สามารถสร้างวัดให้เป็นส่วนหนึ่งในการชี้นำทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องแก่สังคม อีกทั้งทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และ
๓. การบริหารวัดที่มีประสิทธิภาพจะมีความสำคัญต่อการใช้ทรัพยากรทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

^{๗๙} กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, หน้า ๓๑.

^{๘๐} พระศรีปริยัติโมลี (พระมหาสมชัย กุศลจิตโต), การเมืองมิใช่เรื่องของสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๑.

^{๘๑} ประเวศ วะสี, “พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม” ในหลักการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๙.

สรุปได้ว่า การบริหารมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของวัดในอันที่จะพัฒนาให้เป็นระบบ สามารถส่งเสริมภิกษุสงฆ์ สามเณร เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี

การบริหารวัดในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าทรงใช้รูปแบบของการบริหารที่ยึดหลักของพระธรรมและพระวินัยเป็นเบื้องต้น พระสงฆ์ที่อยู่ในวัดนั้นจะยึดหลักของพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้เป็นหลักแห่งการอยู่ร่วมกัน การบริหารในสมัยพุทธกาลจึงเป็นการบริหารแบบธรรมาธิปไตย แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป สรรพสิ่งก็เปลี่ยนแปลงตาม ปัจจุบันสังคมได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะแห่งเวลาภายใต้การเปลี่ยนแปลงของวัตถุ จิตใจของคนก็เปลี่ยนตาม วัดเองในยุคสมัยปัจจุบันนี้มีความเกี่ยวเนื่องทางด้านสังคมเป็นอย่างมากด้วยปัจจัยหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะความเกี่ยวเนื่องทางด้านจิตวิญญาณการบริหารวัดจึงต้องปรับเปลี่ยนระบบรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา แม้แต่การนำเสนอหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ต้องเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้นการบริหารวัดในปัจจุบันจึงได้เปลี่ยนรูปแบบ ระบบ วิธีการ การสร้างระบบให้เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัยในวัดนั้นๆ และสังคมโดยรอบ เพื่อให้การบริหารเป็นไปตามความหมายของมันเอง ที่ว่า หมายถึงการปกครอง การดูแลรักษาหมู่คณะและการดำเนินงานหรือการจัดการ กิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ ด้วยดี มีประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการทางด้านพระพุทธศาสนาหรือการบริหารจัดการวัด มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่าง องค์กรประกอบหลายอย่างที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการบริหารจัดการ ดังนี้

๑. ศาสนบุคคลได้แก่ พระภิกษุสามเณรที่อยู่อาศัยในวัดหรือชุมชนเดียวกันนั้น
๒. ศาสนธรรมได้แก่ หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่จะต้องยึดเป็นหลักเสมอในการบริหารจัดการงานวัดนั้นๆ จะละเลยเสียไม่ได้ ซึ่งประกอบด้วยพระธรรมและพระวินัย

๓. ศาสนสถานได้แก่ ศาสนวัตถุหรือ ศาสนสมบัติ ได้แก่ วัดและทรัพย์สินต่างๆ ทั้งที่เป็นสังฆาริหารมทรัพย์และอสังฆาริหารมทรัพย์

๔. ศาสนพิธีได้แก่ กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาและชุมชน อันจัดเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวพันกับสังคมทั่วไป

องค์ประกอบที่เกี่ยวเนื่องกับการบริหารจัดการวัดที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นสิ่งที่ผู้บริหารจะลืมเสียไม่ได้ เพราะมีความสำคัญแก่การบริหารจัดการเป็นอย่างมาก แต่ก็มีสิ่งอื่นที่มาเกี่ยวข้องด้วยนั่นก็คือความแตกต่างของคนในสังคม ซึ่งผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงสิ่ง

เหล่านี้ด้วยในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะสถาบันทางสังคมอันจะส่งผลต่อการบริหารจัดการ วัด โดยภาพรวม ได้แก่ สถาบันทางสังคม ซึ่งแบ่งเป็น ๗ สถาบัน

๑. สถาบันครอบครัว
๒. สถาบันการศาสนา
๓. สถาบันการศึกษา
๔. สถาบันทางเศรษฐกิจ
๕. สถาบันการเมืองการปกครอง
๖. สถาบันนันทนาการ
๗. สถาบันสื่อสารมวลชน

สถาบันทั้ง ๗ สถาบันมีความสัมพันธ์กันและทุกสถาบันทำหน้าที่ของตนเอง เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมและนอกจากนี้ สิ่งที่ควรคำนึงถึงอีกประการหนึ่งก็คือ ลักษณะของสังคม

สิ่งที่สำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดที่ควรตระหนักถึงก็คือ พระสงฆ์สามเณร และวัดซึ่งเป็นตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนา เป็นผู้ดำเนินกิจการพระศาสนาในสังคมทุกส่วน ทุกระดับ โดยคณะสงฆ์ซึ่งมีมหาเถรสมาคมและพระสังฆาธิการ เป็นผู้ปกครองและบริหารคณะสงฆ์ และการพระศาสนาให้เป็นไปโดยเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมืองและระเบียบประเพณีของสังคมทุกส่วน ทุกระดับ การคณะสงฆ์และการพระศาสนาที่พระสงฆ์และวัดได้ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชนในสังคม แบ่งออกได้เป็น ๖ ประการ คือ

๑. การปกครอง ได้แก่ การรักษาความเรียบร้อยดีงาม การดำเนินการเพื่อให้พระภิกษุสามเณรทั้งสังฆมณฑล ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างบริสุทธิ์ถูกต้องเพื่อเป็นตัวอย่าง และจะได้อบรมสั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนาอย่างทั่วถึง

๒. การศาสนศึกษา ได้แก่ การดำเนินการให้พระภิกษุสงฆ์สามเณร และคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย จนมีความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติได้ตามสมควรแก่ฐานะานุรูปอย่างเที่ยงแท้จริงจัง

๓. การศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือให้เด็กและประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งในและนอกระบบ การศึกษาของรัฐ เพื่อที่จะสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมประเทศชาติ

๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้ทราบ เข้าใจ และน้อมนำไปปฏิบัติเพื่อลวงพ้นความทุกข์และประสบความสุขตามอุปนิสัย และผลของการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาของแต่ละคน อันจะยังผลให้สังคมตลอดจนประเทศชาติมีความผาสุก สันติสุข และมีความเจริญก้าวหน้า

๕. การสาธารณูปการ ได้แก่ การดำเนินการให้วัดทั่วประเทศ เป็นวัดโดยสมบูรณ์ เป็นที่พำนักอาศัยศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร เป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศล ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ของสังคมนั้น ๆ

๖. การสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินการสงเคราะห์ประชาชนทางจิตใจ และทางวัตถุที่ไม่ขัดพระธรรมวินัย และสมณวิสัย เพื่อประโยชน์ และความสุขของประชาชนแห่งวัดนั้นๆ และทั่วไป

พระครูพัฒนรัตนพงศ์ กล่าวว่า ส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการอยู่ที่การลงมือปฏิบัติจริง หลักการบริหารจัดการวัดสมัยใหม่นั้น จะต้องประกอบด้วยหลักการดังต่อไปนี้ คือ^{๔๒}

๑. การสร้างค่านิยม (Shared Values) ได้แก่ การสร้างฉันทะให้เกิด ทั้งแก่ผู้บริหารเองด้วย และผู้ที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารจัดการนั้นด้วย เพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในทางระบบ แบบแผนที่ได้วางไว้ เพื่อการบริหารจัดการวัดจะได้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

๒. จัดโครงสร้าง (Structure) ได้แก่ การสร้างรูปแบบระบบการบริหารให้เหมาะสมเป็นไปตามเป้าหมาย หรือจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการสร้างความสำเร็จให้แก่การบริหารจัดการวัด

๓. จัดระบบงาน (Systems) ได้แก่ การวางหลักการบริหารจัดการต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวัด ให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นระเบียบ เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงาน และเป็นการง่ายแก่การตรวจสอบ

๔. จัดกิจกรรม (Style) ได้แก่ การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารจัดการ เป็นไปทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ

๕. บุคลากร (Staff) ได้แก่ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือผู้อยู่อาศัยในวัดนั้น ๆ การเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างยิ่ง เพราะการบริหารงานจะสำเร็จหรือไม่ส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นควรเลือกใช้บุคคลให้เหมาะสมกับงาน

๖. เสริมทักษะ (Skills) ได้แก่ การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๗. กลยุทธ์ (Strategy) ได้แก่ วิธีการหรือกลวิธีที่เลือกใช้ในการบริหารจัดการนั้น ระบบ รูปแบบ ต้องเหมาะสมกับปัจจัยต่าง ๆ ทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

^{๔๒} กรมการศาสนา, วัดพัฒนา ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖ - ๔๘.

ที่กล่าวมานี้คือ หลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่ใช้ปฏิบัติ แต่เหนือสิ่งอื่นใด การบริหารวัดนั้นที่สำคัญยิ่งก็คือการลงมือปฏิบัติจริง เป็นสิ่งที่กระทำได้ยากยิ่ง ที่จะทำให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีระบบระเบียบตามจุดประสงค์ที่ได้วางเอาไว้ การบริหารจัดการที่ดีจึงอยู่ที่การนำเอาทฤษฎีไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้จัดระบบของจุดเริ่มต้นของการทำงานไว้ดังนี้

๑. **สำรวจ (Research)** ได้แก่ การหาข้อมูลในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารโครงสร้าง หรือแม้แต่ข้อมูลทางบุคลากร การมีข้อมูลที่เพียบพร้อมในด้านต่าง ๆ นั้น จะทำให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีระบบและเป็นระเบียบ

๒. **การสื่อสาร (Communication)** ได้แก่ การนำเสนอและการรับข้อมูลจากส่วนต่าง ๆ การนำเสนอจะต้องชัดเจนมีประสิทธิภาพใช้ชักจูง การรับข้อมูลก็ต้องเลือกรับข้อมูลที่มีประโยชน์ การสื่อสารในรูปแบบของการบริหารจัดการนั้น จึงต้องอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสำรวจในเบื้องต้น

๓. **การวางแผน (Action Planning)** ได้แก่ การกำหนดทฤษฎีการกระทำหรือเชิงปฏิบัติ ภาคปฏิบัติในทางการบริหารนั้นจะต้องสอดคล้องกับทฤษฎี การวางแผนจึงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างรูปแบบของการปฏิบัติจริง

๔. **การประเมินผล (Evaluation)** ได้แก่ การสรุปผลของการบริหารจัดการ ในส่วนของการประเมินผลนี้ จะทำให้เราได้ทราบถึงข้อผิดพลาด และจุดที่ควรแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น และส่งเสริมข้อที่ได้ให้ผลดีอยู่แล้ว เพื่อการบริหารที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุปว่า องค์ประกอบของการบริหารจัดการวัดทั้งหมดนั้น ทุกส่วนล้วนแต่มีความสำคัญแก่การบริหารจัดการวัดทั้งหมด แล้วบุคคลใดจะนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวัดหรือชุมชน และที่จะล้มเสียไม่ได้ก็คือ หลักการของการบริหารแบบพระพุทธศาสนาที่แท้จริง โดยการยึดหลักการของพระพุทธเจ้าทั้งสองประการ คือ พระธรรม และพระวินัย เป็นหลักการในการบริหารงาน และบริหารจัดการวัด ก็จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงอันจะเกิดประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป

๒.๖ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับผู้นำ

ปัจจัยที่สำคัญในการบริหารงานต่าง ๆ ให้บรรลุถึงจุดหมายที่ตั้งไว้นั้น ก็คือ ผู้นำ ถ้าผู้นำ มีความรู้ มีความสามารถรอบด้าน มีคุณธรรม หรือมีภาวะผู้นำที่เหมาะสมแล้ว ย่อมทำให้กิจการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาทักษะต่าง ๆ ในการเป็นผู้นำ การที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้นั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ไม่ยากนัก หากผู้นำ มีคุณธรรม มีความสามารถ มีทักษะและประสบการณ์

๒.๖.๑ ความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำ

คำว่า ผู้นำ เป็นการมองเห็นที่ตัวบุคคล มักจะได้ยินคำพูดที่ใช้เรียกแทนผู้นำในทิศทาง ที่แตกต่างกันและมีขอบเขตที่กว้างขวางตามทัศนะของผู้พบเห็น ส่วนภาวะผู้นำได้มีการใช้ถ้อยคำอื่นที่แตกต่างกันไป เช่น คำว่า ประมุขศิลป์ ศิลปะการเป็นผู้นำ ความเป็นผู้นำ เป็นต้น เป็นเรื่องที่นักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายได้ให้ความสนใจศึกษามาเป็นเวลานาน ซึ่งเป็นการศึกษาถึงความมีอำนาจ ความสามารถของบุคคลที่สามารถสั่งการในการบริหารให้งานที่รับผิดชอบประสบความสำเร็จ ภาวะผู้นำ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการบริหารและการจัดองค์การทั้งภาครัฐและเอกชนให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายขององค์การ เพื่อความเข้าใจความหมายเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำให้ชัดเจน ดังนั้น ผู้วิจัย จึงได้นำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำมากล่าวไว้ โดยสรุป เพื่อเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการทั้งหลาย ดังต่อไปนี้

กวี วงศ์พุ่ม ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ผู้นำ คือบุคคลที่มีอำนาจในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีอิทธิพลเหนือผู้ตาม สามารถจูงใจคนให้ปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการ หรือคำสั่งของเขาได้มีอิทธิพลเหนือการปฏิบัติการหรือพฤติกรรมของผู้อื่น มีหน้าที่ควบคุมตรวจสอบ ประสานงาน วินิจฉัยสั่งการโน้มน้าวใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำหน้าที่ของตนอย่างดีที่สุด มีประสิทธิภาพสูงสุดและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยเป็นผู้ชักจูงให้ผู้อื่นที่เกี่ยวข้องร่วมแรงร่วมใจทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ด้วยความสมัครใจ มีความกระตือรือร้นมุ่งให้ได้ผลงานดียิ่งขึ้น ส่วนภาวะผู้นำ คือการที่ผู้นำใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยการโดยใช้กระบวนการติดต่อสื่อสารเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๔๓}

กิติ ตยัคคานนท์ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ผู้นำ คือบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือได้รับการยกย่องขึ้นเป็นหัวหน้าและเป็นผู้ตัดสินใจ เนื่องจากเป็นผู้มีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชาและจะพาผู้ใต้บังคับบัญชาหรือหมู่ชนไปในทางดีหรือทางชั่วก็ได้ ส่วนภาวะผู้นำ คือ ศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นอาจเป็นผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยการโดยใช้กระบวนการสื่อความหมายหรือติดต่อกันและกันให้ร่วมมือกันกับตนดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ การดำเนินจะเป็นไปในทางที่ดีหรือชั่วก็ได้^{๔๔}

^{๔๓} กวี วงศ์พุ่ม, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เสริมวิชาชีพบัญชี, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๔๔} กิติ ตยัคคานนท์, เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : แปลงอักษร, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑ - ๒๒.

ภิญโญ สาร ได้ให้ความหมายของผู้ นำไว้ ๓ ประการได้แก่^{๔๔}

๑. ผู้นำ คือ บุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มหลาย ๆ คนที่มีอำนาจอิทธิพลหรือความสามารถในการจูงใจคน ให้ปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการ หรือคำสั่งของเขาได้ ผู้มีอิทธิพลเหนือการปฏิบัติงาน หรือพฤติกรรมของผู้อื่น ภาวะผู้นำ เกี่ยวกับความเป็นผู้นำ มากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความมากน้อยของอำนาจอิทธิพลหรือความสามารถในการจูงใจคน

๒. ผู้นำ คือ บุคคลที่มีอำนาจเหนือในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

๓. ผู้นำ แตกต่างจากหัวหน้า หรือผู้บริหาร คนสองคนนี้อาจเป็นคนเดียวกันก็ได้ แต่ไม่จำเป็นเสมอไป หัวหน้าหรือผู้บริหารหลายคน มีอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่ง แต่อาจไม่ใช่ ผู้นำที่แท้จริงของกลุ่ม ผู้นำที่แท้จริง อาจเป็นคนอื่นซึ่งไม่ใช่หัวหน้า หรือผู้บริหาร แต่มีอำนาจ อิทธิพล และมีความสามารถจูงใจคนให้ประพฤติปฏิบัติตามความคิดเห็นความต้องการหรือ คำสั่งของตนได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่งใดๆ

สมพงษ์ เกษมสิน ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ผู้นำ คือหัวหน้าของหน่วยงานหรือ ผู้บังคับบัญชาสูงสุดในหน่วยงานนั้นนั่นเอง โดยเฉพาะผู้นำในทางการบริหารงานแล้วจะ ประจักษ์ชัดเจนว่า ผู้นำขององค์กรหรือหน่วยงาน คือผู้บังคับบัญชาสูงสุดของหน่วยงานนั้นๆ พิจารณาในแง่ของกลุ่ม ผู้นำคือผู้ที่บริหารงานของกลุ่มโดยทำหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวก การจูงใจ การริเริ่มและการประสานงาน ภาระหน้าที่ของผู้นำ เกี่ยวกับการวินิจฉัยสั่งการเป็น ส่วนใหญ่พฤติกรรมของผู้นำ ดำเนินไปได้ก็โดยอาศัยอำนาจบาบริเป็นเครื่องมือ” ส่วน “ภาวะ ผู้นำ คือการใช้อิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ในความสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาใน สถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวก โดยกระบวนการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๔๕}

ยงยุทธ เกษสาคร ให้ความหมายว่า ผู้นำ คือผู้ที่มีบุคลิกลักษณะคุณสมบัติเด่น กว่าผู้อื่นในกลุ่ม และมีอิทธิพลมากกว่าบุคคลอื่นๆ ในหน่วยงาน ทั้งสามารถสร้างความมี ประสิทธิภาพ และความมีประสิทธิภาพให้เกิดขึ้นแก่หน่วยงานนั้นๆ ได้ ดังนั้น ผู้นำ จึงหมายถึง บุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งได้รับบทบาทเป็นผู้บริหารประสานประโยชน์ในกลุ่มเสมือนเป็นสัญลักษณ์ ของกลุ่มซึ่งมีอิทธิพล มีอำนาจสามารถบังคับบัญชาบุคคลในกลุ่มให้ปฏิบัติงานจนบรรลุผลตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้^{๔๖}

^{๔๔}ภิญโญ สาร, หลักการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : อรุณ, ๒๕๒๖), หน้า ๒๕๙.

^{๔๕}สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๒๒๐.

^{๔๖}ยงยุทธ เกษสาคร, ภาวะผู้นำและการจูงใจ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วน จำกัด. สัมพันธ์พานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๓๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ผู้นำ คือบุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกันโดยที่ว่าจะเป็นการอยู่รวมกันก็ตามหรือทำการรวมกันก็ตามให้พากันไปด้วยดี สู่จุดหมายที่ดีงาม ส่วนภาวะผู้นำ คือคุณสมบัติ เช่น สติ ปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม^{๔๔}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ผู้นำคือผู้ชักพาให้คนอื่น เคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ หลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันอยู่แล้ว เช่น เป็นผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัดและแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ^{๔๕}

จากแนวคิดของนักวิชาการและนักบริหารหลายท่านที่ได้กล่าวมานั้น สามารถสรุปใจความได้ว่า ผู้นำ (Leader) คือ ผู้ที่มีบุคลิกลักษณะ คุณสมบัติเด่นกว่าผู้อื่นในกลุ่มและมีอิทธิพลมากกว่าบุคคลอื่นในหน่วยงาน ทั้งสามารถสร้างความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้เกิดขึ้น แก่หน่วยงานได้ ดังนั้น ผู้นำ จึงหมายถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งได้รับมอบหมายอาจโดยการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกให้รับบทบาทเป็นผู้บริหารประสานประโยชน์ในกลุ่มมีอิทธิพลและอำนาจสามารถบังคับบัญชาบุคคลในกลุ่มให้ปฏิบัติงานจนบรรลุผลตามเป้าหมายที่องค์กรกำหนดไว้ได้ ส่วนภาวะผู้นำ (Leadership) หมายถึง ศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่ง ที่จะกระตุ้นจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น หรือผู้ได้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยการโดยใช้กระบวนการสื่อความหมายการติดต่อซึ่งกันและกันให้เกิดมีใจร่วมกับตนดำเนินการ จนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

๒.๖.๒ แนวคิดและความสำคัญของผู้นำ

เป็นที่ประจักษ์กันโดยทั่วไปว่าประสิทธิผลขององค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรที่เป็นหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจหรือองค์กรที่เป็นรูปแบบเอกชน ประสิทธิผลของการดำเนินงานถูกกำหนดโดยปัจจัยต่างๆ มากมาย ทั้งปัจจัยภายในองค์กรเองหรือปัจจัยภายนอกองค์กรหนึ่งในปัจจัยภายในที่สำคัญยิ่งคือ ผู้บริหารขององค์กร เพราะผู้บริหารขององค์กรทำ

^{๔๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๖), หน้า ๒ - ๔.

^{๔๕}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๖.

หน้าที่ในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ตลอดจนนโยบายในการดำเนินงานหรือแม้กระทั่งการมีส่วนในการกำหนดกลยุทธ์ วิธีการในการดำเนินการให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ โดยผู้บริหารต้องหาวิธีการจัดการในทุกรูปแบบเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานให้เต็มศักยภาพ จึงเห็นได้ว่า ผู้บริหารนับเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ด้วยภารกิจดังกล่าว ผู้บริหาร จึงต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลมากมาย

แอล เซย์เลส (L. Sayles) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารมีภารกิจมากมายที่ต้องทำ โดยแยกงานของผู้บริหารออกมาเป็นหน้าที่หรือบทบาทต่าง ๆ ได้ ๓ ประการ คือ ๑) ต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมกับกระแสนานที่เกี่ยวกับภายนอก ๒) ต้องเป็นผู้นำ ๓) ต้องเป็นผู้ติดตามกำกับ ดังนั้นผู้บริหารจึงมีความจำเป็นที่จะต้องติดต่อกับคนมากมายทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กร ผู้บริหารได้ถูกโครงสร้างขององค์กรกำหนดให้เป็นผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาอย่างเป็นทางการ หน้าที่ที่ตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของผู้ใต้บังคับบัญชา เพราะความต้องการและความคาดหวังเหล่านั้น มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ในการบริหารจัดการของผู้บริหาร นอกจากนั้น ผู้บริหารยังต้องทำหน้าที่สืบเสาะและติดตาม กำกับการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อจะได้ทราบถึงความยุ่งยาก และข้อจำกัดต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรค ทั้งนี้เพื่อจะได้ใช้ศักยภาพของผู้บริหารในการจัดการกับอุปสรรคเหล่านั้น จึงเห็นได้ว่า คุณภาพความเป็นผู้นำของผู้บริหารย่อมมีส่วนสัมพันธ์ กับประสิทธิภาพขององค์กรเป็นอย่างมาก ในความเป็นผู้นำที่ไม่มีความสามารถ ผู้บริหารย่อมจะเป็นผู้ทำลายขวัญของพนักงาน และจะเป็นผลทำให้การทำงานด้านต่าง ๆ ขาดประสิทธิภาพแต่ในทางตรงกันข้าม ความเป็นผู้นำที่มีความสามารถ อาจมีผลในการเปลี่ยนลักษณะของพนักงานให้กลับกลายเป็นกลุ่ม ที่มีความขยันขันแข็งและช่วยให้้องค์การประสบความสำเร็จได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความเป็นผู้นำ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้งานขององค์กรดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๙๐}

มีคำโบราณกล่าวว่า ผุ่งสัตว์ต้องต้อน ผุ่งคนต้องนำ ดังนั้น การที่มนุษย์เรามีการอยู่ร่วมกันมากมาย จึงจำเป็นต้องมีผู้นำ ความอยู่รอดของประชาชน และประเทศชาติบ้านเมืองขึ้นอยู่กับผู้นำซึ่งอยู่ในฐานะที่เป็นหัวหน้าหรือผู้บริหาร ผู้นำจึงมีความสำคัญดุจเข็มทิศที่จำเป็นสำหรับคนเดินทาง และเสาเข็มที่มีความจำเป็นต่อการสร้างบ้าน อีกทั้งยังเป็นผู้สร้างหลักจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ผู้นำเสมือนหนึ่งเป็นหลักชัยของประเทศชาติ แผ่นดินเปรียบเหมือนนาขนะใหญ่ เหล่าราษฎร เหมือนทรัพย์สิน ผู้นำคือผู้รักษาทั้งแผ่นดินและทรัพย์สิน ซึ่งหากต้องการทราบถึงความเจริญรุ่งเรืองของแคว้นแคว้นหรือบ้านเมืองใด ๆ แล้วต้องดูผู้นำเป็นหลักใหญ่

^{๙๐}แอล เซย์เลส (L. Sayles), อ้างในธงชัย สันติวงษ์, องค์กรและการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๒๙.

นอกจากนั้น บ้านเมืองมีภารกิจที่ต้องมีผู้รับผิดชอบในด้านต่างๆ จึงจำเป็นที่จะต้อง มีผู้นำเพื่อช่วยรับภาระของบ้านเมือง เช่น ผู้นำจะต้องเป็นผู้สร้างขวัญและกำลังใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้ใต้ปกครอง และทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมในสังคม เป็นต้น ในพระพุทธศาสนาเองก็ได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้นำไว้เช่นกัน ดังในอัครคัมภีร์^{๙๑} ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้นำ ไว้ว่า สัตว์เหล่านั้น เข้าไปหาทำนุบำรุงนาม นาคูกว่า นาล้อมไสกว่า นากะรงขามกว่า แล้วจึงกล่าวดังนี้ว่า มาเถิดท่านผู้เจริญ ขอท่านจงว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว จงติเตียนผู้ที่ควรติเตียน จงขับไล่ ผู้ที่ควรขับไล่โดยชอบเถิด

แต่ถ้าหากจะมองไปถึงการบริหารในคณะสงฆ์ พระพุทธองค์ไม่ทรงให้ความสำคัญกับผู้นำหรือผู้ปกครองมากนัก นอกเสียจากธรรมเนียมเท่านั้น ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า ธรรมเนียมที่เราบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปแล้ว ก็จักเป็นศาสดา ของเธอทั้งหลาย^{๙๒} มองจากตรงจุดนี้ พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญต่อธรรมเนียมมากกว่าผู้นำ ซึ่งตรงจุดนี้ผู้วิจัยมองว่าเป็นความขาดแคลนของพระพุทธองค์ เพราะพระธรรมวินัยไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่ผู้นำมีการเปลี่ยนแปลง จะเห็นได้ว่า จากพระสูตรที่ยกมานี้ ผู้นำมีความสำคัญในฐานะกษัตริย์ ราชา ผู้บริหารรัฐ ผู้ดูแลความสงบ และสร้างสันติให้เกิดแก่ราษฎรเป็นหลัก ทั้งนี้ก็เพราะว่า บ้านเมืองจะอยู่เย็นเป็นสุข มีระเบียบวินัย ก็เพราะมีผู้นำเป็นที่รวมจิตใจ มีผู้บริหารบ้านเมืองคอยเอาใจใส่ดูแล ดังหลักที่ว่า พระราชา เป็นเครื่องปรากฏของแว่นแคว้น^{๙๓} พระราชา เป็นประมุขของประชาชน^{๙๔} เป็นต้น

๒.๖.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ

จากการให้ความหมายของคำว่า ผู้นำ และภาวะผู้นำ ดังที่กล่าวมา นักวิชาการ ยังเสนอทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ โดยพิจารณาจากปัจจัยสำคัญและจุดเน้นที่แตกต่างกันและทฤษฎีภาวะผู้นำเหล่านี้ มีอยู่มากมายในที่นี้จะเสนอเฉพาะทฤษฎีที่เห็นว่ามีประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้

ดิน ปรัชญาพฤทธิ ได้กล่าวถึง ทฤษฎีภาวะผู้นำที่เป็นหลักใหญ่ๆ น่าสนใจไว้ ดังนี้^{๙๕}

๑. ทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่ (Great Man Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้นำมีลักษณะพิเศษบางประการ ที่ผู้ตามไม่มี คือมีพลังกาย พลังสมองและพลังศีลธรรม ที่สืบเนื่องมาจากพันธุกรรม และสภาพแวดล้อมแต่ละยุคแต่ละสมัย เช่น เลนิน เซอร์คิล อิตเลอร์ และมุสโสลินี เป็นต้น

^{๙๑}ที่. ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๐/๙๖.

^{๙๒}ที่. ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๕.

^{๙๓}ส. ส. (ไทย) ๑๕/๗๒/๘๐.

^{๙๔}ม. ม. (ไทย) ๑๓/๔๐๐/๔๙๙.

^{๙๕}ดิน ปรัชญาพฤทธิ, ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,

๒. ทฤษฎีสภาพแวดล้อม (Environmental Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ภาวะผู้นำจะสืบเนื่องมาจากภาวะทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ผู้ที่จะก้าวขึ้นสู่ความเป็นผู้นำได้นั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถในหน้าที่และความชำนาญ (Abilities and Skills) ของเขาในขณะนั้นว่าสามารถแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ในยามวิกฤตได้ อย่างเช่น มหาตมะคานธี เป็นต้น

๓. ทฤษฎีบุคคลสถานการณ์ (Personal Situational Theories) ทฤษฎีนี้ได้นำเอาทฤษฎีสองทฤษฎีข้างต้นมารวมกัน ปัจจัยสำคัญที่นักทฤษฎีกลุ่มนี้ให้ความสนใจเป็นพิเศษ คือ สถานภาพปฏิกริยาโต้ตอบ การรับรู้และพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มของผู้นำและผู้ตาม

๔. ทฤษฎีปฏิกริยาโต้ตอบความคาดหวัง (Interaction Expectation Theories) ผู้ที่จะก้าวเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำได้ ต้องมีความคิดริเริ่มและสามารถดูแลโครงสร้างของปฏิกริยาโต้ตอบของสมาชิกในกลุ่ม เพราะจะต้องสามารถตอบสนองความคาดหวังของสมาชิกในกลุ่มตลอดเวลา

๕. ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic Theories) ทฤษฎีนี้มุ่งที่จะพัฒนาสถาบันให้มีประสิทธิภาพและมีความเป็นปึกแผ่น โดยเน้นความสำคัญที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป้าหมายคือการปฏิบัติการเพื่อให้ได้มาซึ่งผลงานและน้ำใจจากผู้ร่วมงานในเวลาเดียวกัน

๖. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การที่ผู้ตามยินยอมหรือยอมรับผู้นำ ก็เพราะทั้งสองฝ่ายมีสัญญาที่จะแลกเปลี่ยนประโยชน์ซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียผลประโยชน์หรือฝ่ายหนึ่งละเมิดสัญญา ทั้งสองฝ่ายไม่สามารถอดทนต่อไปได้ ภาวะผู้นำ ก็จะหมดความสำคัญลง

จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีเหล่านี้ อธิบายภาวะผู้นำของบุคคล จากปัจจัยที่สำคัญทางบุคลิกภาพเฉพาะตัว สถานการณ์ สิ่งแวดล้อมและสัมฤทธิ์ผลของการปฏิบัติงาน

ฮอดจ์ และจอห์นสัน (Hodge & Johnson) ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ โดยมีพื้นฐานตั้งอยู่บนสมมติฐานต่างๆ ดังนี้^{๙๖}

๑. ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theory) โดยมีสมมติฐานว่า ผู้นำที่ประสบผลสำเร็จ จะมีลักษณะของบุคลิกภาพที่ดี

๒. ทฤษฎีทางสถานการณ์ (Statist Theory) โดยมีสมมติฐานว่า บุคคลที่ได้รับการยอมรับว่า เป็นผู้นำที่เหมาะสมที่สุดในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ทั้งนี้ก็เพราะว่าเกิดจากลักษณะของกลุ่มที่เขาเป็นผู้นำ

^{๙๖} Hodge & Johnson, **Management and Organization Behavior**, (New York : John Willey & Sons, 1970), p. 255.

๓. ทฤษฎีการเป็นผู้ตาม (Fellowship Theory) โดยมีสมมติฐานว่าเครื่องบ่งชี้คุณภาพ ของผู้นำ ก็คือคุณภาพของผู้ตาม ซึ่งเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการประเมินคุณค่าของผู้นำ คือการวิเคราะห์ ผู้ตามนั่นเอง

๔. ทฤษฎีของผลรวม (Eclectic Theory) ทฤษฎีนี้ เกิดจากการนำเอาคำอธิบายของทฤษฎีทั้ง ๓ ข้างต้นมารวมกัน เพื่อจะทำการอธิบายเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ เกิดขึ้นได้ทั้งทางพันธุกรรมและสถานการณ์ เวลา โอกาส สภาพแวดล้อมทางสังคม ภาวะผู้นำนั้น เป็นศิลปะสำหรับการบริหารจัดการและเป็นจุดศูนย์กลางของพฤติกรรม คือใช้อำนาจ อิทธิพล ตามบทบาทหน้าที่ เพื่อให้บรรลุความสำเร็จ ดังนั้น ผู้นำสูงส่ง ถ้าไม่มีภาวะผู้นำจะโดยกำเนิดและสภาพแวดล้อมกำหนดก็ตาม จะมีผลทำให้การบริหารงานขาดประสิทธิภาพหรือประสบความล้มเหลว

๒.๖.๔ หลักธรรมสำหรับผู้นำ

หลักธรรมสำหรับผู้นำเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำจะต้องมี คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะหรือวิถีทางของการที่จะเป็นผู้นำที่ดี เพื่อใช้สำหรับเป็นแนวทางที่จะนำไปปฏิบัติซึ่งมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับผู้นำได้ดังนี้

๑. พรหมวิหารธรรม คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ๔ ประการคือ^{๙๗}

- ๑) เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข
- ๒) กรุณา ความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์
- ๓) มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข และ
- ๔) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง

๒. อิทธิบาท คือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จมี ๔ ประการ คือ^{๙๘}

- ๑) ฉันทะ ความพอใจ
- ๒) วิริยะ ความเพียร เข้มแข็ง อดทน
- ๓) จิตตะ ความคิดมุ่งไป ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ อุทิศกายใจให้ แก่สิ่งที่ทำ
- ๔) วิมังสา ความไตร่ตรองทบทวนหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตรา

หาเหตุผลและตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผนวัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง

^{๙๗}ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๘/๒๕๐.

^{๙๘}ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๒๕๗.

๓. ทศพิธราชธรรม คือ ธรรมของพระราชา กิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติ
คุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมืองหรือของนักปกครองมี ๑๐ ประการ คือ^{๙๙}

- ๑) ทาน การให้
- ๒) ศีล ความประพฤติดีงาม
- ๓) ปริจาคะ การบริจาค
- ๔) อาชชวะ ความซื่อตรง
- ๕) มัททวะ ความอ่อนโยน
- ๖) ตปะ ความทรงเดช
- ๗) อักโกธะ ความไม่โกรธ
- ๘) อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน
- ๙) ขันติ ความอดทน และ
- ๑๐) อวิโรธนะ ความไม่คลาดจากธรรม วางตนเป็นหลักหนักแน่นในธรรม

๔. จักรวรรดิวัตร คือ วัตรหรือพระจริยาที่พระเจ้าจักรพรรดิทรงบำเพ็ญสม่ำเสมอ
มี ๕ ประการ คือ^{๑๐๐}

- ๑) ธรรมาธิปไตย เคารพนับถือ บูชาบำเพ็ญธรรม ยึดธรรมเป็นหลักเป็นธงชัย
- ๒) ธรรมการรักษา จัดการรักษารักษาป้องกันและคุ้มครองอันชอบธรรมแก่ชนภายใน
มีพระมเหสี เป็นต้น

๓) มา อธรรมการ ห้ามกันมิให้มีการอันอธรรมเกิดขึ้นในพระราชอาณาเขต
๔) ธนานุประทาน บันทรัพย์ให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์ มิให้มีคนยากไร้ในแว่น
แคว้นและ ๕) ปรีกัจฉา ปรีกษาสอบถามปัญหา กับสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบตลอด
ถึงนักปราชญ์นักวิชาการผู้ทรงคุณธรรม

๕. กัลยาณมิตร คือ องค์คุณของกัลยาณมิตร คุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ มี
๗ ประการ คือ^{๑๐๑}

- ๑) ปิโย น่ารัก
- ๒) ครุ น่าเคารพ
- ๓) ภาวนีโย น่าเจริญใจ
- ๔) วตุตา จ รู้จักพูด ให้ได้ผล
- ๕) วจนกฺขโม อดทนต่อถ้อยคำ
- ๖) คมฺภีรญจ กต กตฺตา แกล้งเรื่องล้าลึกได้ และ

^{๙๙} พ.ชา.อัสติ (ไทย) ๒๘/๑๑๒.

^{๑๐๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๕๙-๘๒/๘๐-๑๑๐.

^{๑๐๑} อง.สตฺตก. (ไทย) ๒๓/๓๖-๓๗/๕๖-๕๗.

๗) โน จฏฐาเน นิโยชเย ไม่ชักนำในอฐาเน ในเรื่องเหลวไหลหรือไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

สรุปว่า การเป็นผู้นำที่ดีควรที่จะมีหลักธรรมมาใช้ในการบริหารงาน ซึ่งหลักธรรมนี้หากพิจารณาโดยลึกซึ้งก็จะเห็นว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบในเรื่องของการบริหารนั่นเอง ซึ่งจะทำให้การบริหารงาน บริหารคน พารุทกิจและภารกิจให้บรรลุหรือสำเร็จสมประสงค์

๒.๖.๕ บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้นำ

บทบาทของความเป็นผู้นำ เป็นการแสดงออกของผู้นำโดยมุ่งหวังเพื่อให้การบริหารเป็นไปตามนโยบายที่ได้วางไว้ การประสานความร่วมมือก็มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้นำจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งเป็นหลักการขั้นมูลฐานที่จะทำให้งานแล้วเสร็จ ดังนั้น บทบาทผู้นำ จึงต้องประกอบด้วย การเพิ่มความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ เป็นตัวแทนส่งเสริมมิตรสัมพันธ์กับชุมชน การจัดการองค์การ การประเมินผลด้วยการให้รางวัลและการบริหารความริเริ่ม ความเชื่อมั่นในตนเอง ผู้นำที่ดี ต้องเป็นผู้ฟังที่ดีด้วย ต้องหุดากว้างไกล คอยสดับตรับฟังเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นในหน่วยงานของตนเสมอ ฟังความคิดเห็นของลูกน้อง แต่อย่าเป็นคนหูเบา ถ้าผู้นำเป็นคนหูเบา จะเปิดโอกาสให้มีการฟ้อง ให้เกิดการประจบสอพลอ และผิดใจกันเพราะคอยระแวงจับผิดกันอยู่ตลอดเวลา และผู้นำควรเปิดโอกาสให้ลูกน้องได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี^{๑๐๒}

หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้นำ ผู้นำมีหน้าที่ในการบริหารคนในความรับผิดชอบของตน ให้ทำงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีอย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามนโยบายวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย สามารถแบ่งหน้าที่หรือความรับผิดชอบของผู้นำได้ ๒ ประการ คือ^{๑๐๓}

๑. หน้าที่หลัก ผู้นำทำหน้าที่เป็นผู้บริหารและเป็นผู้ประสานงานกลุ่มโดยมอบหมายงานให้ผู้รับผิดชอบนำไปปฏิบัติ อาจเป็นผู้ตัดสินใจนโยบายของกลุ่มโดยตรงหรือไม่ก็ได้ แต่ก็มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการบริหารงาน เป็นผู้วางแผนและนโยบาย ทั้งนี้เพื่อจะให้งานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้นำ จึงมีหน้าที่ในการประเมินสถานการณ์ในภายหน้าว่าจะมีปัญหอะไร และ จะแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร เตรียมแผนการไว้ล่วงหน้า จะเป็นแผนระยะสั้นหรือระยะยาว ก็ได้ จะวางแผนเพียงคนเดียวหรือมีคนอื่นร่วมวางแผนด้วยก็ได้ นอกจากนี้ ในฐานะที่ผู้นำเป็นตัวแทนกลุ่ม ในการติดต่อภายนอกและควบคุมความสัมพันธ์ในกลุ่ม ขจัดความขัดแย้ง

^{๑๐๒} มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี, รายงานการศึกษาลักษณะความเป็นผู้นำของนักธุรกิจในประเทศไทย, (รายงานประชากรศึกษาการบริหารทั่วไป ๒๕๑๐-๒๕๑๑), หน้า ๑๕.

^{๑๐๓} อาษา เมฆสวรรค์, ประมุขศิลป์ ศิลปะของการเป็นหัวหน้าในหลักบริหาร กรมการปกครอง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ท้องถิ่น, ๒๕๑๐), หน้า ๒๑๔.

ระหว่างคนในกลุ่ม การลงโทษหรือให้รางวัล สิทธิดังกล่าวนี้จึงทำให้สามารถควบคุมกลุ่มและกำหนดนโยบายได้

๒. หน้าทีรอง ทำหน้าที่เป็นบุคคลตัวอย่าง เป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนกลุ่ม รับผิดชอบ เป็นบุคคลในอุดมคติ เป็นที่เคารพยกย่องในด้านคุณค่าต่างๆ และเป็นผู้ให้คำปรึกษา และรับฟัง พร้อมทั้งช่วยจัดปัญหา คล้ายกับที่รองรับอารมณ์ความทุกข์ของผู้อื่น ทั้งนี้เพื่อความคงอยู่ต่อไปของกลุ่มนั่นเอง

ภาวะผู้นำที่ดี มีส่วนสำคัญในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้นำในสังคม สมาชิกของสังคมนั้นจะชี้ให้เห็นศักยภาพของผู้นำ จากการทำงานและกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้นำปฏิบัติด้วยความปฏิสัมพันธ์กับมวลสมาชิก สมาชิกก็จะยอมรับและเชื่อถือ ในคุณธรรมของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา การกระทำอันเป็นการปฏิบัติหน้าที่หรือคุณธรรมของผู้นำ จะมีผลอย่างมากต่อภาวะผู้นำ ดังนั้น ผู้นำ จึงมีความสำคัญต่อกลุ่มและสมาชิกในกลุ่มในฐานะผู้นำพามวลสมาชิกไปสู่เป้าหมายซึ่งก็ต้องอาศัยผู้นำที่ดี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารตลอดจนแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ผู้ศึกษาจึงได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งมีรายละเอียดที่จะศึกษาดังนี้

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพ

พระกิตติศักดิ์ วิทยาภรณ์ ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานโดยการฝึกสมาธิ : กรณีศึกษา บมจ. ธนาคารกรุงไทย เพื่อศึกษาถึงผลของการฝึกสมาธิ ในการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรในองค์กรธุรกิจ ผลของการฝึกสมาธิในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน พบว่า การพัฒนาด้านสติปัญญา ทำให้มีสติในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีเหตุ มีผล รอบคอบมากขึ้น สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจในการทำงานได้ดี สามารถทำงานได้ปริมาณมากขึ้นและเร็วขึ้นด้วยความตั้งใจและมุ่งมั่นต่องานนั้น การพัฒนาด้านอารมณ์ ทำให้จิตใจรู้สึกสงบมากขึ้น คลายความเครียด ความกังวล ความคิดฟุ้งซ่าน ความพยายาม คลายความยึดมั่นในสิ่งทั้งปวง เข้าใจอารมณ์ตนเองและสามารถจัดการกับอารมณ์ความรู้สึกของตนเองได้ ทำให้มีความเมตตา เสียสละ มีน้ำใจ รู้จักให้อภัยผู้อื่น เกิดความสุขการสุขใจ เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ก็รู้จักปล่อยวางเป็น ยิ้มแย้มแจ่มใส เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร การพัฒนาด้านสังคมหรือศีลธรรม ทำให้มีสติระลึกว่าอะไรคือบาป บุญ คุณ โทษ รู้ผิดชอบชั่วดี การยึดมั่นในศีลธรรมอันดีงามจะทำให้ปฏิบัติตนได้ถูกต้องดีงามตามจริยธรรม ปฏิบัติงานให้เป็นไปตามกฎระเบียบขององค์กร

อย่างเคร่งครัด การประสานงานในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความเห็นแก่ตัวน้อยลง ดังนั้นการอยู่ร่วมกันภายในองค์กรและสังคมก็就会有ความสงบสุข^{๑๐๔}

พนทิพย์ จิตต์จาริก ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการทำงานเป็นทีม กับประสิทธิภาพในการทำงานเป็นทีมของตัวแทนจำหน่ายรถยนต์มิตซูบิชิในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ พฤติกรรมการทำงานเป็นทีม และประสิทธิภาพในการทำงานเป็นทีม โดยศึกษาจากพนักงานขายจำนวน ๑๓๕ คน ที่เป็นตัวแทนจำหน่ายรถยนต์มิตซูบิชิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าไคสแควร์ ผลของการวิจัยพบว่า 1) พนักงานขายรถยนต์ส่วนใหญ่เป็นชาย มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท และมีประสบการณ์ในการขาย ๑-๓ ปี ๒) พฤติกรรมการทำงานเป็นทีมของพนักงานขายรถยนต์ อยู่ในระดับสูง พฤติกรรมที่ขัดขวางการทำงานของทีมงานอยู่ในระดับต่ำ และพฤติกรรม ที่ส่งเสริมการทำงานของทีมงานและพฤติกรรมที่ธำรงรักษาความสัมพันธ์ของทีมงานอยู่ ในระดับปานกลาง ๓) ประสิทธิภาพในการทำงานเป็นทีมของพนักงานขายรถยนต์อยู่ในระดับ ปานกลาง ๔) พฤติกรรมที่ส่งเสริมการทำงานของทีมงานมีความสัมพันธ์กับอายุ และรายได้ ต่อเดือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ ส่วนเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ ในการขายไม่มีความสัมพันธ์ พฤติกรรมที่ธำรงรักษาความสัมพันธ์ของทีมงานมีความ สัมพันธ์กับอายุ รายได้ ต่อเดือนและประสบการณ์ในการขายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ.๐๕ ส่วนเพศ และระดับ การศึกษาไม่มีความสัมพันธ์ ส่วนพฤติกรรมที่ขัดขวาง การทำงานของทีมงานไม่มีความสัมพันธ์ กับเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และประสบการณ์ในการขายอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ.๐๕ ๕) พฤติกรรมการทำงาน เป็นทีมมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการ ทำงานเป็นทีมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ.๐๕^{๑๐๕}

^{๑๐๔}พระกิตติภักดิ์ วิทยาภรณ์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานโดยการฝึกสมาธิ : กรณีศึกษา บมจ. ธนาคารกรุงไทย” ภาคนิพนธ์วิทยาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ), (โครงการบัณฑิตศึกษาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ก.

^{๑๐๕}พนทิพย์ จิตต์จาริก, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการทำงานเป็นทีมกับประสิทธิภาพในการทำงาน เป็นทีมของตัวแทนจำหน่ายรถยนต์มิตซูบิชิในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๕), หน้า ก.

อดาพร สันติธนานนท์ ได้วิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของ คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) ผลการศึกษาพบว่า ๑. อายุ รายได้ ระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของ คปต. แต่ระยะเวลาในการดำรง ตำแหน่ง คปต. ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ของ คปต. การได้รับการฝึกอบรม การประสานงานภายใน คปต. การได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา และกิจกรรม ร่วมในตำบล มีความสัมพันธ์ทางบวกกับ ประสิทธิภาพในการ ปฏิบัติงานของ คปต. ๒. ตัวแปรกิจกรรมร่วมในตำบลมีอิทธิพลมากที่สุด ต่อ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของ คปต. รองลงมา คือ การได้ รับการฝึกอบรม การประสานงานภายใน คปต. และความเข้าใจใน บทบาทหน้าที่ของ คปต. ตามลำดับ ๓. กสต. มีความเห็นว่า คปต. ปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่ได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ดี แต่ไม่ค่อยมีการประสานงาน และมีความร่วมมือในการทำกิจกรรมในตำบลน้อย ๔. ปัญหาในการปฏิบัติงานของ คปต. ที่สำคัญ คือ (๑) ความไม่เข้าใจในโครงสร้างองค์กรของ คปต. (๒) ความไม่ เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของ คปต. (๓) ผู้บังคับบัญชาให้การ สนับสนุน คปต. น้อย (๔) มีการประสานงานภายใน คปต. น้อย และ (๕) กสต. และชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือแก่ คปต. จากผลการศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะดังนี้ คือ (๑) การพิจารณาคัดเลือกบุคคลเข้าเป็นคณะกรรมการ คปต. ควรคำนึงถึงคุณสมบัติส่วนตัวในด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และการสร้างกิจกรรมร่วมในตำบล มากกว่าอย่างอื่น (๒) การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน ของ คปต. สามารถทำได้โดยการฝึกอบรม คปต. ให้มีความรู้ความ เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ให้มีมนุษยสัมพันธ์ มีการประสานงานและมีความร่วมมือ (๓) ควรปรับปรุงกลไก การประสานงานของ คปต.โดยให้มีการใช้ระบบข้อมูลร่วมกัน มีการวางแผนและใช้แผนพัฒนาตำบลร่วมกัน และให้มีระบบการ ติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของ คปต.ที่เหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้ คปต. ปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น^{๑๑๖}

ประเสริฐ มิ่งเมือง ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของ พนักงานและลูกจ้าง งานรักษาความสะอาด กองอนามัยและ สิ่งแวดล้อม ที่มีผลต่อการจัดการมูลฝอย : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองแพร่โดยการศึกษาครั้งนี้ ผลการศึกษาพบว่าประชากรที่ศึกษา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับแรงจูงใจ การยอมรับนับถือ ความมั่นคงในหน้าที่การงาน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงาน สภาพการทำงาน เครื่องมือเครื่อง ใช้ อุปกรณ์ความเสียงภัยในการทำงาน แต่ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้จากค่าจ้าง ค่าตอบแทน ที่ได้รับจากเทศบาลแต่ด้าน

^{๑๑๖} อดาพร สันติธนานนท์, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของ คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.)”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาวิชา พัฒนาสังคมนโยบายและการวางแผนทางสังคม), (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๓), หน้า ก.

เดียว ทำให้มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรสอบถามความคิดเห็นของประชาชนในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เทศบาล เพื่อจะได้จำนวนประชาชนมากขึ้น และนำข้อมูลที่แตกต่างกัน มาหาข้อสรุปในอันที่จะ เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการจัดการมูลฝอยของเทศบาลเมืองแพร่^{๑๐๗}

ปิยะวัฒน์ กอบบุญ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของพนักงานธนาคารแห่งประเทศไทย ที่มีต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานรักษาความปลอดภัยธนาคารแห่งประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมพนักงานธนาคารแห่งประเทศไทยมีความ พึงพอใจในประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานรักษาความปลอดภัย ในระดับปานกลาง โดยมีค่าระดับความพึงพอใจต่อการดูแลสถานที่และทรัพย์สินของธนาคารสูงกว่าด้านอื่น รองลงมาคือความพึงพอใจต่อการป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของพนักงาน และด้านการป้องกันและระงับอัคคีภัย ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า ระดับความพึงพอใจของพนักงานธนาคารแห่งประเทศไทย เพศชายและเพศหญิง ที่มีต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานรักษาความปลอดภัยทั้ง ๔ ด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ พนักงานที่มีอายุแตกต่างกันมีระดับความพึง พึงพอใจต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานรักษาความปลอดภัย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ พนักงานที่มีตำแหน่งระดับบริหารและระดับปฏิบัติการมีระดับความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติของพนักงานรักษาความปลอดภัย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๐๘}

มนฤทัย ลากเฉลิมพงศ์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานต้อนรับภาคพื้นประจำท่าอากาศยานกรุงเทพฯ ของ บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยในการปฏิบัติงาน ได้แก่ ลักษณะการปฏิบัติงาน ความพึงพอใจในงาน ความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน ความสัมพันธ์กับหัวหน้างาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน นโยบายและการบริหารงาน และความมั่นคงและความปลอดภัย มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานต้อนรับภาคพื้นประจำ

^{๑๐๗} ประเสริฐ มิ่งเมือง, “การศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานและลูกจ้าง งานรักษาความสะอาด กองอนามัยและ สิ่งแวดล้อม ที่มีผลต่อการจัดการมูลฝอย : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองแพร่”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ก.

^{๑๐๘} ปิยะวัฒน์ กอบบุญ, “ความพึงพอใจของพนักงานธนาคารแห่งประเทศไทย ที่มีต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานรักษาความปลอดภัยธนาคารแห่งประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

ท่าอากาศยานกรุงเทพฯ ของบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ สอดคล้องสมมติฐานการวิจัย^{๑๐๙}

สุทธิดา พึ่งรักษา ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของข้าราชการ กองงานคนต่างด้าวกรมการจัดหางาน โดยหาความสัมพันธ์ของตัวแปรระหว่างปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยการนำนโยบายไปปฏิบัติ และปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน กับผลการปฏิบัติงานของข้าราชการกองงานคนต่างด้าว พบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับผลการปฏิบัติงาน คือ เพศ และตำแหน่ง ส่วนตัวแปรด้านอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน ความชัดเจนในวัตถุประสงค์ของนโยบายการกำหนดภารกิจและการมอบหมายงาน การสนับสนุนทรัพยากร มาตรการควบคุมและประเมินผล และแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไม่มีความสัมพันธ์กับผลการปฏิบัติงานของข้าราชการกองงานคนต่างด้าว^{๑๑๐}

ขวัญใจ มีทิพย์ ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยจูงใจที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีกองพันปฏิบัติการพิเศษ ๑ (คอมแมนโด) กองทัพอากาศ” ผลการวิจัยพบว่าประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการพิเศษ กองพันปฏิบัติการพิเศษ ๑ (Commando) กองทัพอากาศ พบว่า อยู่ในระดับสูง ส่วนปัจจัยจูงใจที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการพิเศษ ได้แก่ โอกาสความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และผลประโยชน์ตอบแทนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการพิเศษ สำหรับปัจจัยด้านอื่น ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ (อัตราเงินเดือนและเงินเพิ่มพิเศษ) ระดับชั้นยศ และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน ไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการพิเศษ^{๑๑๑}

^{๑๐๙}มนฤทัย ลาภเฉลิมพงศ์, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานต้อนรับภาคพื้นประจำท่าอากาศยานกรุงเทพฯ ของบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)”, **ภาคนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**, (สาขาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

^{๑๑๐}สุทธิดา พึ่งรักษา, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของข้าราชการกองงานคนต่างด้าวกรมการจัดหางาน”, **ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

^{๑๑๑}ขวัญใจ มีทิพย์, “ปัจจัยจูงใจที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีกองพันปฏิบัติการพิเศษ ๑ (คอมแมนโด) กองทัพอากาศ”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

ธนาภรณ์ ลีสุริยาภรณ์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การประเมินปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานกรณีศึกษาพนักงานบริษัท เอส. แอล. พาราวัต จำกัด” ผลการวิจัยพบว่า ปฏิบัติงานในฝ่ายผลิต พนักงานมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับสูง ได้แก่ ด้านค่าใช้จ่ายและวิธีการในการปฏิบัติงาน ด้านปริมาณงาน ด้านคุณภาพงาน ด้านเวลาที่ใช้ทำงาน และด้านปริมาณงาน นอกจากนี้ พนักงานที่มีเพศ อายุ ระยะเวลาการปฏิบัติงานการปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงาน แตกต่างกันจะมีประสิทธิภาพในการทำงานด้านคุณภาพงานปริมาณงาน ด้านเวลาที่ใช้ทำงาน และด้านค่าใช้จ่ายตลอดจนวิธีในการปฏิบัติงาน และประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานโดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างนัยสำคัญทางสถิติประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์กับด้านคุณภาพงานในทิศทางบวก ได้แก่ ในด้านลักษณะงาน ด้านความก้าวหน้าในงาน การปฏิบัติงานของพนักงาน ไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านปริมาณงานของพนักงาน แต่ในด้านความรับผิดชอบต่องานนั้นมีความสัมพันธ์ในทิศทางลบ กันประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน การปฏิบัติงานของพนักงาน ไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านเวลาที่ใช้ในการทำงานของพนักงาน แต่ในด้านโอกาสก้าวหน้าในงานนั้นมีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านเวลาที่ใช้ในการทำงานการปฏิบัติงานของพนักงานมีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านค่าใช้จ่ายและวิธีการปฏิบัติงานของพนักงาน ได้แก่ ในด้านค่าตอบแทน และด้านความรับผิดชอบ และการปฏิบัติงานของพนักงานมีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานโดยรวมของพนักงาน ได้แก่ในด้านโอกาสก้าวหน้าในงาน ด้านลักษณะงาน และด้านความรับผิดชอบ^{๑๑๒}

วันวิสาข์ เกิดผล ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพของทีมงานของบริษัทในอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนประกอบยานยนต์ในจังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า พนักงานในระดับปฏิบัติการมีความคิดเห็นต่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพของทีมงานโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน คือ การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน การเปิดเผยและเผชิญหน้า กระบวนการทำงานและการตัดสินใจ การตรวจสอบทบทวนผลงานและวิธีการทำงานอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความร่วมมือและขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลาง พนักงานในระดับปฏิบัติการที่มีเพศ อายุ ประสบการณ์

^{๑๑๒}ธนาภรณ์ ลีสุริยาภรณ์, “การประเมินปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานกรณีศึกษาพนักงานบริษัท เอส. แอล. พาราวัต จำกัด”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารทั่วไป มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

ในการทำงาน การศึกษาขั้นสูงสุด และขนาดของทีมงานแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพของทีมงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๑๓}

อำพน ธรรมโชติ ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดเพชรบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของพนักงาน การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อันดับที่ ๑ ด้านจิตสำนึกในการให้บริการ รองลงมาด้านการทำงานเป็นทีม ด้านการตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวมขององค์กร ด้านความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน และด้านความรู้ความสามารถในงานตามลำดับ ส่วนผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พนักงาน การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดเพชรบุรี ที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ พนักงาน การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดเพชรบุรี ที่มีเพศต่างกัน อายุต่างกัน ระยะเวลาในการปฏิบัติงานต่างกัน อัตราเงินเดือนต่างกัน และระดับตำแหน่งต่างกันมีการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานในภาพรวมไม่แตกต่างกัน^{๑๑๔}

ดังนั้น การบริหารงานของเจ้าอาวาสนอกจากจะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ และระเบียบต่างๆ ที่มหาเถรสมาคมกำหนดแล้ว เจ้าอาวาสจะต้องบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด ตลอดจนการปฏิบัติงานต่างๆ ต้องมีความถูกต้อง ชัดเจนของงานที่ปฏิบัติ รวมทั้งการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนางาน ตลอดจนการบริหารงานต่างๆ ให้ก้าวหน้าทันสมัย ซึ่งจะเป็นสิ่งที่กำหนดหรือบ่งบอกถึงความสามารถ หรือประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าอาวาสที่มีประสิทธิภาพ

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวัดและกิจการคณะสงฆ์

คุณ โทชน์ และเทพพร มังธานี ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครอง มีการวางแผนการบริหารอย่างชัดเจน มีระเบียบในการปกครอง มีการกระจายอำนาจและการมอบหมายหน้าที่อย่างเป็นระบบ ด้านการศึกษา พบว่า สามารถรักษารูปแบบการศึกษาแบบ

^{๑๑๓}วันวิสาขี เกิดผล, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพของทีมงานของบริษัทในอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนประกอบยานยนต์ในจังหวัดสมุทรปราการ”, สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (สาขาการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๑๑๔}อำพน ธรรมโชติ, “การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดเพชรบุรี”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (สาขาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

ดั้งเดิมที่มุ่งผดุงพระธรรมวินัยและพระพุทธศาสนาโดยตรง ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ทางวัดมีโรงเรียนการกุศลอยู่ในเขตของวัด และมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและศูนย์บริการผู้สูงอายุภายในวัด ด้านสาธารณูปการ เนื่องจากบริเวณวัดไม่กว้างมาก จึงทำให้จัดศาสนวัตถุ และเสนาสนะ ตามสภาพบริเวณวัด ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ตั้งของวัดดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยภายในวัด^{๑๑๕}

ฉันทนา กล่อมจิต ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านการปกครองเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูก มีการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล ด้านการศึกษา มีการสนับสนุนให้การศึกษาพระปริยัติธรรม สอบนักธรรม และการอบรมปฏิบัติธรรม เป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านสาธารณูปการ มีความสะดวกสบายและมีสัปปายะในการปฏิบัติธรรม และมีการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ได้จัดอบรมปฏิบัติธรรมและกัมมิมนต์ภายในและภายนอกประเทศ จัดการอบรมปฏิบัติธรรมสัญจร มีการเผยแผ่ธรรมะด้วยสื่อต่างๆ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ได้ทำการบำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์แก่ชุมชนบุคคลและศาสนสถาน รวมทั้งได้ตั้งกองทุนช่วยเหลือแม่บ้านผู้ปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่ธรรมให้เด็กและเยาวชน ส่วนด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ทางวัดไม่ได้จัดการศึกษาสงเคราะห์สำหรับเด็กและเยาวชน^{๑๑๖}

พระมหากมล โปร่งใจ (ขนฺติโธโร) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ อำเภอป่าซางจังหวัดลำพูน” ผลการศึกษาประสิทธิภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์ พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ในเขตอำเภอป่าซางมีประสิทธิภาพในการบริหารงานอยู่ในระดับปานกลาง คือมีความเข้าใจในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการบริหารงานคณะสงฆ์ เป็นอย่างดีโดยเฉพาะในเรื่องคณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคมและเรื่องการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ ตำแหน่งอื่นๆ และไวยวัจกรให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีกำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม แต่พระสงฆ์ส่วนมากมีระดับการปฏิบัติตามหลักและวิธีการในการบริหารจัดการของการบริหารงาน

^{๑๑๕}คุณ โทษณ์ และเทพพร มังธานี, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา , ๒๕๔๖), หน้า ๖.

^{๑๑๖}ฉันทนา กล่อมจิต, “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา , ๒๕๔๖), หน้า ๒.

พระสังฆาธิการอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อยซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดอ่อนในการบริหารงานคณะสงฆ์และจากแบบสอบถามปลายเปิดมีแนวโน้มตอบไปในทางเดียวกันว่าพระสงฆ์ในระดับปกครองขาดความสามัคคีและมีการเล่นพรรคเล่นพวกเพื่อผลประโยชน์ในการเลื่อนตำแหน่งสมณศักดิ์ด้วยซึ่งถือได้ว่าเป็นภาวะการเมืองในองค์กรทำให้ได้รับความยุติธรรมไม่เท่ากันในวงการสงฆ์ในปัจจุบัน^{๑๑๗}

มนัส ภาคภูมิ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” โดยศึกษาจากเจ้าอาวาสวัดพัฒนาตัวอย่างจากภูมิภาคต่างๆ ภาคละ ๓ รูป รวม ๑๒ รูป โดยศึกษาประวัติชีวิต คุณลักษณะส่วนตัว กระบวนการทำงานของเจ้าอาวาส และสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์สังคมของวัด และพบว่ากระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูป มีกระบวนการ “แบบธรรมชาติปโตย” กล่าวคือ เป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นในลักษณะการปรึกษาหารือโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน แบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ (๑) ปัจจัยหลักหรือปัจจัยโดยตรงประกอบด้วยความสามารถพิเศษหรือคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติตนในพระธรรมวินัย และกระบวนการบริหารและการทำงานอย่างเป็นระบบ อาทิ การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การติดตาม การบริหารการเงิน เป็นต้น (๒) ปัจจัยเสริม คือ ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุน ได้แก่ สภาพแวดล้อม ทำเลที่ตั้งบรรยากาศในวัดและการที่วัดลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่น เป็นโบราณสถาน มีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรม และอื่นๆ^{๑๑๘}

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปญโญ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทาง

^{๑๑๗}พระมหากมล โปร่งใจ (ขุนศิริโร), “ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๑๑๘}มนัส ภาคภูมิ และคณะ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

เปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน^{๑๑๙}

พระธนดล นาคพิพัฒน์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัยสรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษา ทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ^{๑๒๐}

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สินทวีกุล ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่ทั้ง ๖ ด้านนั้นได้มีด้านที่มีบทบาทมากที่สุดใน ๓ ระดับ โดยเรียงลำดับ คือ ด้านการควบคุมและรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านการสาธารณูปการ ส่วนด้านปานกลาง ๒ ด้าน คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการศาสนศึกษา สำหรับด้านการศึกษาสงเคราะห์ระดับน้อยถึงน้อยที่สุด^{๑๒๑}

^{๑๑๙} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ชีรปญโญ, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๑๒๐} พระธนดล นาคพิพัฒน์, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๑๒๑} พระปลัดเกียรติศักดิ์ สินทวีกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๘), บทคัดย่อ.

พระพลชัย ขุนทอง ศึกษา “ปัญหาการบริหารงานคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดสระแก้ว” พบว่า^{๑๒๒}

๑. ปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอม่วงสามสิบ โดยรวมและรายด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ที่อยู่ในระดับน้อย

๒. ผลการเปรียบเทียบปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอม่วงสามสิบ จำแนกตามที่ตั้งตำบล โดยรวมและรายด้านต่างกัน

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการดำเนินชีวิต แนวทางการปฏิบัติธรรม บทบาทในการพัฒนาสังคมและบทบาทในการเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ ของพระธรรมวิสุทธิมงคล ผลจากการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคล เป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกรธรรมดา แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังเกตคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติ ยึดถือธุดงค์วัตร เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ เป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมณธรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมี ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการไปปฏิบัติมากกว่าสอนให้ความรู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา สาธารณสุขและสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๑๒๓}

มานี ไชยธีรานุวัตรศิริ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของคณะสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก” โดยศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายพระเถระที่เป็นที่เคารพศรัทธา ๗ รูป จากวัด ๗ แห่งของ ๖ จังหวัดในภาคกลาง และ ๒ รูป จากวัด ๒ แห่งของ ๒ จังหวัดในภาคตะวันออกและพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมพิธีทำบุญ รวมทั้งผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับวัด จำนวน ๘๘ คน พบว่า บทบาทที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ คือ การอบรมสั่งสอนจริยธรรมและแนวทางการดำรงชีวิตที่ดีงามถูกต้องให้แก่ประชาชน การอบรมสั่งสอนและให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร การอบรมตน การทำ

^{๑๒๒} พระพลชัย ขุนทอง ศึกษา, “ปัญหาการบริหารงานคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดสระแก้ว”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา, (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๐), หน้า ๖.

^{๑๒๓} พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

วิปัสสนากรรมฐาน การสงเคราะห์ประชาชน บทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย การสอนประชาชนในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็ก ประชาชนในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็ก โรงเรียน โรงพยาบาล ถนนหนทาง การแต่งหนังสือพุทธศาสนา การพัฒนาวัดและพระภิกษุสามเณรให้ทันสมัย การส่งเสริมวิชาชีพให้ชาวบ้าน^{๑๒๔}

สรุปได้ว่า การบริหารเป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรมาบริหาร และการบริหารจะมีประสิทธิภาพเพียงใด ขึ้นอยู่กับผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพและมีการปกครองที่ดี โดยมีการวางแผน การตัดสินใจที่ดี การพัฒนาบุคลากร การให้ผลตอบแทน จึงจะทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ

๒.๗.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

บุศรา เข้มทอง ได้วิจัยเรื่อง “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พนักงานธนาคารมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหารในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นคุณลักษณะของผู้บริหาร ตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะงาน ระยะเวลาการทำงานและประเภทธนาคาร ในภาพรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้านพบว่า คุณลักษณะของผู้บริหาร ด้านบุคลิกภาพ พนักงานที่มีอายุ ๓๑ – ๔๐ ปี มีความคิดเห็นสูงกว่าพนักงานที่มีอายุไม่เกิน ๓๐ ปี^{๑๒๕}

ปรการ บุดรโยจันโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของบุคลากรในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย” พบว่า การปฏิบัติตนเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง ๖ งาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งการประพฤติตนจะต้องปฏิบัติตัวดีจึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้บริหารที่มีคุณธรรมซึ่งส่งผลให้เป็นที่รัก นับถือยกย่องศรัทธาของครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน^{๑๒๖}

^{๑๒๔} มาณี ไชยธีรานุวัตร และคณะ, “ความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรในอุตสาหกรรมก่อสร้างไทย”, รายงานการวิจัย, (นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๖๘.

^{๑๒๕} บุศรา เข้มทอง, “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

^{๑๒๖} ปรการ บุดรโยจันโท, “คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของบุคลากรในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๘), หน้า ๖๕.

ยงยศ ทศนะพยัคฆ์ ได้วิจัย เรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอในภาคใต้ พบว่า^{๑๒๗}

๑. ทักษะการบริหารงานด้านเทคนิค ด้านมนุษยสัมพันธ์และด้านความคิดรวบยอด มีความสัมพันธ์กันทางบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานทั้ง ๓ งาน คือ งานศูนย์ข้อมูลสถิติ และวางแผน งานศูนย์บริการและประสานงาน และงานศูนย์ติดตามและประเมินผล

๒. ทักษะการบริหารงานด้านเทคนิค ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านความคิดรวบยอด มีความสัมพันธ์พหุคูณกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานทั้ง ๓ งาน คือ งานศูนย์ข้อมูลสถิติ และวางแผน งานศูนย์บริการและประสานงานและงานศูนย์ติดตามและประเมินผล

สมศรี รีรานนท์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการใช้ทักษะ ทางการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑ ผลการวิจัย พบว่า การใช้ทักษะการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา มีดังนี้^{๑๒๘}

๑. ทักษะด้านความคิดรวบยอด (คตินิยม) ได้แก่ การกำหนดนโยบาย การวางแผน และการพิจารณาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภายใน

๒. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ การจูงใจ การมอบหมายงาน การทำงานเป็นทีมการจัดระบบการติดต่อสื่อสาร

๓. ทักษะด้านเทคนิค ได้แก่ การนำหลักสูตรไปใช้การสั่งการและการจัดข้อมูลสารสนเทศ

๒.๗.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจ้าอาวาสหรือคณะสงฆ์

ทวี ขจรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด โดยรวมนั้นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาบทบาทแต่ละด้านพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมาก ๓ ด้าน เรียงลำดับตามจากค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ ปรากฏดังนี้ บทบาทด้านการปกครอง บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์

^{๑๒๗} ยงยศ ทศนะพยัคฆ์, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอในภาคใต้ของประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๑๒๘} สมศรี รีรานนท์, “การศึกษาการใช้ทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเขตการศึกษา ๑”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), บทคัดย่อ.

บทบาทด้านการสาธารณูปโภค บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม บทบาทด้านการศึกษา สงเคราะห์และบทบาทด้านการศาสนศึกษา^{๑๒๙}

บุญช่วย จันทรเฝ้า ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาส ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสและการปฏิบัติงานของวัดและเพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ วัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๐๘ วัด ซึ่งได้มาด้วยการสุ่มแบบแบ่งชั้น ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ พระสงฆ์ และมรรคทายกวัด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสและการปฏิบัติงานวัด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์ การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัย พบว่า ระดับพฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสและการปฏิบัติงานวัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดโดยภาพรวมมีสองด้าน คือด้านกระบวนการวินิจฉัยสั่งการและด้านการควบคุมการปฏิบัติงาน เมื่อแยกพิจารณาการปฏิบัติงานวัดเป็นรายด้าน พบว่าพฤติกรรมที่ส่งผลมี ๔ ด้าน คือ กระบวนการวินิจฉัยสั่งการ การกำหนดเป้าหมายการสั่งการ การควบคุมการปฏิบัติงานและการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานและการฝึกอบรม^{๑๓๐}

พระมหาชวลิต ชาตเมธี (คงแก้ว) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” พบว่าบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๔๔ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุสามเณรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ตในด้านการปกครอง

^{๑๒๙} ทวี ขจรกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง, “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

^{๑๓๐} บุญช่วย จันทรเฝ้า, “พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

และด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศาสนศึกษา ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ และด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง^{๑๓๑}

พระมหามณเฑียร วรธมฺโม (ซ้ายเกลี้ยง) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา” พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ๓.๔๐ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการศาสนศึกษาและด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับด้านอื่นๆ คือ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการปกครอง ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก^{๑๓๒}

ธัญพร พงษ์โสภณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณีพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปิดรับข่าวสารทางสื่อสารมวลชนของพระสงฆ์ และการนำข่าวสารที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ การเลือกใช้วิธีการสื่อสารของพระสงฆ์ในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ซึ่งได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษาทางโลก และการศึกษาทางธรรม กับการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบทเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๒๘๐ รูป ศึกษาประชากรทั้งหมด พบว่า ประชากรพระสงฆ์ติดตามข่าวสารต่างๆ จากหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียงมากที่สุด ประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน และเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางหนังสือพิมพ์มากที่สุด ในกรณีข่าวสารจากแหล่งสื่อสารมวลชนไม่สอดคล้องกัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะตกลงใจเชื่อข่าวสารจากหนังสือพิมพ์มากที่สุด และประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่

^{๑๓๑}พระมหาขวลิต ขาดเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขารัฐประศาสนศาสตร์)*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๒).

^{๑๓๒}พระมหามณเฑียร วรธมฺโม (ซ้ายเกลี้ยง), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขารัฐประศาสนศาสตร์)*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๒).

ข่าวสารที่ได้จากการอ่าน รับฟังหรือรับชม จากสื่อมวลชนต่าง ๆ ไปใช้ประโยชน์ในการชี้นำ
อบรมสั่งสอนให้ประชาชนในชุมชน^{๑๓๓}

พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร ได้ศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา พบว่า ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีวิธีเผยแผ่ในลักษณะให้
คำแนะนำปรึกษา สนทนาตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม เมื่อได้ฟังจากพระบรม
ศาสนาแล้วนำไปถ่ายทอดแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจหลักธรรม
อันลึกซึ้งด้วยวิธีการบรรยาย อธิบายขยายความ เปรียบเทียบ และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น
จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าทำให้บุคคลทั่วไปศรัทธาเลื่อมใสแล้วหันมานับถือ
พระพุทธศาสนากันอย่างแพร่หลาย มีบางส่วนเท่านั้นที่มีได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา เพราะ
ยึดติดอยู่กับลัทธิเดิมอย่างแรงกล้า ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ได้นับถือในตัวท่านอยู่ก็มีซึ่งเท่ากับได้
สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับเป็นตัวอย่างการประกอบศาสนกิจดำเนิน
ชีวิตและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๓๔}

พระธนดล นาคพิพัฒน์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ศึกษา
เปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการ
คณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัยสรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการ
บริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า
มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสน
ศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณ
สงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษาวุฒิ
การศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ใน
การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่
แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครอง
พระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่

^{๑๓๓} ธีรพร พงษ์โสภณ, “บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้นำและปลูกจิตสำนึก
ประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจังหวัด
กาญจนบุรี)”, วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัย (สื่อสารมวลชน),
(มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), บทคัดย่อ.

^{๑๓๔} พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร, “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), บทคัดย่อ.

พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธรศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ^{๑๓๕}

พระปลัดเกียรติกศักดิ์ สันทวีวรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่” จากผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใด ขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษาและครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษา ที่ได้ช่วยแบกรับภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามากที่สุด คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครู นักเรียนและอุปสรรคอื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธรศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้^{๑๓๖}

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม ได้ศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา พบว่า ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำให้ คำปรึกษา สอนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธรเจ้า แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ ต่างๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบและถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสและยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่มีได้หันมา นับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับว่าเป็นตัวแทนแห่งการประกอบ ศาสนกิจ ดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธรศาสนาของพุทธรศาสนิกชนในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๓๗}

^{๑๓๕}พระชนดล นาคพิพัฒน์, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์พุทธรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๑๓๖}พระปลัดเกียรติกศักดิ์ สันทวีวรกุล, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๘), หน้า ๔๑.

^{๑๓๗}พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม, “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), บทคัดย่อ.

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์ ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานีมีบทบาทในการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาทั้ง ๓ ด้าน ดังนี้^{๓๔}

๑. การพัฒนาด้านวัตถุ พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีบทบาทในการพัฒนาภายในบริเวณวัดเป็นสำคัญ ได้แก่ จัดสร้างห้องน้ำ ห้องส้วม และถังเก็บน้ำฝน เพื่อการจัดการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อให้การศึกษาแก่บุคคลทุกวัยทุกระดับ การอนุรักษ์ป่าไม้ รวมทั้งการรักษาสภาพแวดล้อมภายในวัด และสร้างศาลาการเปรียญเพื่อสาธารณูปการ ส่วนนอกวัดได้บริจาคเงินเป็นกองทุนการศึกษาหรือสมทบทุนอาหารกลางวัน และสนับสนุนการก่อสร้างศาลาประชาคมในตำบลและหมู่บ้าน

๒. การพัฒนาด้านจิตใจ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้อบรมประชาชนในการสวดมนต์ รักษาศีลพอๆ กับการแสดงพระธรรมเทศนาในวันพระ อบรมโดยใช้คำคม อุทาหรณ์และสุภาษิตประกอบตามโอกาสอันควร จากกลุ่มคนส่วนน้อยไปสู่กลุ่มคนส่วนใหญ่ รวมทั้งแนะนำและชักชวนให้ลด ละ เลิกอบายมุขอีกด้วย

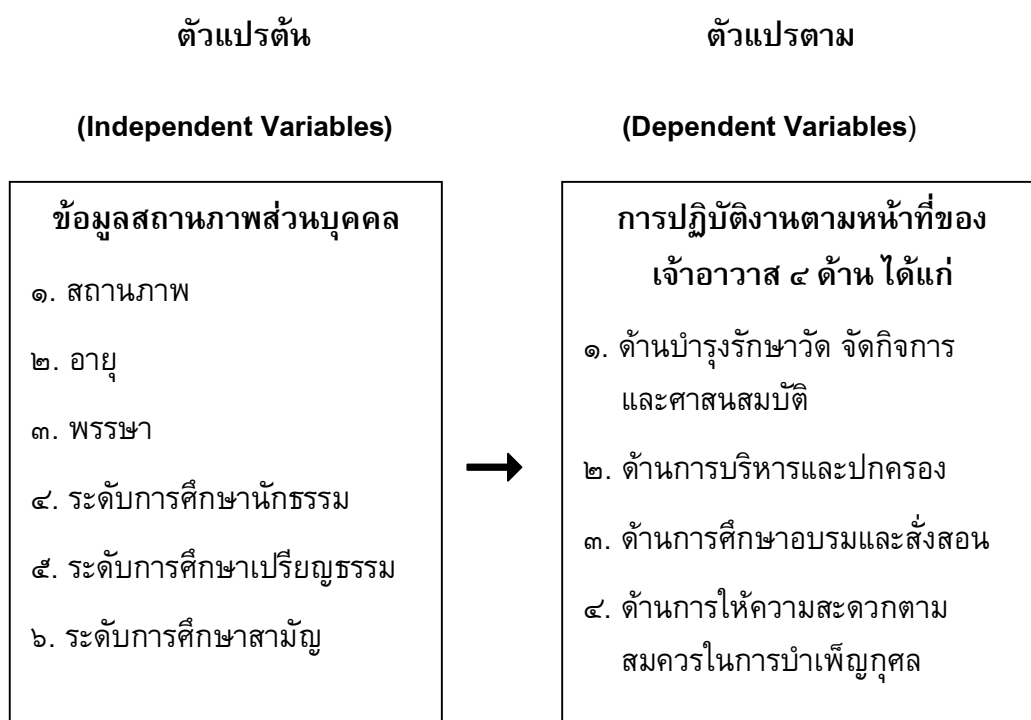
๓. การพัฒนาด้านสังคม พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ช่วยกระตุ้นจิตใจประชาชนให้กระทำความดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม ร่วมประชุมและให้ข้อเสนอแนะการทำงานแก่คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อสร้างความสามัคคีและความสงบสุขในชุมชน

สรุปได้ว่า การบริหารของเจ้าอาวาสที่มีประสิทธิภาพตามที่กล่าวมานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความสอดคล้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ที่ทางมหาเถรสมาคมกำหนดขึ้น ทั้งนี้เจ้าอาวาสจะต้องมีหลักปฏิบัติในการบริหารให้มีความสอดคล้องตามหลักพระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม ระเบียบ คำสั่ง หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช เพื่อความเรียบร้อยดีงามในหมู่สงฆ์และเพื่อให้กิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน อันได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเจ้าอาวาสจำเป็นต้องมีคุณธรรมในการครองตน คุณธรรมในการครองคนและคุณธรรมในการครองงาน หากเจ้าอาวาสมีคุณธรรมดังกล่าวแล้วการบริหารงานของเจ้าอาวาสย่อมมีประสิทธิภาพและสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้และจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำรงไว้ซึ่งสถาบันศาสนาสืบไป

^{๓๔}เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์, “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาไทยคดีศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วยตัวแปรต้นและตัวแปรตามดังแผนภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสและเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาส รวมทั้งศึกษาปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ในการวิจัยครั้งนี้ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่พระภิกษุ สามเณรสังกัดคณะสงฆ์มหานิกายในจังหวัดนนทบุรี รวม ๔,๑๕๙ รูป^๑

๓.๒.๑ กลุ่มตัวอย่าง

ในการกำหนดหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้ศึกษาได้ใช้ตารางสำเร็จรูปของทาร์โอยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ความเชื่อมั่น ๙๕ % ในการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างซึ่งได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๕๒ รูป และผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)^๒

^๑สถิติสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี วันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒.

^๒ธำนิษฐ์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (นนทบุรี : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๕๕.

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือ

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไข

๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้นตามกรอบของประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรีมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสและเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาส รวมทั้งศึกษาปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา ระดับการศึกษานักธรรม ระดับการศึกษาเปรียญธรรม และระดับการศึกษาสามัญ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ทั้ง ๔ ด้าน คือ

(๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ

- (๒) ด้านการบริหารและปกครอง
- (๓) ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน
- (๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

โดยที่ผู้ตอบแบบสอบถามจะต้องแสดงความคิดเห็นจากคำถามที่ผู้ศึกษากำหนดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้^๓

๕	หมายถึง	ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับ	มากที่สุด
๔	หมายถึง	ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับ	มาก
๓	หมายถึง	ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับ	ปานกลาง
๒	หมายถึง	ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับ	น้อย
๑	หมายถึง	ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

การตรวจสอบความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือ ผู้ศึกษาได้แจกแบบสอบถามให้แก่พระภิกษุและสามเณร ในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษจำนวน ๓๐ รูป เพื่อทดสอบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเข้าใจคำถามในแบบสอบถามอย่างชัดเจนหรือไม่ เมื่อมีข้อบกพร่องก็จะได้ทำการแก้ไขให้ถูกต้องแล้วจึงนำแบบสอบถามแจกให้กับกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษา ดังที่ได้กำหนดไว้แล้วในส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี (Open ended Questionnaire)

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบเครื่องมือ ที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๑. พระมหาสม กลฺยาโณ, Ph.D.	อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
|----------------------------|---|

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

๒. ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง	หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. ผศ.ชัชชัย ไชยสา	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. ดร.พิเชฐ ทังโต	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผศ.อนุภูมิ โสวเกษม	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่างข้อคำถามและ วัตถุประสงค์ (Item – Objective Congruence Index : IOC) โดยได้ค่า IOC ตั้งแต่ ๐.๕ ขึ้นไป ทุกข้อ

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) แก่พระภิกษุและ สามเณร ในจังหวัดปทุมธานี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ รูป เพื่อหาค่า ความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)^๔ ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๙๒๙

๔. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริงในการ วิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การรวบรวมเอกสาร ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัด นนทบุรี

^๔ สีน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจุฬนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๑.

๒. ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถามและขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากเจ้าอาวาสใน จังหวัดนนทบุรี เพื่อขอความร่วมมือไปยังพระภิกษุและสามเณรในปกครอง ซึ่งสังกัดในจังหวัดนนทบุรี หลังจากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมายคือพระภิกษุและสามเณรใน จังหวัดนนทบุรี จำนวน ๓๕๒ รูป ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

๑. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้อง ในการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form)

๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ระดับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนนจากการตอบแบบสอบถามของพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดนนทบุรี

๓) แปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ ดังนี้^๕

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ – ๕.๐๐	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ – ๔.๔๙	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	มาก
ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ – ๓.๔๙	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ – ๒.๔๙	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	น้อย
ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๑.๔๙	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	น้อยที่สุด

๔) การเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยจำแนกตาม สถานภาพ อายุ พรรษา ระดับการศึกษาภัณกรรม ระดับการศึกษาเปรียญธรรม และระดับการศึกษาสามัญ วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t – test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

^๕ เรืองเตียวกัน, หน้า ๑๙๒.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ผู้ศึกษานำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๕๒ ชุด วิเคราะห์โดยใช้ โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ โดยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น ๔ ตอน ดังต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัด
นนทบุรี

๔.๔ ปัญหาการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

๔.๕ ปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม สถานภาพ อายุ พรรษา ระดับการศึกษานักธรรม ระดับการศึกษาเปรียญธรรม และระดับ การศึกษาสามัญ มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม (n = ๓๕๒)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
๑. สถานภาพ		
- พระภิกษุ	๒๘๕	๘๑
- สามเณร	๖๗	๑๙
๒. อายุ		
- ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๗๐	๑๙.๙
- ๒๐ – ๓๐ ปี	๑๓๐	๓๖.๙
- ๓๑ – ๔๐ ปี	๖๘	๑๙.๓
- ๔๑ ปีขึ้นไป	๘๔	๒๓.๙
๓. พรรษา		
- ๑ – ๕ พรรษา	๑๑๖	๓๓
- ๖ – ๑๐ พรรษา	๗๒	๒๐.๕
- ๑๑ – ๑๕ พรรษา	๓๓	๙.๔
- ๑๖ – ๒๐ พรรษา	๒๐	๕.๗
- ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	๑๖	๔.๕
- ไม่มีพรรษา	๙๕	๒๗
๔. ระดับการศึกษานักธรรม		
- นักธรรมตรี	๗๔	๒๑
- นักธรรมโท	๔๕	๑๒.๘
- นักธรรมเอก	๑๓๐	๓๖.๙
- ไม่มีวุฒินักธรรม	๑๐๓	๒๙.๓

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
๕. ระดับการศึกษาเปรียญธรรม		
- ประโยค ๑ – ๒ – ป.ธ.๓	๖๒	๑๗.๖
- ป.ธ.๔ – ป.ธ.๖	๔๕	๑๒.๘
- ป.ธ.๗ – ป.ธ.๙	๒๓	๖.๕
- ไม่มีวุฒิปริญญาธรรม	๒๒๒	๖๓.๑
๖. ระดับการศึกษาสามัญ		
- ต่ำกว่าปริญญาตรี	๒๖๔	๗.๕
- ปริญญาตรี	๗๗	๒๑.๙
- สูงกว่าปริญญาตรี	๑๑	๓.๑

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ จำนวน ๒๘๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๑ มีอายุตั้งแต่ ๒๐ – ๓๐ ปี จำนวน ๑๓๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๙ มีพรรษา ตั้งแต่ ๑ – ๕ พรรษา จำนวน ๑๑๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๓ มีระดับการศึกษานักธรรมเอก จำนวน ๑๓๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๙ ไม่มีระดับการศึกษาเปรียญธรรม จำนวน ๒๒๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๑ และมีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๖๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๕

๔.๒ ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวม และรายด้าน ได้แก่ (๑) ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ (๒) ด้านการบริหารและการปกครอง (๓) ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน (๔) ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๒ – ๔.๖

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาส ในจังหวัดนนทบุรี	(n = ๓๕๒)		
	ระดับประสิทธิภาพการบริหารงาน		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรม และศาสนสมบัติ	๓.๗๘	.๔๐๖	มาก
๒. ด้านการบริหารและการปกครอง	๓.๕๖	.๕๕๕	มาก
๓. ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน	๓.๙๕	.๕๒๑	มาก
๔. ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล	๓.๖๑	.๔๗๖	มาก
ภาพรวม	๓.๗๓	.๔๐๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนะต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนะต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของ
เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ

ประสิทธิภาพการบริหารงานของ เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี	(n = ๓๕๒)		
	ระดับประสิทธิภาพการบริหารงาน		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. จัดทำแผนผังวัด มีการแบ่งเขตพุทธาวาส			
เขตสังฆาวาส	๓.๗๐	.๗๖๓	มาก
๒. มีกำแพง แสดงแนวเขตของวัดและที่ดิน			
ข้างเคียง	๔.๓๓	.๖๑๓	มาก
๓. ถนนและทางเท้าภายในวัด มีความ			
สะอาดอยู่เสมอ	๓.๘๐	.๗๐๑	มาก
๔. การสาธารณูปโภคภายในวัด ไฟฟ้า			
น้ำประปามีความสะอาดและเพียงพอต่อ			
การใช้งานในวัด	๔.๑๗	.๖๐๘	มาก
๕. มีห้องสุขาไว้ให้บริการอย่างภิกษุ	๓.๙๐	.๗๘๗	มาก
๖. บริเวณวัดมีความสะอาด ร่มรื่น ที่นั่ง			
พักผ่อน มีพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ	๓.๘๙	.๘๙๕	มาก
๗. สภาพอาคารเสนาสนะภายในวัด มีความ			
มั่นคง แข็งแรง สะอาด เหมาะแก่			
การประกอบศาสนกิจ	๓.๘๒	.๗๘๑	มาก
๘. สภาพบริเวณลานวัดและรอบนอก มี			
ความสะอาด	๓.๗๒	.๖๗๓	มาก
๙. การจัดและดูแลศาสนสมบัติ มีการจัดทำ			
บัญชีวัด บัญชี การรับจ่ายเงินของวัด	๓.๕๙	.๘๕๖	มาก
๑๐. มีการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์	๒.๘๘	.๗๘๕	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๗๘	.๔๐๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มากทุกข้อ ยกเว้นการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของ
เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ด้านการบริหารและการปกครอง

(n = ๓๕๒)

ประสิทธิภาพการบริหารงานของ เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี	ระดับประสิทธิภาพการบริหารงาน		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. มีการจัดระบบการบริหารกิจการภายในวัด และจัดให้มีบุคลากรรับผิดชอบตามความรู้ และความสามารถ	๔.๐๔	.๗๖๙	มาก
๒. มีระเบียบปฏิบัติ กิจวัตร ของพระภิกษุ สามเณรและ ระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัด และผู้อาศัยในวัดอย่างชัดเจน	๓.๕๖	.๖๐๖	มาก
๓. จัดทำสมุดทะเบียนประวัติวัด	๓.๕๗	.๗๕๙	มาก
๔. มีการจัดทำทะเบียนประวัติพระภิกษุ สามเณร และ บุคลากรภายในวัด	๓.๓๓	.๗๖๓	ปานกลาง
๕. มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวัด	๓.๘๙	.๘๙๕	มาก
๖. จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการวัด และ ทำรายงานการประชุมทุกครั้ง เมื่อมีการ ประชุม	๓.๐๖	.๘๔๔	ปานกลาง
๗. มีการวางแผนการดำเนินงานและจัดทำ โครงการเพื่อ การพัฒนาวัดประจำปี	๓.๕๔	.๘๐๙	มาก
๘. มีการประชุมอบรมศีลอาจารย์ของ พระภิกษุ สามเณร และบุคคลภายในวัด ทุกวันพระ	๓.๕๙	.๘๗๙	มาก
๙. มีการจัดสวัสดิการภายในวัดให้แก่ พระภิกษุ สามเณร และบุคคลภายใน	๓.๔๖	.๘๘๖	ปานกลาง
๑๐. มีระเบียบปฏิบัติสำหรับบุคคลที่เข้า มาร่วมหรือจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	๓.๗๒	.๖๖๗	มาก
ภาพรวม	๓.๕๖	.๕๕๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๖ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มากทุกข้อ ยกเว้นข้อ การจัดทำทะเบียนประวัติ พระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัด, ทำรายงานการประชุมทุกครั้ง เมื่อมีการ ประชุม และการจัดสวัสดิการภายในวัดให้แก่ พระภิกษุ สามเณร และบุคคลภายใน อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของ
เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน

(n = ๓๕๒)

ประสิทธิภาพการบริหารงานของ เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี	ระดับประสิทธิภาพการบริหารงาน		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและ นักธรรมในวัด	๔.๐๑	.๗๗๒	มาก
๒. ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาพระ ปริยัติธรรม ณ สำนักนักเรียนอื่นและส่งเสริม ให้ศิษย์วัดได้รับการศึกษา	๓.๘๒	.๘๘๕	มาก
๓. มีการทำวัตรเช้า-เย็น อบรมพระภิกษุสามเณร หลังจากทำวัตร	๓.๗๖	.๗๑๑	มาก
๔. วันพระ ๑๕ ค่ำ จัดให้มีการสวดพระปาฏิโมกข์ และการทบทวนสิกขาบททุกกึ่งเดือน	๔.๔๓	.๖๕๘	มาก
๕. ส่งเสริมพระภิกษุไปสอนธรรมศึกษาใน สถานศึกษา	๓.๙๑	.๗๕๕	มาก
๖. มีการมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ที่สอบผ่าน พระปริยัติธรรมในแต่ละระดับชั้น	๓.๖๗	.๙๗๒	มาก
๗. วันอุโบสถให้ศีลอุโบสถและแสดงธรรมต่อ ญาติโยม ที่มารักษาศีลอุโบสถในวัด	๓.๗๐	.๘๐๗	มาก
๘. มีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธ ศาสนา (วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วัน อาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา)	๔.๔๑	.๖๖๕	มาก
๙. มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ด้าน พระพุทธศาสนาโดย จัดนิทรรศการ หอกระจายข่าว วิทยุชุมชน	๓.๗๗	.๘๙๘	มาก
๑๐. มีการจัดโครงการส่งเสริมศีลธรรมแก่ เยาวชน นักเรียน ประชาชนผู้สนใจ เช่น การ บรรพชาสามเณร ภาคฤดูร้อน การบวช เนกขัมมจารีณี การปฏิบัติธรรม	๔.๐๗	.๖๒๗	มาก
ภาพรวม	๓.๙๕	.๕๒๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

ประสิทธิภาพการบริหารงานของ เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี	ระดับประสิทธิภาพการบริหารงาน		
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
๑. การอำนวยความสะดวก สำหรับงานการกุศลประจำปี หรือ สำหรับผู้มาขอใช้อาคารสถานที่ของวัดจัดบำเพ็ญ กุศลต่างๆ	๔.๐๔	.๗๐๕	มาก
๒. การอำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษา สำหรับผู้มาขอเพื่อจะจัดการบำเพ็ญกุศลในที่อื่น	๓.๖๒	.๗๒๒	มาก
๓. มีกองอำนวยความสะดวกภายในวัด (สำนักงาน)	๓.๒๑	.๘๕๒	ปานกลาง
๔. จัดสร้างอาคารสถานที่ เช่น ศาลา เมรุเผาศพ	๔.๑๙	.๖๒๐	มาก
๕. การบำรุงรักษาวัสดุ ครุภัณฑ์ให้อยู่ในสภาพใช้งานได้	๓.๕๖	.๖๗๒	มาก
๖. การจัดทำกฎระเบียบการใช้วัสดุ ครุภัณฑ์ที่ชัดเจน	๓.๒๙	.๗๗๙	ปานกลาง
๗. การประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เช่น หน่วยงานราชการ	๓.๘๘	.๘๒๗	มาก
๘. มีการสงเคราะห์ศพผู้ยากไร้	๓.๙๑	.๘๓๑	มาก
๙. มีสถานที่ในการจัดงานรื่นเริง	๓.๒๑	.๙๓๗	ปานกลาง
๑๐. มีพิธีกรหรือมัคทายกในการอำนวยความสะดวก	๓.๙๓	.๘๕๐	มาก
ภาพรวม	๓.๖๑	.๔๗๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ในข้อมีสถานที่ในการจัดงานรื่นเริง, มีกองอำนวยการฌาปนกิจสถานภายในวัด (สำนักงาน) และการจัดทำฎระเบียบการใช้วัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ชัดเจน อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่นที่เหลือ พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมาก

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ สถานภาพอายุ พรรษา ระดับการศึกษานักธรรม ระดับการศึกษาเปรียญธรรม และระดับการศึกษาสามัญ โดยแสดงการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) การทดสอบค่าที (t - test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ดังตารางที่ ๔.๗ - ๔.๑๒

สมมติฐานที่ ๑ พระภิกษุและสามเณร ที่มีสถานภาพต่างกัน มีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบทัศนะของพระภิกษุและสามเณร ต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามสถานภาพ

(n = ๓๕๒)

ประสิทธิภาพการ บริหารงานของเจ้าอาวาส ในจังหวัดนนทบุรี	สถานภาพ				t	Sig.
	พระภิกษุ (๒๘๕ รูป)		สามเณร (๖๗ รูป)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการบำรุงรักษาวัด จัด กิจการและศาสน สมบัติ	๓.๗๖	.๔๐๘	๓.๘๕	.๓๘๘	- ๑.๗๐๐	.๐๙๐
๒. ด้านการบริหารและการ ปกครอง	๓.๕๖	.๕๕๗	๓.๕๗	.๕๕๒	- .๑๒๙	.๘๙๘
๓. ด้านการศึกษา อบรม และสั่งสอน	๓.๙๕	.๕๒๑	๓.๙๕	.๕๒๖	.๑๑๘	.๙๐๖
๔. ด้านการให้ความสะดวก ในการบำเพ็ญกุศล	๓.๖๑	.๔๘๖	๓.๖๓	.๔๓๖	- .๒๘๒	.๗๗๘
รวม	๓.๗๒	.๔๐๙	๓.๗๕	.๓๘๙	- .๕๑๔	.๖๐๘

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีสถานภาพต่างกัน มีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าพระภิกษุและสามเณร ที่มีสถานภาพต่างกัน มีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๒ พระภิกษุและสามเณร ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบทัศนคติของพระภิกษุและสามเณร ต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามอายุ

(n = ๓๕๒)

ประสิทธิภาพการ บริหารงานของ เจ้าอาวาส ในจังหวัดนนทบุรี	อายุ								F	Sig.
	ต่ำกว่า ๒๐ ปี (๗๐ รูป)		๒๐ – ๓๐ ปี (๑๓๐ รูป)		๓๑ – ๔๐ ปี (๖๘ รูป)		๔๑ ปีขึ้นไป (๘๔ รูป)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑. ด้านการบำรุงรักษา วัดจัดกิจการและ ศาสนสมบัติ	๓.๘๑	.๔๐๖	๓.๗๘	.๔๑๓	๓.๗๙	.๔๐๔	๓.๗๓	.๓๙๗	.๖๕๐	.๕๕๔
๒. ด้านการบริหารและ การปกครอง	๓.๕๔	.๕๗๓	๓.๕๓	.๕๔๑	๓.๕๗	.๕๘๒	๓.๖๒	.๕๔๓	.๕๑๒	.๖๗๔
๓. ด้านการศึกษา อบรม และสั่งสอน	๓.๙๔	.๕๒๐	๓.๙๔	.๕๓๒	๔.๐๑	.๕๓๔	๓.๙๔	.๕๐๒	.๓๓๕	.๘๐๐
๔. ด้านการให้ความ สะดวกในการบำเพ็ญ กุศล	๓.๖๓	.๔๖๖	๓.๖๑	.๔๗๒	๓.๖๗	.๔๕๙	๓.๕๗	.๕๐๖	.๔๙๐	.๖๘๙
รวม	๓.๗๓	.๔๐๑	๓.๗๒	.๔๑๕	๓.๗๖	.๔๐๕	๓.๗๑	.๓๙๘	.๒๐๓	.๘๙๔

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๓ พระภิกษุและสามเณร ที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบทักษะของพระภิกษุและสามเณร ต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตาม
พรรษา (n = ๓๕๒)

ประสิทธิภาพการ บริหารงานของ เจ้าอาวาส ในจังหวัดนนทบุรี	พรรษา												F	Sig.
	๑ – ๕ พรรษา (๑๑๖ รูป)		๖ – ๑๐ พรรษา (๗๒ รูป)		๑๑ – ๑๕ พรรษา (๓๓ รูป)		๑๖ – ๒๐ พรรษา (๒๐ รูป)		ตั้งแต่ ๒๑ พรรษา เป็นต้นไป (๑๖ รูป)		ไม่มีพรรษา (๙๕ รูป)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑. ด้านการบำรุงรักษา วัดจัดกิจการและ ศาสนสมบัติ	๓.๗๓	.๓๙๘	๓.๘๗	.๔๕๓	๓.๗๘	.๓๘๖	๓.๗๕	.๓๑๕	๓.๖๑	.๓๓๓	๓.๘๐	.๔๐๒	๑.๗๘๕	.๑๑๕
๒. ด้านการบริหารและ การปกครอง	๓.๕๕	.๕๗๔	๓.๕๖	.๕๒๗	๓.๕๗	.๕๕๓	๓.๖๐	.๕๓๔	๓.๕๙	.๕๒๖	๓.๕๖	.๕๖๕	.๐๓๖	.๙๙๙
๓. ด้านการศึกษา อบรม และสั่งสอน	๓.๙๓	.๕๓๘	๔.๐๑	.๕๑๖	๓.๙๒	.๕๒๘	๓.๙๘	.๕๐๖	๓.๙๗	.๕๐๐	๓.๙๔	.๕๑๙	.๒๓๕	.๙๔๗
๔. ด้านการให้ความ สะดวกในการบำเพ็ญ กุศล	๓.๖๓	.๕๐๒	๓.๖๑	.๔๖๙	๓.๖๕	.๔๑๒	๓.๕๒	.๔๐๖	๓.๔๖	.๕๓๓	๓.๖๓	.๔๗๖	.๕๕๒	.๗๑๔
รวม	๓.๗๑	.๔๒๑	๓.๗๖	.๔๐๖	๓.๗๓	.๔๒๐	๓.๗๑	.๓๖๗	๓.๖๖	.๓๙๒	๓.๗๓	.๓๙๗	.๒๕๒	.๙๓๙

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบทัศนะของพระภิกษุและสามเณร ต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามระดับการศึกษานักธรรม

(n = ๓๕๒)

ประสิทธิภาพการบริหารงาน เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี	ระดับการศึกษานักธรรม								F	Sig.
	นักธรรมตรี (๗๔ รูป)		นักธรรมโท (๔๕ รูป)		นักธรรมเอก (๑๓๐ รูป)		ไม่มีวุฒินักธรรม (๑๐๓ รูป)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการบำรุงรักษาวัดจัด กิจการและ ศาสนสมบัติ	๓.๗๖	.๓๙๕	๓.๗๙	.๔๑๙	๓.๘๐	.๔๒๓	๓.๗๕	.๓๘๗	.๔๓๐	.๗๓๒
๒. ด้านการบริหารและการ ปกครอง	๓.๕๒	.๕๑๓	๓.๕๖	.๕๖๔	๓.๕๙	.๕๘๑	๓.๕๖	.๕๕๓	.๒๒๔	.๘๗๙
๓. ด้านการศึกษา อบรมและ สั่งสอน	๓.๘๘	.๕๐๓	๓.๙๖	.๕๒๓	๔.๐๑	.๕๕๕	๓.๙๔	.๔๘๘	.๙๙๐	.๓๙๘
๔. ด้านการให้ความสะดวกใน การบำเพ็ญกุศล	๓.๕๕	.๔๓๔	๓.๖๒	.๔๘๙	๓.๖๕	.๔๘๑	๓.๖๑	.๔๙๔	.๗๗๕	.๕๐๙
รวม	๓.๖๘	.๓๙๕	๓.๗๓	.๓๘๓	๓.๗๖	.๔๒๙	๓.๗๑	.๓๙๑	.๗๕๘	.๕๑๘

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกันทุกด้าน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๕ พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบทัศนคติของพระภิกษุและสามเณร ต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามระดับการศึกษาเปรียญธรรม

(n = ๓๕๒)

ประสิทธิภาพการบริหารงาน เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี	ระดับการศึกษาเปรียญธรรม								F	Sig.
	ประโยค ๑ -๒ – ป.ธ. ๓ (๖๒ รูป)		ป.ธ.๔ – ป.ธ.๖ (๔๕ รูป)		ป.ธ.๗ – ป.ธ.๙ (๒๓ รูป)		ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม (๒๒๒ รูป)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการบำรุงรักษาวัดจัด กิจการและ ศาสนสมบัติ	๓.๘๐	.๓๗๙	๓.๘๕	.๔๖๒	๓.๘๐	.๓๘๗	๓.๗๕	.๔๐๓	.๘๗๔	.๔๕๕
๒. ด้าน การ บริหาร และ การปกครอง	๓.๕๐	.๕๑๒	๓.๖๒	.๖๒๔	๓.๕๗	.๕๕๗	๓.๕๖	.๕๕๕	.๔๐๘	.๗๔๗
๓. ด้านการศึกษา อบรมและ สั่งสอน	๓.๙๓	.๔๗๖	๔.๐๐	.๖๑๑	๔.๐๐	.๕๗๑	๓.๙๕	.๕๑๑	.๒๖๐	.๘๕๕
๔. ด้านการให้ความสะดวกใน การบำเพ็ญกุศล	๓.๕๙	.๔๓๖	๓.๖๗	.๔๕๓	๓.๖๙	.๔๘๑	๓.๖๐	.๔๙๒	.๔๗๕	.๗๐๐
รวม	๓.๗๐	.๓๖๒	๓.๗๙	.๔๖๔	๓.๗๖	.๔๑๖	๓.๗๒	.๔๐๔	.๔๘๘	.๖๙๑

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกันทุกด้าน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๖ พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาสามัญต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบทักษะของพระภิกษุและสามเณร ต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามระดับการศึกษาสามัญ

(n = ๓๕๒)

ประสิทธิภาพการบริหารงาน เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี	ระดับการศึกษาสามัญ						F	Sig.
	ต่ำกว่าปริญญาตรี (๒๖๔ รูป)		ปริญญาตรี (๗๗ รูป)		สูงกว่าปริญญาตรี (๑๑ รูป)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการบำรุงรักษาวัดจัด กิจการและ ศาสนสมบัติ	๓.๗๗	.๔๐๒	๓.๘๐	.๔๑๗	๓.๗๐	.๔๓๑	.๓๑๘	.๗๒๘
๒. ด้านการบริหารและ การปกครอง	๓.๕๕	.๕๖๐	๓.๖๐	.๕๓๕	๓.๔๕	.๕๙๒	.๓๙๙	.๖๗๑
๓. ด้านการศึกษา อบรมและ สั้สอน	๓.๙๔	.๕๒๓	๔.๐๑	.๔๙๑	๓.๘๓	.๖๗๗	.๘๐๐	.๔๕๐
๔. ด้านการให้ความสะดวกใน การบำเพ็ญกุศล	๓.๖๒	.๔๗๕	๓.๖๑	.๔๘๘	๓.๖๔	.๔๔๑	.๐๒๕	.๙๗๕
รวม	๓.๗๒	.๔๐๕	๓.๗๕	.๓๙๔	๓.๖๕	.๔๘๙	.๓๕๖	.๗๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาสามัญต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาสามัญต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกันทุกด้าน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๔ ปัญหาการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

ปัญหาการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จากแบบสอบถามปลายเปิด ตามทัศนะของพระภิกษุและสามเณร ในสังกัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ (๒) ด้านการบริหารและการปกครอง (๓) ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน (๔) ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล ดังปรากฏตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๓ ปัญหาการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของพระภิกษุและสามเณร ในสังกัด

(n = ๑๕๕)		
ปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
๑. ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ	๕๘	๓๗.๔๑
๒. ด้านการบริหารและการปกครอง	๒๐	๑๒.๙๐
๓. ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน	๑๐	๖.๔๕
๔. ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล	๖๗	๔๓.๒๒

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่ตอบแบบสอบถามปลายเปิด มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ในด้านต่างๆ ดังนี้ ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล จำนวน ๖๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๒๒ ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ จำนวน ๕๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๔๒ ด้านการบริหารและการปกครอง จำนวน ๒๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๙๑ และด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน จำนวน ๑๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖.๔๕ ตามลำดับ

๔.๕ ปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

ตารางที่ ๔.๑๔ ปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ (๒) ด้านการบริหารและการปกครอง (๓) ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน (๔) ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล ดังปรากฏตามตารางต่อไปนี้

ปัญหา	แนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาส
๑. ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ - วัดในจังหวัดนนทบุรี ส่วนใหญ่ยังไม่มี การจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ เนื่องจากไม่มีงบประมาณในการจัดการดูแล - บางวัดมีปัญหาเรื่องความสะอาดภายในวัด หรือบริเวณรอบนอกของวัด เนื่องจากไม่มีการจัดเก็บที่ถูกต้อง - บางวัดมีโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีสภาพทรุดโทรม เนื่องจากไม่มีการซ่อมแซม	- ทางวัดควรแบ่งสรรงบประมาณบางส่วน เพื่อใช้ในการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ ซึ่งจะช่วยให้วัดทราบว่ามีครุภัณฑ์ใดบ้างภายในวัด รวมทั้งทราบว่ามีครุภัณฑ์ใดบ้างที่จะต้องจัดซื้อหรือจำหน่ายออกไป - ควรจัดให้มีการทำความสะอาดและปรับทัศนียภาพภายในและรอบนอกบริเวณวัดให้มีความสวยงาม ร่มรื่น เพื่อให้วัดเป็นที่ที่ร่มเย็นสำหรับพระภิกษุ สามเณร และญาติโยมที่เข้ามาภายในวัด - โบราณสถานและโบราณวัตถุ ถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และบ่งบอกถึงวัฒนธรรมและความเป็นมาของชุมชนได้เป็นอย่างดี จึงควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและซ่อมแซม เพื่อให้โบราณสถานและโบราณวัตถุยังคงอยู่คู่วัดต่อไป
๒. ด้านการบริหารและการปกครอง - ระยะเวลาในการประชุมแต่ละครั้งห่างกันนานเกินไป ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการติดตามงาน - บางวัดมีการรวมศูนย์กลางการปกครองไปที่เจ้าอาวาสเพียงผู้เดียว ทำให้ในบางครั้งการดูแลอาจไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร	- ควรมีการจัดประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้ง เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานและทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น - ควรมีการกระจายอำนาจการปกครองออกไปยังผู้ที่มีส่วนร่วมในการบริหารและการปกครอง เพื่อให้การบริหารและการปกครองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ ๔.๑๓ (ต่อ)

ปัญหา	แนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาส
๓. ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน - ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการอบรมพระภิกษุและสามเณร มิใช่เพียงพอ โดยเฉพาะในด้านการเรียนนักธรรม ทำให้ต้องไปเรียนที่วัดอื่นที่มีความพร้อมมากกว่า - ไม่มีการอบรมครูพระ ทำให้เกิดการคลาดเคลื่อนครูพระที่จะทำหน้าที่ในการสอนหนังสือทั้งในแผนกบาลีและแผนกธรรม	- ควรส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนนักธรรมภายในวัด และควรสนับสนุนให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นครูสอนนักธรรม - ควรจัดให้มีการอบรมครูพระทุก ๖ เดือน รับรองโดยกรมศาสนา รวมทั้งพระวิทยากร ตามแผนกหน้าที่ต่างๆ เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้ได้บุคลากรทางศาสนาที่มีประสิทธิภาพ
๔. ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล - การติดต่อบางครั้งไม่สะดวก เนื่องจากไม่มีหน่วยงานหรือสำนักงานภายในวัด ทำให้ไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรง จึงทำให้เกิดความไม่สะดวกขึ้น - การจัดกิจกรรมไม่ทั่วถึง บางครั้งซ้ำซ้อนทำให้เกิดความคลาดเคลื่อน ทำให้ญาติโยมไม่ได้รับความสะดวกเท่าที่ควร - พิธีกร หรือมัคทายก บางวัดยังทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์และไม่ถูกต้องตามรูปแบบประเพณี - สถานที่จอดรถภายในวัดคับแคบจนเกินไปทำให้ญาติโยมที่มาติดต่อหรือมาทำบุญที่วัดเกิดความไม่สะดวก	- ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือสำนักงานและจัดให้มีผู้รับผิดชอบ เพื่อให้ความสะดวกแก่ญาติโยมที่มาติดต่อประสานงานกับทางวัด - ควรจัดให้มีผู้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนและคลาดเคลื่อน และควรมีการวางกฎระเบียบที่ชัดเจน - ควรมีการจัดอบรมพิธีกร หรือมัคทายกขึ้นในจังหวัดเพื่อให้มัคทายกมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ที่จำเป็น เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและเป็นรูปแบบเดียวกัน - ควรจัดให้มีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ญาติโยมที่มาทำบุญหรือติดต่อในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของพระภิกษุ สามเณรในสังกัด

๒. เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของพระภิกษุ สามเณรในสังกัด โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๓. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางในการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่พระภิกษุ และสามเณรในจังหวัดนนทบุรี จำนวน ๓๕๒ รูป ซึ่งผู้ศึกษาทำการสำรวจ (Survey Research) และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires)

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที (t – test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ซึ่งสามารถสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ จำนวน ๒๘๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๑ มีอายุตั้งแต่ ๒๐ – ๓๐ ปี จำนวน ๑๓๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๙ มีพรรษาตั้งแต่ ๑ – ๕ พรรษา จำนวน ๑๑๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๓ มีระดับการศึกษานักธรรมเอก จำนวน ๑๓๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๙ ไม่มีระดับการศึกษาเปรียญธรรม จำนวน ๒๒๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๑ และมีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๖๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๕

๕.๑.๒ ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ และเมื่อพิจารณาเป็นด้าน สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ อยู่ในระดับปานกลาง

๒) ด้านการบริหารและการปกครอง อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๖ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกข้อ ยกเว้นข้อ การจัดทำทะเบียนประวัติพระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัด, ทำรายงานการประชุมทุกครั้ง เมื่อมีการประชุม และการจัดสวัสดิการภายในวัดให้แก่ พระภิกษุ สามเณร และบุคคลภายใน อยู่ในระดับปานกลาง

๓) ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔) ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ในข้อมีสถานที่ในการจัดงานรีนเริง, มีกองอำนวยการฌาปนสถานภายในวัด (สำนักงาน) และการจัดทำกฎระเบียบการใช้วัสดุครุภัณฑ์ ที่ชัดเจน อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับข้ออื่นที่เหลือพระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมาก

๕.๑.๓ ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

๑) พระภิกษุและสามเณร ที่มีสถานภาพต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีสถานภาพต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

๒) พระภิกษุและสามเณร ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกันทุกด้าน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓) พระภิกษุและสามเณร ที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกันทุกด้าน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔) พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกันทุกด้าน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕) พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกันทุกด้าน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๖) พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาสามัญต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาสามัญต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกันทุกด้าน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓ ปัญหาการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

ผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่ตอบแบบสอบถามปลายเปิด มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ในด้านต่างๆดังนี้ ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล จำนวน ๖๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๒๒ ด้านการบำรุงรักษา วัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติ จำนวน ๕๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๔๒ ด้านการบริหารและการปกครอง จำนวน ๒๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๙๑ และด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน จำนวน ๑๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖.๔๕ ตามลำดับ

๕.๑.๔ ปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

๑. ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและ ศาสนสมบัติ

- วัดในจังหวัดนนทบุรี ส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ เนื่องจากไม่มีงบประมาณในการจัดการดูแล
- บางวัดมีปัญหาเรื่องความสะอาดภายในวัด หรือบริเวณรอบนอกของวัด เนื่องจากไม่มีการจัดเก็บที่ถูกต้อง
- บางวัดมีโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีสภาพทรุดโทรม เนื่องจากไม่มีการซ่อมแซม

แนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและ ศาสนสมบัติ

- ทางวัดควรแบ่งสรรงบประมาณบางส่วนเพื่อใช้ในการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ ซึ่งจะทำให้วัดทราบว่ามีครุภัณฑ์ใดบ้างภายในวัด รวมทั้งทราบว่ามีครุภัณฑ์ใดบ้างที่จะต้องจัดซื้อหรือจำหน่ายออกไป
- ควรจัดให้มีการทำความสะอาดและปรับทัศนียภาพภายในและรอบนอกบริเวณวัดให้มีความสวยงาม ร่มรื่น เพื่อให้วัดเป็นที่ที่ร่มเย็นสำหรับพระภิกษุ สามเณร และญาติโยมที่เข้ามาภายในวัด
- โบราณสถานและโบราณวัตถุ ถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และปกป้องถึงวัฒนธรรมและความเป็นมาของชุมชนได้เป็นอย่างดี จึงควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและซ่อมแซม เพื่อให้โบราณสถานและโบราณวัตถุยังคงอยู่คู่วัดต่อไป

๒. ด้านการบริหารและการปกครอง

- ระยะเวลาในการประชุมแต่ละครั้งห่างกันนานเกินไป ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการติดตามงาน
- บางวัดมีการรวมศูนย์กลางการปกครองไปที่เจ้าอาวาสเพียงผู้เดียว ทำให้ในบางครั้งการดูแลอาจไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร

แนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสด้านการบริหารและการปกครอง

- ควรมีการจัดประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้ง เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานและทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- ควรมีการกระจายอำนาจการปกครองออกไปยังผู้ที่มีส่วนร่วมในการบริหารและการปกครอง เพื่อให้การบริหารและการปกครองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓. ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน

- ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการอบรมพระภิกษุ และสามเณร มิใช่เพียงพอ โดยเฉพาะในด้านการเรียนนักธรรม ทำให้ต้องไปเรียนที่วัดอื่นที่มีความพร้อมมากกว่า
- ไม่มีการอบรมครูพระ ทำให้เกิดการคลาดเคลื่อนครูพระที่จะทำหน้าที่ในการสอนหนังสือทั้งในแผนกบาลีและแผนกธรรม

แนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน

- ควรส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนนักธรรมภายในวัด และควรสนับสนุนให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นครูสอนนักธรรม
- ควรจัดให้มีการอบรมครูพระทุก ๖ เดือน รับรองโดยกรมศาสนา รวมทั้งพระวิทยากร ตามแผนกหน้าที่ต่างๆ เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้ได้บุคลากรทางศาสนาที่มีประสิทธิภาพ

๔. ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

- การติดต่อบางครั้งไม่สะดวก เนื่องจากไม่มีหน่วยงานหรือสำนักงานภายในวัด ทำให้ไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรง จึงทำให้เกิดความไม่สะดวกขึ้น
- การจัดคิวกิจนิมนต์ไม่ทั่วถึง บางครั้งซ้ำซ้อนทำให้เกิดความคลาดเคลื่อน ทำให้ญาติโยมไม่ได้รับความสะดวกเท่าที่ควร
- พิธีกร หรือมัคทายก บางวัดยังทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์และไม่ถูกต้องตามรูปแบบประเพณี
- สถานที่จอดรถภายในวัดคับแคบจนเกินไปทำให้ญาติโยมที่มาติดต่อหรือมาทำบุญที่วัดเกิดความไม่สะดวก

แนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

- ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือสำนักงานและจัดให้มีผู้รับผิดชอบ เพื่อให้ความสะดวกแก่ญาติโยมที่มาติดต่อประสานงานกับทางวัด
- ควรจัดให้มีผู้รับผิดชอบในการจัดคิวกิจนิมนต์ เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนและคลาดเคลื่อน และควรมีการวางกฎระเบียบที่ชัดเจน
- ควรมีการจัดอบรมพิธีกร หรือมัคทายกขึ้นในจังหวัดเพื่อให้มัคทายกมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ที่จำเป็น เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและเป็นรูปแบบเดียวกัน
- ควรจัดให้มีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ญาติโยมที่มาทำบุญหรือติดต่อในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

จากผลการวิจัย พบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีประสิทธิภาพการบริหารงานในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีหลักในการปฏิบัติงานที่ดี มีวิสัยทัศน์ที่สร้างสรรค์และสามารถดำเนินกิจการต่างๆ ภายในวัดได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้กิจการต่างๆ ภายในวัดประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งสร้างความเลื่อมใสและศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี อันเป็นหลักประกันถึงความยั่งยืนของพระพุทธศาสนาสืบไป เมื่อพิจารณารายด้านมีประเด็นที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

๑. ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและ ศาสนสมบัติ ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีประสิทธิภาพการบริหารงาน ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัด อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความทุ่มเทและเอาใจใส่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาวัด ไม่ว่าจะเป็นการซ่อมแซม ปรับปรุงหรือตกแต่งต่อเติม วิหาร โบสถ์ อาคารสถานที่ หรือการวางแผนและแผนผังภายในวัดเพื่อปรับทัศนียภาพภายในวัดให้สวยงาม และพัฒนาไปได้ด้วยดี ซึ่งการที่วัดมีสถานที่ที่พร้อมจะสามารถรองรับการจัดการงานอื่นภายในวัดได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น เช่น การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแพร่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น รวมตลอดไปถึงการจัดการด้านรายรับและรายจ่ายภายในวัด และการเป็นตัวแทนของวัดในเรื่องต่างๆ เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่เจ้าอาวาสที่จะต้องดูแลรักษาและปฏิบัติเพื่อให้งานด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดดำเนินการไปได้ด้วยดี

๒. ด้านการบริหารและการปกครอง ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีประสิทธิภาพการบริหารงาน ด้านการบริหารและการปกครอง อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถของเจ้าอาวาสในการบริหารงานตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ในการบริหารงานนั้นเจ้าอาวาสต้องบริหารทั้งคน งานและทรัพยากร ตลอดจนเวลาเพื่อให้งานกิจการคณะสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ อันจะยังผลให้เกิดความผาสุกขึ้นภายในวัด และส่งผลให้การปกครองสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี ถูกต้องตามครรลองคลองธรรมแห่งพระธรรมวินัยต่อไป

๓. ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีประสิทธิภาพการบริหารงานด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงถึงความเอาใจใส่ของเจ้าอาวาสที่มีต่อพระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด โดยการส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัดได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนทั้งในแผนกธรรมและบาลี ตลอดจนสนับสนุนการศึกษาในแผนกสามัญ เพื่อให้พระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัดได้มีโอกาสเพิ่มพูน

ความรู้ ประสบการณ์ ซึ่งจะทำให้พระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพและเพียบพร้อมไปด้วยความรู้ความสามารถซึ่งจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การที่เจ้าอาวาสสนับสนุนส่งเสริมและให้โอกาสในการศึกษาจะยังประโยชน์ให้แก่วัดด้วย เพราะเมื่อพระภิกษุ สามเณรและศิษย์ ตลอดจนบุคคลผู้อยู่ใต้การปกครองมีความรู้ และเพียบพร้อมไปด้วยประสบการณ์จะสามารถนำเอาความรู้เหล่านั้นไปช่วยกันพัฒนาให้วัดมีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

๔. ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล ผลการวิจัยพบว่าเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีประสิทธิภาพการบริหารงานด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์อันยาวไกลของเจ้าอาวาสในการพัฒนาสิ่งต่างๆ ที่จะช่วยเพิ่มความสะดวกให้แก่พุทธศาสนิกชนในการมาวัด ในโอกาสต่างๆ เช่น งานการกุศลประจำปีหรืองานจรของวัด งานบำเพ็ญกุศลต่างๆ ซึ่งเมื่อผู้ที่มาวัดได้รับความสะดวกสบายก็จะทำให้เกิดความประทับใจ สุขใจ และอยากที่จะกลับมาวัดอีก

จากการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพ อายุ พรรษา ระดับการศึกษาสามัญ ระดับการศึกษาเปรียญธรรม และระดับการศึกษานักธรรม พบว่า

พระภิกษุและสามเณร ที่มีสถานภาพต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่าไม่ว่าพระภิกษุหรือสามเณรที่อยู่ภายใต้การดูแลของเจ้าอาวาส มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสไม่ต่างกัน อาจเป็นเพราะการทุ่มเทเอาใจใส่และพร้อมที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ภายในวัดให้มีความเจริญและสวยงามจนปรากฏเป็นรูปธรรมจนเป็นที่ยอมรับของพระภิกษุ สามเณร ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาขวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว) ที่ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต พบว่าพระภิกษุ สามเณร ที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสังฆาธิการ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน (Sig = .๐๒๖) จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้^๑

พระภิกษุและสามเณร ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าอายุของผู้ที่อยู่ใต้การปกครองไม่ใช่สิ่งสำคัญที่ทำให้ทัศนคติที่มีต่อประสิทธิภาพการทำงานของ

^๑พระมหาขวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๙๗.

เจ้าอาวาสเปลี่ยนแปลงไป เมื่อเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีความวิริยะอุตสาหะ ทุ่มเทและเอาใจใส่สิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจการภายนอกหรือภายในวัดจนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของพระภิกษุ และสามเณรอายุจึงไม่ใช่สิ่งที่ทำให้เกิดทัศนคติที่มีต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรวิทย์ บุญยะดาษ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส : กรณีศึกษาจังหวัดเลยพบว่า อายุและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ไม่มีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาสอย่างมีนัยที่สำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^๒

พระภิกษุและสามเณร ที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระภิกษุและสามเณรมีความคิดเห็นตรงกันว่าเจ้าอาวาสบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับของพระภิกษุและสามเณรในสังกัด การบวชก่อนหรือหลังไม่ว่าจะมีพรรษาหรือไม่ก็ตามการบวชของพระภิกษุหรือสามเณร ถือเป็นโอกาสที่ดี ที่จะได้เข้ามาเก็บเกี่ยวความรู้และศึกษาพระธรรมวินัย และได้มีโอกาสในการฝึกฝนตนเองให้มีความรู้ตลอดจนการเสียสละและรู้จักความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและต่อสังคม ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระพิพัฒนภาสณ์ บุญเทียน ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา พบว่าเจ้าอาวาสที่มีพรรษาต่างกัน มีพฤติกรรมกรรมการบริหารวัดโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า เจ้าอาวาสที่มีพรรษามาก ปานกลาง และน้อย มีค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรมกรรมการบริหารวัดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ในทุกด้าน^๓

พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า ระดับการศึกษานักธรรมที่แตกต่างกัน ไม่มีผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาส แม้พระภิกษุและสามเณรที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิการศึกษานักธรรม แต่พระภิกษุและสามเณร ก็เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องหลักพระธรรมวินัยและงานด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นอย่างดี ทั้งนี้เป็นเพราะการให้ความเอาใจใส่และการ

^๒วรวิทย์ บุญยะดาษ, “ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส : กรณีศึกษาจังหวัดเลย”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^๓พระพิพัฒนภาสณ์ บุญเทียน, “การศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

เล็งเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญในการให้การศึกษาของเจ้าอาวาสนั่นเอง ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหามณเฑียร วรธมโม (ซ้ายเกลี้ยง) ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา พบว่า พระสังฆาธิการ ที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรมต่างก็มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงาไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^๔

พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อาจเป็นเพราะพระภิกษุและสามเณรเป็นผู้ครองตนอยู่ในสมณะเพศซึ่งต้องประพฤติตนให้อยู่ในศีล อันเป็นข้อวัตรปฏิบัติและยึดเหนี่ยวจิตใจอยู่แล้ว จึงมีพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่เหมือนๆ กันและมีมุมมองของชีวิตสมณะเพศที่คล้ายๆ กัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการวิจัย พระมหาทองดี อภิณฺจโน (ศรีตระกูล) ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตภาษีเจริญและเขตบางแค กรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาบาลีต่างกันมีความคิดเห็น ต่อภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๑ จึงยอมรับสมมติฐาน^๕

พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาสามัญต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่าแม้การศึกษาต่างกัน การแสดงทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสก็ไม่ต่างกันเพราะเมื่อเจ้าอาวาสได้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ จนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาแล้วย่อมไม่ทำให้เกิดข้อสงสัยหรือความคิดที่แตกต่างกัน เมื่อเจ้าอาวาสทุ่มเททั้งกำลังกาย กำลังใจ แรงงาน พลังความคิดตลอดจนสามารถสร้างความไว้วางใจและสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นจนสามารถพัฒนาวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลดีให้เกิดขึ้นแก่พระภิกษุ สามเณร ชุมชน และสังคมอันนำมาซึ่งความผาสุกสวัสดิ์แห่งบวรพระศาสนา อีกทั้งการบริหารงานของเจ้าอาวาสยังอยู่ภายใต้กรอบพระธรรมวินัยอันเคร่งครัด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความสามารถของเจ้าอาวาสในการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพนั่นเอง จึงไม่แปลกที่พระภิกษุ สามเณรจะมีทัศนคติที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุห์ชัชวาล ชำมะณี

^๔พระมหาทองดี อภิณฺจโน (ศรีตระกูล), “ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตภาษีเจริญและเขตบางแค กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๕ – ๑๓๖.

^๕พระมหามณเฑียร วรธมโม (ซ้ายเกลี้ยง), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๘๕.

ที่ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบริเวณชายแดน ไทย-ลาว จังหวัดเลยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบริเวณชายแดนไทย-ลาว จังหวัดเลย แตกต่างกันตามระดับการศึกษา^๖

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

๑. ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและ ศาสนสมบัติ เจ้าอาวาสควรเร่งส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณให้เกิดการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ต่างๆ ภายในวัด เพื่อให้ทราบจำนวนครุภัณฑ์ต่างๆ ภายในวัด อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรภายในวัดต่อไป นอกจากนี้เจ้าอาวาสควรส่งเสริมและพัฒนาภูมิทัศน์ทั้งภายนอกและภายในวัดให้สะอาดอยู่เสมอ ในกรณีที่วัดมีโบราณสถานหรือโบราณวัตถุอันเป็นที่เคารพของประชาชน เจ้าอาวาสต้องให้ความสนใจและความสำคัญเป็นพิเศษเพราะโบราณสถานหรือโบราณวัตถุเหล่านี้ เป็นเครื่องยืนยันถึงขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความเชื่อและเผ่าพันธุ์ที่ผ่านมาในอดีต จึงถือเป็นสิ่งล้ำค่าในด้านจิตใจที่ต้องทำนุบำรุงและรักษาไว้เพื่อให้ลูกหลานได้มีโอกาสรับรู้ต่อไป

๒. ด้านการบริหารและการปกครอง เจ้าอาวาสต้องกำหนดกรอบเวลาที่ชัดเจนในการบริหารงานหรือการประชุมทุกครั้ง เพื่อให้การทำงานเป็นระบบและสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างรวดเร็วตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงได้ การเอาใจใส่ของเจ้าอาวาสต่อผู้ใต้การปกครองถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก เมื่อเจ้าอาวาสถือว่าเป็นผู้นำการในการบริหารงาน เจ้าอาวาสจึงไม่ใช่เพียงสั่งการหรือประสานงานเท่านั้นเจ้าอาวาสยังต้องรู้จักการเลือกที่จะใช้คนให้เหมาะสมกับการด้วย จึงไม่ควรกระจุ๊กจุกไว้ที่ใครคนใดคนหนึ่งแต่ต้องกระจายงานเพื่อให้ทุกคนได้แสดงศักยภาพออกมาซึ่งจะส่งผลดีให้เกิดขึ้นในการทำงานนั่นเอง

๓. ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน เจ้าอาวาสต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ทั้งในแผนกธรรม บาลี สามัญ และความรู้เทคนิควิธีการในด้านอื่นๆ อันจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และคุณภาพการศึกษา เพราะเมื่อพระภิกษุ สามเณร มีความรู้ก็จะทำให้การกิจการต่างๆ ของคณะสงฆ์ดำเนินไปได้ด้วยดีและมีประสิทธิภาพ

^๖ พระครูสมุห์ชัชวาล ชำมะณี, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบริเวณชายแดนไทย-ลาวจังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

๔. ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เจ้าอาวาสต้องให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นพิเศษเพราะถือว่าเป็นเรื่องที่ใกล้ชิดและมีผลต่อความรู้สึกของพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาภายในวัด ซึ่งหากวัดใดมีการจัดการที่ดี มีความสะดวกเอื้อต่อการบำเพ็ญกุศลต่างๆ ญาติโยมก็จะนิยมเข้าวัดนั้น ซึ่งหากมีญาติโยมหรือผู้มีจิตศรัทธาเข้ามาในวัดมากก็จะทำให้วัดมีความเจริญตามไปด้วยเช่นกัน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาส เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพการบริหารซึ่งจะมีช่วยให้เกิดการกระตุ้นหรือความต้องการพัฒนาประสิทธิภาพต่อไป

๒. ควรศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาส เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนผู้มีส่วนสำคัญที่จะทำให้พระพุทธศาสนายั่งยืนอยู่ได้สืบไป

๓. ควรศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในทุกภาค เพื่อก่อให้เกิดการเปรียบเทียบและกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสให้สูงขึ้น อันจะส่งผลดีต่อวัด ชุมชน และสังคม

๔. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาขีดความสามารถของเจ้าอาวาสในด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์

๕. ควรมีการศึกษาและวิเคราะห์หลักธรรมต่างๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.

_____. คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

_____. คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. วินัยบัญญัติปกครองชั้นตรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕.

_____. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : เอ พี กราฟฟิค ดีไซน์, ๒๕๓๙.

_____. ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕.

กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม. การพัฒนาวัดเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓.

กิริติ ศรีวิเชียร. อดีต ปัจจุบัน และอนาคตแห่งบทบาทของสังฆมณฑล ในการแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.

ติน ปรัชญพฤกษ์. ศัพทรัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ ๙. นนทบุรี : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.

บุญชม ศรีสะอาด. วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๗.

บุญทัน ดอกไธสง. การจัดองค์การ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

บุญร่วม เทียมจันทร์. เจ้าอาวาส เจ้าพนักงาน ใครกำหนด?. กรุงเทพมหานคร : สามดี พรินต์ อีคิวแมนท์, ๒๕๔๖.

บุญศรี พานะจิตต์. ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์. การบริหารงานบุคคล .กรุงเทพมหานคร : กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐.

ประเวศ วะสี. พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). การคณะสงฆ์และการพระศาสนา .กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____. วัดช่วยชาวบ้านอย่างไร. การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของคณะสงฆ์ไทย .มปป. : มปป.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). พระสงฆ์กับการศึกษาไทยในบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา . กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

พระมหาเสริมชัย ชยมงคล. การบริหารวัด.กรุงเทพมหานคร : วิชั่นอาร์ต คอร์ปอเรชั่น, ๒๕๔๑.

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การปกครองคณะสงฆ์ไทย .กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุรหมฺรสี). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ไพบุลย์ ช่างเรียน. วัฒนธรรมการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒.

พิน ดอกบัว. วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุรพาสาน์, ๒๕๕๐.

ภาวิตา ธาราศิริสุทธิและวิบูลย์ ไตรณะบุตร. หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา.กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :

นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศไทย

ไทย. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๐๓.

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ. การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา โครงการประชุมพระ

สังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา

, ๒๕๔๗.

สิน พันธุ์พินิจ. เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด,

๒๕๔๗.

สุนทร สุภตะโยธิน. คู่มือสมณศักดิ์ สำหรับผู้บริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : กรังปรีซ์

อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๔๐.

อนันต์ วิริยพินิจ. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

๒๕๒๕.

(๒) บทความ :

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). “หน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาส” ในคู่มือพระสังฆาธิการ

ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. ฝ่ายฝึกอบรม กองแผนงาน

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). “พระสงฆ์กับกรมการศาสนา” ในกรมการศาสนาสู่

ทศวรรษแห่งการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

พระธรรมวรนายก (โอภาส นฺฺรุตติเมธี). “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรมปริทัศน์

๔๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พลสัณห์ โพธิ์ศรีทอง. “การนำ พระสงฆ์ (วัด) มาเป็นหลักในการแก้ปัญหาทางสังคมจิตวิทยา

ของเยาวชนไทยในยุคโลกาภิวัตน์” ในหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุค

โลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๘.

สมเด็จพระธีรญาณมุนี, คุณวัด, วารสารใบลาน ๕, (เมษายน – พฤษภาคม ๒๕๒๘) : ๑๐.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

กรมการศาสนา. “แนวทางการพัฒนาพระสังฆาธิการ”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

ขวัญใจ มีทิพย์. “ปัจจัยจูงใจที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีกองพันปฏิบัติการ

พิเศษ ๑ (คอมแมนโด) กองทัพอากาศ”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชา

รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

- คุณ โทชน์ และเทพพร มังธานี. “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดใน
พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ”.
รายงานการวิจัย .กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๖.
- ฉันทนา กล่อมจิต. “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา :
กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองผิง จังหวัดอุดรธานี”. รายงานการวิจัย .
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๖.
- ทวี เขจรกุล. “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๗.
- ธนาภรณ์ ลีสุริยาภรณ์. “การประเมินปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานกรณีศึกษาพนักงาน
บริษัท เอส. แอล. พาราวัต จำกัด”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.
สาขาวิชาการบริหารทั่วไป มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗.
- ธัญพร พงษ์โสภณ. “บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึกประชาชน
ชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการระดับ
เจ้าอาวาสจังหวัดกาญจนบุรี”. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต
(สื่อสารมวลชน). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.
- บุญช่วย จันทร์เข้า. “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัด ในเขตการ
ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา .บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔.
- บุศรา เข้มทอง. “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอ
เมือง จังหวัดชลบุรี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๒.
- ประเสริฐ มิ่งเมือง. “การศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานและลูกจ้าง งานรักษา
ความสะอาด กองอนามัยและ สิ่งแวดล้อม ที่มีผลต่อการจัดการมูลฝอย :
กรณีศึกษาเทศบาลเมืองแพร่”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการ
มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.
- ปรางกร บุตรโยจันโท. “คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของ
บุคลากรในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย”. วิทยานิพนธ์ศึกษา
ศาสตรมหาบัณฑิต .บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๘.

ปิยะวัฒน์ กอบบุญ. “ความพึงพอใจของพนักงานธนาคารแห่งประเทศไทย ที่มีต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานรักษาความปลอดภัยธนาคารแห่งประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๖.

ฝนทิพย์ จิตต์จาริก. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการทำงานเป็นทีมกับประสิทธิภาพในการทำงาน เป็นทีมของตัวแทนจำหน่ายรถยนต์มิตซูบิชิในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล”. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๕.

พระกิตติศักดิ์ วิทยาภรณ์. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานโดยการฝึกสมาธิ : กรณีศึกษา บมจ. ธนาคารกรุงไทย”. **ภาคินพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ)**. โครงการบัณฑิตศึกษาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙.

พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร. “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระครูสมุทรชัยวาล ชำมะณี. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบริเวณชายแดนไทยลาว จังหวัดเลย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๔.

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ชีรปญโญ. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระชนดล นาคพิพัฒน์. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีกุล. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๘.

พระพิพัฒน์ภัสร์ บุญเทียน. “การศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗.

พระพลชัย ขุนทอง ศึกษา. “ปัญหาการบริหารงานคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา .คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๐.**

พระมหากมล โปร่งใจ (ชนิดโร). “ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ อำเภอป่าซางจังหวัดลำพูน”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.**

พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม. “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต .บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.**

พระมหาชวลิต ชาดเมธี (คงแก้ว). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ :ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.**

พระมหาทนต์ชัย บุรณพิสุทธ์. “บทบาทของวัดในเขตชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.**

พระมหาทองดี อภิญาโน (ศรีตระกูล). “ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตภาษีเจริญและเขตบางแค กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.**

พระมหาบุญมี บุญวุฒโฒ (ขามเชิด). “ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการบริหารงานวัดของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเลย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.**

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ. “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล .(บัว ญาณสมฺปนฺโน).”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.**

พระมหาณเฑียร วรรณโม (ชัยเกลี้ยง). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.**

มนฤทัย ลากเฉลิมพงศ์. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานต้อนรับภาคพื้นประจำท่าอากาศยานกรุงเทพ ของบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน)”. **ภาค**

นิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. สาขาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
๒๕๔๘.

มนัส ภาคภูมิ และคณะ. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”. รายงานการวิจัย.กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการการศึกษา, ๒๕๔๐.

มาณี ไชยธีรานุวัณศิริ และคณะ. “ความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรในอุตสาหกรรมก่อสร้างไทย”. รายงานการวิจัย .นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.

ยงยศ ทศนะพยัคฆ์. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ในภาคใต้ของประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต .วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ,** ๒๕๔๐.

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์. “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาไทยคดีศึกษา).** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐.

วรวิทย์ บุญยะดาษ. “ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส : กรณีศึกษาจังหวัดเลย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย,** ๒๕๕๐.

วันวิสาข์ เกิดผล. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพของทีมงานของบริษัทในอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนประกอบยานยนต์ในจังหวัดสมุทรปราการ”. **สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. สาขาการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,** ๒๕๔๖.

สมศรี วีรานนท์. “การศึกษาการใช้ทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเขตการศึกษา ๑”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,** ๒๕๓๗.

สุริดา พึ่งรักษา. “ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของข้าราชการกองคนงานต่างตำรวจกรมการจัดหางาน”. **ภาคินพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,** ๒๕๔๓.

อดาพร สันติชนานนท์. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของ คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.).” **วิทยานิพนธ์**

มหบัณฑิต (สาขาวิชาพัฒนาสังคมนโยบายและการวางแผนทางสังคม). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๓.

อำพน ธรรมโชติ. “การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดเพชรบุรี”. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. สาขาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์

พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต). ความรู้เรื่องวัด. (เอกสารอัดสำเนา)

๒. ภาษาอังกฤษ

Ernest Dale. **Management : Theory and Practice**. .New York : McGraw-Hill, 1973

Herbert A. Simon. **Administrative Behavior**. New york : Macmillian, 1947.

Hutchinson. Jonh G.. **Organization : Theory and Classical Concepts** . New York : McGraw-Hill, 1967.

Koontz. Harold & Cyril O’ Donnell. **Principle of Management : An Analysis of Managerial Functions**. .New York : McGraw-Hill, 1972.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๔๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ /๓๗๗

วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาสม กลยาโณ, Ph.D.

ด้วย พระอธิการ ญาญ ธรรมสุโข รหัสนประจำตัวนิสิต ๕๑๐๑๔๐๔๕๔๗ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสม กลยาโณ
๒๐ ธ.ค. ๕๒

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๔๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ /๓๗๗

วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง

ด้วย พระอภิชาติ ฉายา ธมฺมสุทฺโธ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๑๐๑๔๐๔๕๔๗ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ได้รับทราบแล้ว
และขอรับแจ้ง
ให้เลขาฯ ทราบ

(ผศ.ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง)
หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
๒๖ ธ.ค. ๕๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร.โทรสาร ๐ - ๒๔๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๓๗๗

วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.พิเชฐ หังโต

ด้วย พระอภิชาติ ฉายา ธมมสุโข รหัสนประจำตัวนิสิต ๕๑๐๑๔๐๔๕๔๗ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

หัวหน้าภาควิชาวิทยาศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๓๖๐๑/๑๕๐
only sh
(ดร.พิเชฐ หังโต)
๑๕ ธ.ค. ๕๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๕๓๕ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ /๓๗๗

วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ชัชชัย ไชยสา

ด้วย พระอภิชาติ ฉายา ธมฺมสุโข รหัสประจำตัวนิสิต ๕๑๐๑๔๐๕๕๗ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๓๓๓๑๕๒๕๓๗

๓๓๓๑๕๒๕๓๗
๓๓๓๑๕๒๕๓๗

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๔๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๓๗๗

วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.อนุภูมิ ไชวเกษม

ด้วย พระอภิชาติ ฉายา ธมฺมสุทฺโธ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๑๐๑๔๐๔๕๔๗ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ดร.อัมพร ไชวเกษม
13 ธันวาคม ๒๕๕๒

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

หัวหน้าภาควิชาวิทยาศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๗๙

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๕-๒๑๒๓

๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบนมัสการ พระเดชพระคุณ พระธรรมกิตติมนิ เจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระอภิชาติ ฉายา ธมฺมสุทฺโธ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๑๐๑๔๐๔๕๕๓
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุในสังกัดการปกครองของพระเดชพระคุณจึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๕-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

๑๙ ก.พ. ๕๓
19 มี.ก. 53

ภาคผนวก ค
แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

๒. แบบสอบถามมีทั้งหมด ๓ ส่วน

ส่วนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ทั้ง ๔ ด้าน คือ

(๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ

(๒) ด้านการบริหารและปกครอง

(๓) ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน

(๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

ส่วนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตรวจสอบแบบสอบถาม ได้บอกถึงปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

๓. แบบสอบถามฉบับนี้ จะใช้สำหรับเก็บข้อมูลตามทัศนะของท่าน ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้อภิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาประสิทธิภาพการบริหารงานของ เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

๔. กรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง ผู้ศึกษาจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ และนำเสนอเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อสถานภาพของท่านแต่อย่างใด ผู้ศึกษาจึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบแบบสอบถามชุดนี้ให้ครบถ้วน

ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี จึงกราบขอบคุณทุกกรุ๊ปที่ตอบแบบสอบถาม มา ณ โอกาสนี้

พระอภิชาติ ฐมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์)

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน
หน้าข้อความต่อไปนี้

๑. สถานภาพ

☐ พระภิกษุ

☐ สามเณร

๒. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี

☐ ๒๐ - ๓๐ ปี

☐ ๓๑ - ๔๐ ปี

☐ ๔๑ ปีขึ้นไป

๓. พรรษา

☐ ๑ - ๕ พรรษา

☐ ๖ - ๑๐ พรรษา

☐ ๑๑ - ๑๕ พรรษา

☐ ๑๖ - ๒๐ พรรษา

☐ ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป

☐ ไม่มีพรรษา

๔. ระดับการศึกษานักธรรม

☐ นักธรรมตรี

☐ นักธรรมโท

☐ นักธรรมเอก

☐ ไม่มีวุฒินักธรรม

๕. ระดับการศึกษาเปรียญธรรม

☐ ประโยค ๑-๒ - ป.ธ.๓

☐ ป.ธ.๔ - ป.ธ.๖

☐ ป.ธ.๗ - ป.ธ.๙

☐ ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม

๖. ระดับการศึกษาสามัญ

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี

☐ ปริญญาตรี

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสใน จังหวัดนนทบุรี

คำชี้แจง

จากข้อความคำถามในแต่ละข้อ โปรดพิจารณาว่าประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับปฏิบัติที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านตามเกณฑ์ ดังนี้

๕ หมายถึงประสิทธิภาพการบริหารงาน	อยู่ในระดับ มากที่สุด
๔ หมายถึงประสิทธิภาพการบริหารงาน	อยู่ในระดับ มาก
๓ หมายถึงประสิทธิภาพการบริหารงาน	อยู่ในระดับ ปานกลาง
๒ หมายถึงประสิทธิภาพการบริหารงาน	อยู่ในระดับ น้อย
๑ หมายถึงประสิทธิภาพการบริหารงาน	อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

ประสิทธิภาพการบริหารงาน	ระดับประสิทธิภาพการบริหารงาน				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๑. ด้านบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ					
๑. จัดทำแผนผังวัด มีการแบ่งเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส					
๒. มีกำแพง แสดงแนวเขตของวัดและที่ดินข้างเคียง					
๓. ถนนและทางเท้าภายในวัด มีความสะอาดอยู่เสมอ					
๔. การสาธารณูปโภคภายในวัด ไฟฟ้า น้ำประปามีความสะอาดและเพียงพอต่อการใช้งานในวัด					
๕. มีห้องสุขาไว้ให้บริการอย่างเพียงพอ					
๖. บริเวณวัดมีความสะอาด รมรื่น ที่นั่งพักผ่อน มีพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ					
๗. สภาพอาคารเสนาสนะภายในวัด มีความมั่นคง					

ประสิทธิภาพการบริหารงาน	ระดับประสิทธิภาพการบริหารงาน				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
แข็งแรง สะอาด เหมาะแก่การประกอบศาสนกิจ					
๘. สภาพบริเวณลานวัดและรอบนอก มีความสะอาด					
๙. การจัดและดูแลศาสนสมบัติ มีการจัดทำบัญชีวัด บัญชีการรับจ่ายเงินของวัด					
๑๐. มีการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์					
๒. ด้านการบริหารและการปกครอง					
๑. มีการจัดระบบการบริหารกิจการภายในวัด และจัดให้มีบุคลากรรับผิดชอบตามความรู้และความสามารถ					
๒. มีระเบียบปฏิบัติ กิจวัตร ของพระภิกษุ สามเณรและระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยในวัดอย่างชัดเจน					
๓. จัดทำสมุดทะเบียนประวัติวัด					
๔. มีการจัดทำทะเบียนประวัติพระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัด					
๕. มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวัด					
๖. จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการวัด และทำรายงานการประชุมทุกครั้ง เมื่อมีการประชุม					
๗. มีการวางแผนการดำเนินงานและจัดทำโครงการเพื่อการพัฒนาวัดประจำปี					
๘. มีการประชุมอบรมศีลจารวัตรของพระภิกษุ สามเณร และบุคคลภายในวัดทุกวันพระ					
๙. มีการจัดสวัสดิการภายในวัดให้แก่พระภิกษุ สามเณร และบุคคลภายใน					
๑๐. มีระเบียบปฏิบัติสำหรับบุคคลที่เข้ามาร่วมหรือจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด					

ประสิทธิภาพการบริหารงาน	ระดับประสิทธิภาพการบริหารงาน				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)

๓. ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน					
๑. จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและนักธรรมในวัด					
๒. ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาพระปริยัติธรรม ณ สำนักนักเรียนอื่นและส่งเสริมให้ศิษย์วัดได้รับการศึกษา					
๓. มีการทำวัตรเช้า-เย็น อบรมพระภิกษุสามเณรหลังจากทำวัตร					
๔. วันพระ ๑๕ ค่ำ จัดให้มีการสวดพระปาฏิโมกข์และการทบทวนสิกขาบททุกกึ่งเดือน					
๕. ส่งเสริมพระภิกษุไปสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษา					
๖. มีการมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ที่สอบผ่าน พระปริยัติธรรมในแต่ละระดับชั้น					
๗. วันอุโบสถให้ศีลอุโบสถและแสดงธรรมต่อญาติโยมที่มารักษาศีลอุโบสถในวัด					
๘. มีการจัดกิจกรรมในวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา (วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา)					
๙. มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ด้านพระพุทธศาสนาโดยจัดนิทรรศการ หอกระจายข่าว วิทยุชุมชน					
๑๐. มีการจัดโครงการส่งเสริมศีลธรรมแก่เยาวชน นักเรียน ประชาชนผู้สนใจ เช่น การบรรพชาสามเณร ภาคฤดูร้อน การบวชเนกขัมมจารีณี การปฏิบัติธรรม					

ประสิทธิภาพการบริหารงาน	ระดับประสิทธิภาพการบริหารงาน				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)

๔. ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล					
๑. การอำนวยความสะดวก สำหรับงานการกุศลประจำปี หรือ สำหรับผู้มาขอใช้อาคารสถานที่ของวัดจัดบำเพ็ญกุศลต่างๆ					
๒. การอำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาสำหรับผู้มาขอเพื่อจะจัดการบำเพ็ญกุศลในที่อื่น					
๓. มีกองอำนวยการฌาปนสถานภายในวัด (สำนักงาน)					
๔. จัดสร้างอาคารสถานที่ เช่น ศาลา เมรุเผาศพ					
๕. การบำรุงรักษาวัสดุ ครุภัณฑ์ให้อยู่ในสภาพใช้งานได้					
๖. การจัดทำกฎระเบียบการใช้วัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ชัดเจน					
๗. การประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เช่น หน่วยงานราชการ					
๘. มีการส่งเสริมศรัทธาผู้ยากไร้					
๙. มีสถานที่ในการจัดงานรื่นเริง					
๑๐. มีพิธีกรรมหรือมัคคทายกในการอำนวยความสะดวก					

ส่วนที่ ๓ แบบสอบแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้บอกถึงปัญหา และ
แนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

๑. ปัญหา และแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี
ด้านบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและ ศาสนสมบัติ

.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางในการบริหารด้านบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและ ศาสนสมบัติ

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ปัญหา และแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ด้านการ
บริหารและปกครอง

.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางในการบริหารด้านการบริหารและปกครอง

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ปัญหา และแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน

.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางในการบริหารด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ปัญหา และแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางในการบริหารด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่กรุณาตอบแบบสอบถามที่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาในครั้งนี้

พระอภิชาติ ฐมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยวงศ์)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระครูใบฎีกาอภิชาติ ฐมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยวงศ์)
เกิด	: ๒๘ สิงหาคม ๒๕๑๗
สถานที่เกิด	: โรงพยาบาลหัวเฉียว กรุงเทพฯ
การศึกษา	: น.ธ. เอก (๒๕๔๑) : ป.บส. (ประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์) รุ่น ๑ : พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ) รุ่น ๑
อุปสมบท	: ๑๕ มิถุนายน ๒๕๓๙
สังกัด	: วัดรางกำหยาด ต. บางภาษี อ. บางเลน จ. นครปฐม ๗๓๑๓๐
หน้าที่	: ครูสอนพระปริยัติธรรม
ปีที่เข้าศึกษา	: ตุลาคม ๒๕๕๑
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๓
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดแดงประชาราษฎร์ ต.บางสีทอง อ.บางกรวย จ.นนทบุรี ๑๑๑๓๐
คติประจำใจ	: จงทำวันนี้ให้ดีที่สุด

ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

THE MANAGEMENT EFFICIENCY OF ABBOTS IN NONTHABURI PROVINCE

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์)

PHRAKHRUBAIDIKAAPHICHAT DHAMMASUDHO (PORNUTTICHAIPONG)

นิสิตพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของพระภิกษุ สามเณรในสังกัด ๒) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของพระภิกษุ สามเณรในสังกัด โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางในการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ศึกษาวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ พระภิกษุ สามเณรสังกัดคณะสงฆ์มหานิกายในจังหวัดนนทบุรี จำนวน ๓๕๒ รูป ซึ่งใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและมาตราส่วนประเมินค่า ๕ ระดับ และแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งผู้ศึกษาสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๘๒๙ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นโดยใช้ค่าที (t-test) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยสองกลุ่ม และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไปและเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ผลการศึกษาพบว่า

ประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนะต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนะต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอนเท่ากับ ๓.๙๕ ด้านการ

บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติเท่ากับ ๓.๗๘ ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลเท่ากับ ๓.๖๑ และด้านการบริหารและการปกครองเท่ากับ ๓.๕๖ ตามลำดับ

การเปรียบเทียบทัศนะของพระภิกษุและสามเณรต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสไม่แตกต่างกันตาม สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิ การศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรมและวุฒิการศึกษาสามัญ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาส พบว่า ปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาส ได้แก่ ๑) ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ วัดในจังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่ไม่มีการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ ปัญหาเรื่องความสะอาดภายในวัด หรือบริเวณรอบนอกของวัด และ บางวัดมีโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีสภาพทรุดโทรม ๒) ด้านการบริหารและการปกครอง ระยะเวลาในการประชุมแต่ละครั้งห่างกันนานเกินไป และบางวัดมีการรวมศูนย์กลางการปกครองไปที่เจ้าอาวาสเพียงผู้เดียว ทำให้ในบางครั้งการดูแลอาจไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร ๓) ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการอบรมพระภิกษุ และสามเณร มีไม่เพียงพอ และไม่มีการอบรมครูพระ ทำให้เกิดการขาดแคลนครูพระที่จะทำหน้าที่ในการสอนหนังสือทั้งในแผนกบาลีและแผนกธรรม ๔) ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล การติดต่อบางครั้งไม่สะดวก การจัดกิจกรรมไม่ทั่วถึง พิธีกรหรือมัคคทายก บางวัดยังทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์และไม่ถูกต้องตามรูปแบบประเพณี และสถานที่จอดรถภายในวัดคับแคบจนเกินไป ทำให้ญาติโยมที่มาติดต่อหรือมาทำบุญที่วัดเกิดความไม่สะดวก แนวทางในการแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ๑) ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ การสรรงงบประมาณบางส่วนเพื่อใช้ในการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ การจัดให้มีการทำความสะอาดและปรับทัศนียภาพภายในและรอบนอกบริเวณวัดให้มีความสวยงาม รมรื่น ตลอดจนการซ่อมแซมโบราณสถานและโบราณวัตถุ ๒) ด้านการบริหารและการปกครอง ควรมีการจัดประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้ง และควรมีการกระจายอำนาจการปกครองออกไปยังผู้ที่มีส่วนร่วมในการบริหารและการปกครอง ๓) ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน ควรส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนนักธรรมภายในวัด และควรสนับสนุนให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นครูสอนนักธรรม และควรจัดให้มีการอบรมครูพระทุก ๖ เดือน ๔) ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือสำนักงานและจัดให้มีผู้รับผิดชอบ ควรมีการจัดอบรมพิธีกร หรือมัคคทายกขึ้นในจังหวัดเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและเป็นรูปแบบเดียวกัน และควรจัดให้มีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ญาติโยมที่มาทำบุญหรือติดต่อในการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ

ABSTRACT

The main objectives of this research were i) to study the management efficiency of abbots in Nonthaburi Province; ii) to compare the management efficiency of abbots in Nonthaburi Province as viewed by monks and novices, classified by

personal factors; and iii) to study the problems and suggestions for improvement of the management efficiency of abbots in Nonthaburi Province. The survey research was carried out in this study.

A group of samples for this research consisted of 352 monks and novices under Mahanikaya sect in Nonthaburi Province, being drawn by simple random sampling technique. The tool for data collection in this research was questionnaire comprising check-list, rating scale and opened end questions with the reliability value equal to .929. The programme for social science research was employed for data analysis. The statistics used for it are frequencies, percentage, average means and standard deviation. To test the hypotheses, t-test, One Way ANOVA and Least Significant Difference: LSD were used.

Results of Research were concluded as follows:

The overall management efficiency of abbots in Nonthaburi Province were found at high level ($\bar{X} = 3.73$). Having considered by each aspect, it was also rated at the high levels at all aspects ranking from the most to the least in terms of means such as education, training and teaching($\bar{X} = 3.95$), temple maintenance, affairs management and temple assets($\bar{X} = 3.78$), convenience of merit making ($\bar{X} = 3.61$), and management and administration($\bar{X} = 3.56$), respectively.

On comparing the management efficiency of abbots in Nonthaburi Province as viewed by monks and novices, classified by personal factors, it was noted that status, age, years of monkhood, level of Dhamma studies, level of Pali studies and level of general education were not found significant differences even at .05 level of significance as contrast to the hypotheses expected

Regarding to the problems and suggestions for improvement of the management efficiency of abbots in Nonthaburi Province, it was found that: i) temple maintenance, affairs management and temple assets, no registration of temple materials, areas in and out temple were not clean enough, and some remains and antiques in some temple were not got repaired; ii) management and administration, large gap of meeting, there was abbot based centralization of administration in some temples resulting in inadequate taking care in general; iii) education, training and teaching, there was limited number of trainers for training and teaching monks and novices, there was rare training of monks to be monk teachers, resulting in lack of monks teaching Dhamma and Pali studies; and iv) convenience of merit making, inconvenience of contact, no equal invitation for all, temple moderators and rites

performers in some temples did not guide perfect rites and rituals in the light of Buddhist tradition, and there were no sufficient parking areas in temples resulting in inconvenience for those who wanted to make merits in the temples. Suggestions for improvement were noted as follows : i) temple maintenance, affairs management and temple assets, there should be fund allocation for temple materials and assets registration, there should be cleaning activities for improving temple views in and out the temples, there should be reparation of the remains and antiques in the temples; ii) management and administration, there should a meeting once in a month and decentralization of administration should be authorized and trusted to those concerned in management and administration; iii) education, training and teaching, there should support the learning and teaching management of Dhamma studies in the temples and support those who had capability to improve themselves to be Dhamma teachers, there should be monks teaching Dhamma studies training in every month; and iv) convenience of merit making, offices and places responsible for merit making in the temples should be provided along with working persons in the offices, there should moderators and rites performers training all over province so that they could perform rites and rituals in the same directions and manners, and adequate parking places should be provided for the sake of convenience of those who came to make merits in the temples and contact in doing merits.

บทนำ

ในปัจจุบัน การบริหารมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากในปัจจุบันเป็นระบบทุนนิยมและวัตถุนิยมที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ทำให้การดำเนินการบริหารวัด ตกอยู่ในกระแสอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การบริหารงานมีองค์ประกอบสำคัญที่นักบริหารงานควรคำนึง เพื่อให้การบริหารงานประสบความสำเร็จประกอบไปด้วย เงิน (money) วัตถุดิบ (materials) เครื่องจักรหรืออุปกรณ์ (machine or equipment) และแรงงานหรือคน (man) เป็นองค์ความรู้ในการบริหารงาน ในยุคต้นๆ การที่จะทำให้การบริหารมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล คือการดำเนินการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย รวดเร็ว คุ่มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด จำเป็นต้องมีการศึกษาเรียนรู้ บุคลิกลักษณะ ความเชื่อ ค่านิยมและพฤติกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน ทำให้การบริหารประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือเป็นไปตามวัตถุประสงค์บนพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรม คุณธรรมและจริยธรรมจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการอบรมบ่มเพาะกันมาช้านาน การ

อบรมบ่มเพาะคุณธรรมและจริยธรรมมีสถาบันที่อบรมได้ดีที่สุด นั่นก็คือวัด วัด หมายถึง สถานที่ทางศาสนา โดยปรกติมีโบสถ์ วิหารและที่อยู่ของสงฆ์หรือนักบวช^๑

จึงทำให้มีความสนใจที่จะศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนาการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรีให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของพระภิกษุ สามเณรในสังกัด

๒ เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของพระภิกษุ สามเณรในสังกัด โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๓ เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางในการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑ ประชากร

ในการวิจัยครั้งนี้ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่พระภิกษุ สามเณรสังกัดคณะสงฆ์มหานิกายในจังหวัดนนทบุรี รวม ๔,๑๕๙ รูป^๒

๒ กลุ่มตัวอย่าง

ในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้ศึกษาได้ใช้ตารางสำเร็จรูปของทาโรยามาเน (Taro Yamane) ที่ความเชื่อมั่น ๙๕ % ในการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างซึ่งได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๕๒ รูป และผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)^๓

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๕๙.

^๒สถิติสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี วันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒.

^๓ธานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (นนทบุรี : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๕๕.

ผลการวิจัย

เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีประสิทธิภาพการบริหารงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีหลักในการปฏิบัติงานที่ดี มีวิธีคิดที่สร้างสรรค์และสามารถดำเนินกิจการต่างๆ ภายในวัดได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้งานกิจการต่างๆ ภายในวัดประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งสร้างความเลื่อมใสและศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี อันเป็นหลักประกันถึงความยั่งยืนของพระพุทธศาสนาสืบไป เมื่อพิจารณาารายด้านมีประเด็นที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

๑. ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและ ศาสนสมบัติ พบว่าเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีประสิทธิภาพการบริหารงาน ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัด อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความทุ่มเทและเอาใจใส่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษาวัด ไม่ว่าจะเป็นการซ่อมแซม ปรับปรุงหรือตกแต่งต่อเติม วิหาร โบสถ์ อาคารสถานที่ หรือการวางแผนแบบแปลนและแผนผังภายในวัดเพื่อปรับทัศนียภาพภายในวัดให้สวยงาม และพัฒนาไปได้ด้วยดี ซึ่งการที่วัดมีสถานที่ที่พร้อมจะสามารถรองรับการจัดการงานอื่นภายในวัดได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น

๒. ด้านการบริหารและการปกครอง พบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีประสิทธิภาพการบริหารงาน ด้านการบริหารและการปกครอง อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถของเจ้าอาวาสในการบริหารงานตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ในการบริหารงานนั้นเจ้าอาวาสต้องบริหารทั้งคน งานและทรัพยากรตลอดจนเวลา เพื่อให้งานกิจการคณะสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่ได้วางไว้จนจะยังผลให้เกิดความผาสุกขึ้นภายในวัด และส่งผลให้การปกครองสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี ถูกต้องตามครรลองคลองธรรมแห่งพระธรรมวินัยต่อไป

๓. ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน พบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีประสิทธิภาพการบริหารงานด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงถึงความเอาใจใส่ของเจ้าอาวาสที่มีต่อพระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด โดยการส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัดได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนทั้งในแผนกธรรมและบาลี ตลอดจนสนับสนุนการศึกษาในแผนกสามัญ เพื่อให้พระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัดได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ ซึ่งจะช่วยให้พระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพและเพียบพร้อมไปด้วยความรู้ความสามารถซึ่งจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล พบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีประสิทธิภาพการบริหารงานด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์อันยาวไกลของเจ้าอาวาสในการพัฒนาสิ่งต่างๆ ที่จะช่วยเพิ่มความสะดวกให้แก่พุทธศาสนิกชนในการมาวัด ในโอกาสต่างๆ เช่น งานการกุศลประจำปีหรืองานจรของวัด งานบำเพ็ญกุศลต่างๆ ซึ่งเมื่อผู้ที่มาวัดได้รับความสะดวกสบายก็จะทำให้เกิดความประทับใจ สุขใจ และอยากที่จะกลับมาวัดอีก

จากการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพ อายุ พรรษา ระดับการศึกษาสามัญ ระดับการศึกษาปริยัติธรรม และระดับการศึกษานักธรรม พบว่า

พระภิกษุและสามเณร ที่มีสถานภาพต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่าไม่ว่าพระภิกษุหรือสามเณรที่อยู่ภายใต้การดูแลของเจ้าอาวาส มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสไม่ต่างกัน อาจเป็นเพราะการทุ่มเทเอาใจใส่และพร้อมที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ภายในวัดให้มีความเจริญและสวยงามจนปรากฏเป็นรูปธรรมจนเป็นที่ยอมรับของพระภิกษุ สามเณร ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว) ที่ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต พบว่าพระภิกษุ สามเณร ที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสังฆาธิการ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน (Sig = .๐๒๖) จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้^๔

พระภิกษุและสามเณร ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าอายุของผู้ที่อยู่ใต้การปกครองไม่ใช่สิ่งสำคัญที่ทำให้ทัศนคติที่มีต่อประสิทธิภาพการทำงาน of เจ้าอาวาสเปลี่ยนแปลงไป เมื่อเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีความวิริยะอุตสาหะ ทุ่มเทและเอาใจใส่สิ่งต่างๆ ไม่ว่าเป็นกิจการภายนอกหรือภายในวัดจนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของพระภิกษุ และสามเณรอายุจึงไม่ใช่สิ่งที่ทำให้เกิดทัศนคติที่มีต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรวิทย์ บุญยะดาษ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส : กรณีศึกษาจังหวัดเลยพบว่า อายุและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ไม่มีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาสอย่างมีนัยที่สำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^๕

พระภิกษุและสามเณร ที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระภิกษุและสามเณรมีความคิดเห็นตรงกันว่าเจ้าอาวาสบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับของพระภิกษุและสามเณรในสังกัด การบวชก่อนหรือหลังไม่ว่าจะมีพรรษาหรือไม่ก็ตามการบวชของพระภิกษุหรือสามเณร ถือเป็นโอกาสที่ดี ที่จะได้เข้ามาเก็บเกี่ยวความรู้และศึกษาพระธรรมวินัย และได้มีโอกาสในการฝึกฝนตนเองให้มีความรู้ตลอดจนการเสียสละและรู้จักความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและต่อสังคม ซึ่งไม่สอดคล้องกับ

^๔พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๙๗.

^๕วรวิทย์ บุญยะดาษ, “ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส : กรณีศึกษาจังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

ผลการวิจัยของ พระพิพัฒนภาสน์ บุญเทียน ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา พบว่าเจ้าอาวาสที่มีพรรษาต่างกัน มีพฤติกรรมกรรมการบริหารวัดโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า เจ้าอาวาสที่มีพรรษามาก ปานกลาง และน้อย มีค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรมกรรมการบริหารวัดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ในทุกด้าน^๖

พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทัศนต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า ระดับการศึกษานักธรรมที่แตกต่างกัน ไม่มีผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาส แม้พระภิกษุและสามเณรที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิการศึกษานักธรรม แต่พระภิกษุและสามเณร ก็เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องหลักพระธรรมวินัย และงานด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นอย่างดี ทั้งนี้เป็นเพราะการให้ความเอาใจใส่และการเล็งเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญในการให้การศึกษานองของเจ้าอาวาสนั่นเอง ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหามณเฑียร วรธมโม (ซ้ายเกลี้ยง) ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา พบว่า พระสังฆาธิการ ที่มีวุฒิทางการศึกษาทางธรรมต่างกันมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงาไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^๗

พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีทัศนต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อาจเป็นเพราะพระภิกษุและสามเณรเป็นผู้ครองตนอยู่ในสมณะเพศซึ่งต้องประพฤติตนให้อยู่ในศีล อันเป็นข้อวัตรปฏิบัติและยึดเหนี่ยวจิตใจอยู่แล้ว จึงมีพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่เหมือนๆ กันและมีมุมมองของชีวิตสมณะเพศที่คล้ายๆ กัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการวิจัย พระมหาทองดี อภิญาโน (ศรีตระกูล) ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตภาคีเจริญและเขตบางแค กรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาบาลีต่างกันมีความคิดเห็น ต่อภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๑ จึงยอมรับสมมติฐาน^๘

^๖ พระพิพัฒนภาสน์ บุญเทียน, “การศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

^๗ พระมหาทองดี อภิญาโน (ศรีตระกูล), “ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตภาคีเจริญและเขตบางแค กรุงเทพมหานคร” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๕ – ๑๓๖.

^๘ พระมหามณเฑียร วรธมโม (ซ้ายเกลี้ยง), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๘๕.

พระภิกษุและสามเณร ที่มีระดับการศึกษาสามัญต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่าแม้การศึกษาต่างกัน การแสดงทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสก็ไม่ต่างกันเพราะเมื่อเจ้าอาวาสได้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ จนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาแล้วย่อมไม่ทำให้เกิดข้อสงสัยหรือความคิดที่แตกต่างกัน เมื่อเจ้าอาวาสทุ่มเททั้งกำลังกาย กำลังใจ แรงงาน พลังความคิดตลอดจนสามารถสร้างความไว้วางใจและสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นจนสามารถพัฒนาวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลดีให้เกิดขึ้นแก่พระภิกษุสามเณร ชุมชน และสังคมอันนำมาซึ่งความผาสุกสวัสดิ์แห่งบรรพชิตศาสนา อีกทั้งการบริหารงานของเจ้าอาวาสยังอยู่ภายใต้กรอบพระธรรมวินัยอันเคร่งครัด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความสามารถของเจ้าอาวาสในการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพนั่นเอง จึงไม่แปลกที่พระภิกษุสามเณรจะมีทัศนคติที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุห์ชัชวาล ชำมะณี ที่ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบริเวณชายแดน ไทย-ลาว จังหวัดเลยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบริเวณชายแดนไทย-ลาว จังหวัดเลย แตกต่างกันตามระดับการศึกษา^๔

ข้อเสนอแนะ

๑. ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและ ศาสนสมบัติ เจ้าอาวาสควรเร่งส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณให้เกิดการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ต่างๆ ภายในวัด เพื่อให้ทราบจำนวนครุภัณฑ์ต่างๆ ภายในวัด อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรภายในวัดต่อไป นอกจากนี้เจ้าอาวาสควรส่งเสริมและพัฒนาภูมิทัศน์ทั้งภายนอกและภายในวัดให้สะอาดอยู่เสมอ ในกรณีที่มีโบราณสถานหรือโบราณวัตถุอันเป็นที่เคารพของประชาชน เจ้าอาวาสต้องให้ความสนใจและความสำคัญเป็นพิเศษเพราะโบราณสถานหรือโบราณวัตถุเหล่านี้ เป็นเครื่องยืนยันถึงขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความเชื่อและเผ่าพันธุ์ที่ผ่านมาในอดีต จึงถือเป็นสิ่งล้ำค่าในด้านจิตใจที่ต้องทำนุบำรุงและรักษาไว้เพื่อให้ลูกหลานได้มีโอกาสรับรู้ต่อไป

๒. ด้านการบริหารและการปกครอง เจ้าอาวาสต้องกำหนดกรอบเวลาที่ชัดเจนในการบริหารงานหรือการประชุมทุกครั้ง เพื่อให้การทำงานเป็นระบบและสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างรวดเร็วตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงได้ การเอาใจใส่ของเจ้าอาวาสต่อผู้ใต้การปกครองถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก เมื่อเจ้าอาวาสถือว่าเป็นผู้นำในการบริหารงาน เจ้าอาวาสจึงไม่ใช่เพียงสั่งการหรือประสานงานเท่านั้นเจ้าอาวาสยังต้องรู้จักการเลือกที่จะใช้คนให้เหมาะสม

^๔ พระครูสมุห์ชัชวาล ชำมะณี, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนบริเวณชายแดนไทย-ลาวจังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

กับการด้วย จึงไม่ควรกระจุยงานไว้ที่ใครคนใดคนหนึ่งแต่ต้องกระจายงานเพื่อให้ทุกคนได้แสดงศักยภาพออกมาซึ่งจะส่งผลดีให้เกิดขึ้นในการทำงานนั่นเอง

๓. ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน เจ้าอาวาสต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ทั้งในแผนกธรรม บาลี สามัญ และความรู้เทคนิควิธีการในด้านอื่นๆ อันจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และคุณภาพการศึกษา เพราะเมื่อพระภิกษุ สามเณร มีความรู้ก็จะทำให้การกิจการต่างๆ ของคณะสงฆ์ดำเนินไปได้ด้วยดีและมีประสิทธิภาพ

๔. ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เจ้าอาวาสต้องให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นพิเศษเพราะถือว่าเป็นเรื่องที่ใกล้ชิดและมีผลต่อความรู้สึกของพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาภายในวัด ซึ่งหากวัดใดมีการจัดการที่ดี มีความสะดวกเอื้อต่อการบำเพ็ญกุศลต่างๆ ญาติโยมก็จะนิยมเข้าวัดนั้น ซึ่งหากมีญาติโยมหรือผู้มีจิตศรัทธาเข้ามาในวัดมากก็จะทำให้วัดมีความเจริญตามไปด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาส เพื่อทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพการบริหารซึ่งจะมีช่วยให้เกิดการกระตุ้นหรือความต้องการพัฒนาประสิทธิภาพต่อไป

๒. ควรศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาส เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนผู้มีส่วนสำคัญที่จะทำให้พระพุทธรศาสนายั่งยืนอยู่ได้สืบไป

๓. ควรศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในทุกภาค เพื่อก่อให้เกิดการเปรียบเทียบและกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสให้สูงขึ้น อันจะส่งผลดีต่อวัด ชุมชน และสังคม

๔. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาขีดความสามารถของเจ้าอาวาสในด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์

๕. ควรมีการศึกษาและวิเคราะห์หลักกรรมต่างๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

เอกสารอ้างอิง

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

สถิติสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี วันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ ๙. นนทบุรี
: บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.

พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
: ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต (สาขารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

วรวิทย์ บุญยะตาษ. “ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส : กรณีศึกษาจังหวัดเลย”.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เลย, ๒๕๕๐.

พระพิพัฒน์ภัสสรณ์ บุญเทียน. “การศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของ
เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗.

พระมหาทองดี อภิญาโน (ศรีตระกูล). “ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำ ในการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์เขตภาษีเจริญและเขตบางแค กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาสมณเทียร วรธมฺโม (ชัยเกลี้ยง). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการ
คณะสงฆ์จังหวัดพังงา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.